

Att aktivt involvera ungdomar i gestaltungsprocessen
- med interaktiv mobilteknik som verktyg för medborgardialog, exemplet Västerholmsstråket, Skärholmen

Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet 2013

EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© 2013 **Nejra Lagumdzija**, e-post: nejrala@gmail.com

Titel på svenska: **Att aktivt involvera ungdomar i gestaltningsprocessen** - med interaktiv mobilteknik som verktyg för medborgardialog, exemplet Västerholmsstråket, Skärholmen

Title in English: **To actively involve young people in the design process** - with interactive mobile technology as a citizens' dialogue tool, the example Västerholmsstråket, Skärholmen

Handledare: Sofia Sandqvist, institutionen för stad och land & Tengbom

Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Sylvia Dovlén, institutionen för stad och land

Omslagsbild: Författaren, *Gestaltning, medborgardialog och interaktiv mobilteknik*

Foton och illustrationer: Författaren, om inget annat anges

Grundkartor: © Stockholm Stad, om inget annat anges

Alla övriga illustrationer, kartor och foton i arbetet publiceras med upphovsmannens medgivande

Originalformat: A3

Nyckelord: medborgardialog, deltagande, inflytande, citizens' dialogue, mobilteknik, interaktiv teknik, ungdomar, barn, gestaltning, gestaltningsprocess, planering, Skärholmen, Västerholmsstråket

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

FÖRORD

Förord, *men framförallt ett obeskrivligt tack!* Jag har i samband med detta examensarbete stött på svårigheter jag aldrig väntade mig, många aha-upplevelser men framförallt fantastiska människor. Aldrig tidigare har jag varit med om en resa som på en och samma gång gjort mig så förtvivlad, ledsen, otroligt glad och full av hopp. Jag har lärt mig mängder om människor, särskilt ungdomar, medborgardialog och landskapsarkitektur. Ett stort tack till min handledare Sofia Sandqvist som ständigt genom arbetets gång stöttat mig med kunskap och entusiasm. Ännu ett tack till Sara Heppling Trygg på Skärholmens stadsdelsförvaltning som redan från start visat ett stort intresse och därefter svarat på kopiöst många mail, samtal och besök.

Halvvägs in i arbetet vände vinden och jag stod utan verktyg för att kunna komma vidare. Vid min sida fanns då två personer jag aldrig kommer kunna tacka nog. Min pojkvän Adi som ihärdigt stöttat mig både emotionellt och med idéer genom hela arbetets gång. Den andra personen, min fantastiska vän Johan som byggde motorn, alltså den mobilanpassade hemsidan, för medborgardialogen som konstruerades och genomfördes i samband med detta examensarbete. Trots att jag ägnat de senaste fyra månaderna åt att skriva, saknar jag förmågan att beskriva min tacksamhet till er alla! Detta gäller självklart också min familj, många av mina närmaste vänner, främst Erik och Emma, Hani på *Söderholms Mötesplats*, Jon på *Mobile Life* och flera av er ungdomar där ute i Skärholmen.

Verkligen ett *obeskrivligt tack!*

Uppsala september 2013
Nejra Lagumdzija

SAMMANFATTNING

De senaste åren har jag fascinerats över relationen mellan människan och landskapet. Jag tror starkt på att brukarna måste ha en betydande roll i planering och gestaltning av offentliga platser och jag är långt ifrån ensam om att tro på medborgardialogen som nyckeln till det hållbara samhället. Många är de dokument som behandlar medborgarinflytande och som lyfter dess betydelse för samhällsbyggandet. Enligt flera lagstiftningar framgår det att alla människor bör få vara delaktiga i beslut som rör det samhälle de lever i. Samtidigt finns det idag flera grupper av människor vars åsikter aldrig når beslutsfattande processer. En grupp som tillhör denna skara ohörda människor är ungdomar. I examensarbetet studeras hur just ungdomar aktivt kan involveras i samhällsbyggandet.

Syftet med examensarbetet har alltså varit att utforska dagens interaktiva mobilteknik som metod i en medborgardialog med ungdomarna i Skärholmen. Detta för att få in deras synpunkter som sedan fått ligga till grund för en målgruppsanpassad gestaltning av Västerholmsstråket.

Den huvudsakliga frågeställningen har varit:

Hur kan gestaltningen av en utomhusmiljö påverkas genom ett aktivt medborgardeltagande av ungdomar med hjälp av mobilteknik?

Syftet och frågeställningen besvaras med hjälp av *tre delmoment*. I det *första delmomentet* genomfördes en litteraturstudie, en inspirationssökning, ett studiebesök på *Mobile Life* samt en enkätundersökning - en *dialog om dialogen*. Främst för att få kunskap om hur en medborgardialog med unga kan konstrueras och genomföras. Resultatet av samtliga metoder har sedan fått ligga till grund för utvecklingen av en egen medborgardialogsmetod. I det *andra delmomentet* genomfördes en medborgardialog i vilken den egna medborgardialogsmetoden användes. I det *tredje delmomentet* genomfördes en gestaltning av Västerholmsstråket, baserat på medborgardialogens resultat.

Den egenkonstruerade medborgardialogsmetoden som det första delmomentet resulterade i bygger på en mobilanpassad hemsida, www.fixaminplats.se. Via hemsidan kunde ungdomar med sina mobiltelefoner fotografera olika platser, hämta GPS-position för dessa, fylla i ålder och kön samt motivera om de antingen gillar, ogillar eller önskar kunna göra någonting speciellt på platserna. Genom att slutligen ladda upp fotografierna på hemsidan deltog ungdomarna i medborgardialogen.

Under arbetets gång har jag utvecklat min egen gestaltningsprocess genom att försöka förstå det positiva respektive det negativa med att involvera framtida brukare i processen. Det mest problematiska som jag identifierade med att involvera medborgardialogens resultat i gestaltningsprocessen är att dialogen är tids- och resurskrävande, å andra sidan ger den en betydligt djupare förståelse för platsen i fråga.

Vid gestaltningen av Västerholmsstråket påverkade ungdomarnas åsikter egentligen inte de estetiska dragen i parken, utan snarare själva innehållet. Det går alltså både att ändra formspråk, innehåll samt möblering och ändå uppnå liknande resultat. Den här upptäckten får mig att ifrågasätta medborgardialogens koppling till en specifik plats. Går det kanske att använda medborgardialogers resultat på flera liknande platser runt om i Skärholmen?

Efter att ha genomfört detta examensarbete, ser jag på medborgardialogen med stor respekt och anser också att den har mycket potential, trots de utmaningar och svårigheter jag ställts inför under arbetets gång. Dock kan jag inte låta bli att undra vad det faktiska resultatet av en medborgardialog som involverats i en gestaltningsprocess blir? Hur väl svarar en gestaltning på behoven som lyfts fram i en medborgardialog, när det kan gå flera år från det att en medborgardialog genomförts till det att en plats blir färdigbyggd?

SUMMARY

Introduction

During the last years I have been looking forward to my future role as a landscape architect and to the great opportunities to develop and improve future societies. Since I can remember I have had a great passion for the relationship between people and landscape. I strongly believe that the users should have a significant role in planning and designing public spaces, after all they are the future consumers of what we landscape architects create. I'm far from alone in the belief that the citizens' dialogue is the key to a sustainable society. Erik Hellqvist (2012), CEO for Svensk Byggtjänst, claims that the citizens' dialogue is a crucial issue. It is impossible to only stress economic growth and ecological care. To develop and maintain a sustainable society you have to take in human i.e. social aspects and involve them innovatively in the community development.

Background

There are many documents that deal with public participation and raising its importance for a sustainable society. In *Agenda 21 - a summary* (United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) 1993) it says that all people should be involved in decisions concerning the communities they live or work in and that this is fundamental to the sustainable development of these. At the same time there today several groups of people whose experiences and opinions never reach the decision-making processes. One of these unheard groups is youngsters (Langlet 2012, pp. 3-7), which is not really that surprising since young people lack the formal influence, i.e. the right to vote (Youth Board 2010, p. 46). In a world where over 50 percent of the population consists of children and young people this is alarming and we run a high risk that weak influence generate alienation (UN HABITAT, 2003a, p. 4).

In some of Sweden's outer urban areas, where segregation is most obvious, the government has embarked on an *Urban Development programme* that focuses on breaking the borders of this exclusion (Regeringskansliet 2008).

In areas where exclusion is large, there is also another problem. A report from *Boverket* (2008, p. 9) reported that many outdoor environments in suburban areas are neglected and require extensive refurbishment (Boverket 2008, p. 9). Personally, I see a strong connection between these negative facts where the citizens' dialogue can enable solutions to two urgent problems of society.

In one of Stockholm's southern outer urban areas lays Skärholmen. Skärholmen belongs to the group of neighbourhood's that has been a part of the government Urban Development plan for many years (Regeringskansliet 2012a, pp. 3, 6). Enthusiastic staff at the municipal district administration is working constantly to create a pleasant neighbourhood and to phase out the exclusion limits. A green belt called Västerholmsstråket is nowadays in focus as part of this effort, where a renovation of the park is planned. In connection with the refurbishment of Västerholmsstråket a collaboration began with the municipal district administration that eventually resulted in this master thesis. The municipal district administration requested a park that evokes opportunities for activities that will appeal the youth of the district Skärholmen. To reach this goal, a joint decision was taken to hold a public dialogue with the young people in the area with the help of interactive mobile technology.

In the initial phase of the work an assumption was determined, that with the help of mobile technology it is easier to interest young people in to participate and thus make them more active in the design process. Furthermore the thesis' purpose and questions were developed. This assumption came to influence the base of the construction of the citizens' dialogue.

Purpose

The purpose of this master thesis is to explore today's interactive mobile technology as a method in a citizens' dialogue with the young people in Skärholmen. This in order to get their feedback, which will then be the basis for a target group adapted design of the park Västerholmsstråket. Personally, I want to develop my own design process and try to understand the pros and cons in involving future users in the process.

The main question I posed at the beginning of this work was:

How can the design of an outdoor environment be affected by active public participation consisting of young people using mobile technology?

Method and scope

To answer the research questions and the purpose of the thesis the implementation was divided into three parts. The first part was a literature review, a search for inspiration, a visit to *Mobile Life* and a questionnaire survey.

The literature review was conducted primarily to gather information about how a citizens' dialogue can be designed and implemented to best fit the target group, namely young people. The inspiration search and study visit served primarily as a guide in the development of the own method. The survey, which served as a dialogue about the dialogue, carried out as a last moment mainly to adjust and further adapt the method to the target group. The result of all methods formed the basis for the design of an own citizens' dialogue method. The new citizens' dialogue method was later used in the second part of the citizens' dialogue. The third and last element consisted of a design of Västerholmsstråket, based on citizens' dialogue outcomes. The design process involved, in addition to inventory, analysis, software and concepts, also the citizens' dialogue results.

The citizen dialogue, that was conducted in the context of this master thesis, aimed at young people aged 13-18 years and the focus of the dialogue was Västerholmsstråket's future appearance. The dialogue was, because of the tight schedule very brief and is thus perhaps not qualified as a complete citizens' dialogue study, but must be seen as part of a larger process that the municipal district administration is undergoing.

The thesis is intended for landscape architects and others involved in the building of societies, policy makers, politicians and Skärholmen's municipal district administration.

Results

The citizens' dialogue that was developed and implemented in the context of this thesis relates to the six major factors. The first factor is first and foremost the requests from Skärholmen's municipal district administration to capture young people's views on what they want to do outdoors in the future activity park, Västerholmsstråket. The other factor that the citizens' dialogue is based on is my assumption that a citizens' dialogue using mobile technology as a method may be an easier way to capture the interest of young people to simultaneously bring in their experiences and views regarding Västerholmstråket's appearance today and in the future. Additional factors, that the method of the citizens' dialogue is based on is the literature study's key points, inspiring projects, a study trip to *Mobile Life* and questionnaire survey results.

Create my place (Fixa min plats)

The result of these interweaved factors resulted in a mobile adapted website; www.fixaminplats.se, in which young people could, with their mobile phones, photograph places, retrieve GPS location of these, fill in age and gender, and comment / respond to one of the following questions;

I like this place because ...

I dislike this place because...

Here, I wish I could ...

The idea of the method of the citizens' dialogue was to make it as accessible as possible, so that all young people with a mobile phone at any time could take part and communicate their views on the park.

Young people's voices

The outstanding comments that came out of the citizens' dialogue responded to the question of what the young people want to do in the park. Most of them wanted a youth centre, a water park, a parkour park, places with dance opportunities, and a football and basketball court. In addition to this young people wanted more seating opportunities as well as preservation of trees and vegetation.

The design process

The design of Västerholmsstråket was based, in addition to inventory, analysis, programme and concept, also on the results of the in citizens' dialogue results.

The idea behind the design is to attract young people from the area around Skärholmen by including features they requested during the citizens' dialogue process. The park should be seen as a destination itself instead of only a passage. It should offer the opportunity for spontaneous meetings, activities and good seating.

Discussion

In the beginning of the work I saw citizens' dialogue as a crucial part of the design process. Today, after completing this thesis, I understand why the citizens' dialogue is not always so.

Despite that the method of the citizens' dialogue, that was created in the context of the master thesis, helped me answer the main question of the thesis and, at first sight, being the most accessible method, I can today see problems with it.

The method that I in the beginning considered to be so inclusive, I see today, in some aspects can be exclusive. The obvious reason for this is the mobile phone. All props such as mobile phones, cameras and Internet connection prevent some citizens' who lack those props to participate in the dialogue. However, I stand by the fact that the method is interesting and it has the potential to be more inclusive and also promote active participation in the design process, mainly because it allows the dialogue run at any time of day on any day of the week.

The biggest problem with citizens' dialogue that I identified is that it is time consuming and resource intensive. To involve the method of citizens' dialogue in the design process maybe time consuming, however, it gives a much deeper understanding of the place that is being researched etc.

For me, as a landscape architect, I believe that the information that came of the own citizens' dialogue is invaluable and often inaccessible without a citizens' dialogue. It sure is sometimes possible via inventory and analysis of a site, to find traces of human activity, but it cannot always be interpreted, for example, as the most preferred locations.

The design, i.e. the aesthetic features of the park Västerholmsstråket wasn't really affected by the young peoples views that were collected through the citizens' dialogue. Instead the comments influenced the content of the park. I cannot say that the design that came of the citizens' dialogue result is the only possible. It is possible to change both the design language, content, or furnishing and still achieve similar results. It is thus possible to design differently despite the outcomes from the citizens' dialogue involved in the design process.

Although I put my questions in a similar way as Titman (1994, p.111) advocates it was impossible to avoid simplified answers like; I wish I could... have a soccer field, basketball court and so on. In my opinion comments like these make the design process more difficult. I found it hard to be inspired by the information and to interpret the desire for a soccer field in to anything other than a just soccer field. On the other hand when the young people requesteds places for activities such as dancing or climbing gave significantly more inspiration. These activities can be exercised in different ways, in many different places or structures and therefore gave the possibility to many different design proposals.

Other difficulties that I faced before the start of the citizens' dialogue, was finding the unidentified users. Who were they and were they truly this thesis target audience, young people? Since I had already decided to focus on young people, the problem was technically to find them. I have thought long about this and think that this problem has been most difficult to solve during my work with the thesis. In many other cases when it comes to outdoor environments there are already earmarked users, such as the school yard you have students as users and residential areas the users are the residents and so on. The users of the park Västerholmsstråket could be anyone, thus young people from anywhere.

At last I can not stop thinking about what real effects of a citizens' dialogue is? I mean, it may take many years before the redesigning of Västerholmsstråket is done and built, which means that many of the young people who participated in the dialogue may have moved away from the district. Then, the park may still not respond to the real needs in the area at the time being. One question I therefore would like to research further more is:

What is the actual outcome of a citizens' dialogue involved in the design process?

After completing my master thesis I still look at citizens' dialogue with respect and I still believe that it has great potential, regardless the challenges or difficulties I faced throughout the work. I have greater understanding of the importance of the role I possess; I'm on the way to create outdoor environments that are adapted to the users, environments that take care of them and vice versa.

INNEHÅLL

1. INLEDNING	8	2.7 Medborgardialogsmetoder	20	3.4 Dialog om dialogen	32
1.1 Bakgrund	9	2.7.1 <i>Det lustfyllda mötet</i>	20	3.5 Mobilteknik som metod i en medborgardialog med unga	33
1.1.1 <i>Pågående arbete för ett bättre Skärholmen</i>	9	2.7.2 <i>Ett gott dagsverke</i>	20	3.5.1 <i>Fixa min plats</i>	33
1.1.2 <i>Tes</i>	9	2.7.3 <i>Foto som metod</i>	20	3.5.2 <i>Ungdomars röster</i>	34
1.2 Syfte och mål	10	2.7.4 <i>Karteringsmetoder</i>	21	4. GESTALTNINGEN	38
1.3 Frågeställningar	10	2.7.5 <i>Rundvandring och gåtur</i>	21	Genomförande och resultat	
1.4 Metod och arbetsgång	10	2.7.6 <i>Kompletterande metod, enkäten</i>	21	4.1 Analys	39
1.4.1 <i>Litteraturstudie</i>	10	2.8 Inspirerande projekt	22	4.2 Program	47
1.4.2 <i>Att konstruera en medborgardialog</i>	11	3. MEDBORGARDIALOGEN	23	4.3 Koncept	47
1.4.3 <i>Medborgardialogens genomförande</i>	12	Konstruktion och genomförande		4.4 Gestaltungsförslag för Västerholmsstråket	47
1.4.4 <i>Gestaltningprocessen</i>	13	3.1 Processens gång	24	5. DISKUSSION	56
1.5 Avgränsning	14	3.1.1 <i>Fas ett</i>	24	5.1 Arbetets syfte och genomförande	57
1.6 Målgrupp, redovisning	14	3.1.2 <i>Fas två</i>	25	5.2 Erfarenheter av medborgardialogens	57
2. MEDBORGARDIALOG MED UNGA	15	3.1.3 <i>Fas tre</i>	28	5.2.1 <i>Medborgardialogen konstruktion</i>	57
2.1 Ungdomars rätt till medborgardialog	16	3.1.4 <i>Fas fyra</i>	28	5.2.2 <i>Medborgardialogens genomförande</i>	59
2.2 Vikten av medborgardialog med unga	16	3.1.5 <i>Fas fem</i>	28	5.2.3 <i>Gestaltningprocessen</i>	60
2.3 Nivåer av deltagande och inflytande	16	3.1.6 <i>Fas sex</i>	28	5.3 Slutsats och vidare frågeställningar	61
2.4 Problematik med att involvera unga	17	3.2 Traditionella dialogmetoder som inspirationskälla under processens gång	28	REFERENSER	62
2.4.1 <i>Okunskap, ovilja och tidsbrist</i>	17	3.2.1 <i>Det lustfyllda mötet</i>		BILAGOR	64
2.4.2 <i>Ungdomars olika livssituationer</i>	18	- <i>hur metoden fungerat som inspiration</i>	28		
2.4.3 <i>Erfarenheter av tidigare projekt</i>	18	3.2.2 <i>Ett gott dagsverke</i>			
		- <i>hur metoden fungerat som inspiration</i>	30		
2.5 Att nå ut till ungdomar	18	3.2.3 <i>Foto som metod</i>			
2.6 Medborgardialogsprocessen	19	- <i>hur metoden fungerat som inspiration</i>	30		
2.6.1 <i>Fas ett - Reflektion kring samverkan, förutsättningarna</i>	19	3.2.4 <i>Karteringsmetoder</i>			
2.6.2 <i>Fas två - Se och synas, marknadsföring</i>	19	- <i>hur metoden fungerat som inspiration</i>	31		
2.6.3 <i>Fas tre - Skapa kunskap tillsammans</i>	20	3.2.5 <i>Rundvandring och gåtur</i>			
2.6.4 <i>Fas fyra - Skapa samsynt strategi</i>	20	- <i>hur metoden fungerat som inspiration</i>	31		
2.6.5 <i>Fas fem - Från strategi till handling</i>	20	3.2.6 <i>Kompletterande metod, enkäten</i>			
2.6.6 <i>Fas sex - Fortsatt samförstånd</i>	20	- <i>hur metoden fungerat som inspiration</i>	31		
		3.3 Inspirerande projekt och hur dessa fungerat som inspiration	31		

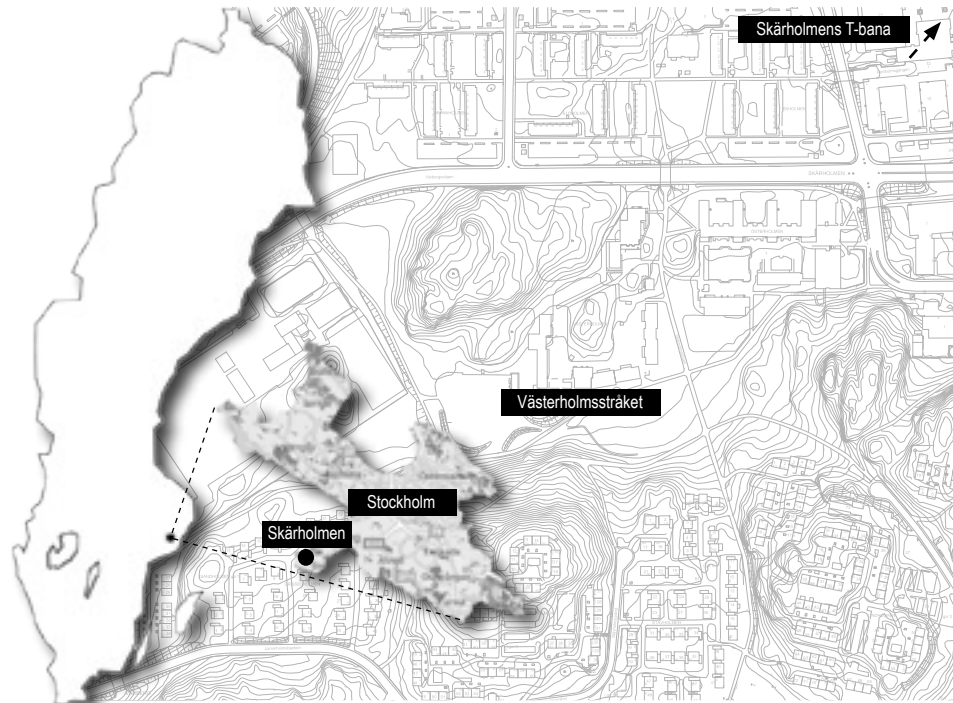
1. INLEDNING

Jag har de senaste åren fascinerats över min framtida roll som landskapsarkitekt och hur jag i den rollen kan påverka och förändra framtidens samhälle till det bättre. Länges har jag haft en passion för människor och hur de beter sig i, samt brukar staden och landskapet. Jag tror på att brukarna måste ha en betydande roll i planering och gestaltning av offentliga platser, för i ärlighetens namn är det ju ändå de som kommer att nyttja platserna som vi landskapsarkitekter gestaltar. Många gånger håller brukarna på värdefull information som exakt talar om vad de vill och behöver och därför har jag valt att ägna mitt examensarbete och engagemang åt dem och hur deras åsikter kan få en viktig roll vid gestaltningen. Jag är långt ifrån ensam om att tro på medborgardialogen som nyckeln till det hållbara samhället. Erik Hellqvist (2012), VD för *Svensk Byggtjänst*, skriver att han med säkerhet anser medborgardialogen vara en ödesfråga. Det är ohållbart att endast lägga fokus på ekonomisk tillväxt och ekologisk omtanke. För att utveckla och upprätthålla ett hållbart samhälle måste mänskliga, alltså sociala aspekter, innovativt involveras i samhällsutvecklingen. Hållbart samhällsbyggande utesluter inte någon aspekt utan inkluderar samtliga, alltså ekonomiska, ekologiska och sociala aspekter (Hellqvist 2012), precis som Thompsons (1999, ss. 178-179, 190) *tri-valenta* designmetod där alla tre aspekter ligger till grund för välfungerande och hållbara platser.

1.1 Bakgrund

Många är de dokument som behandlar medborgarinflytande och som lyfter dess betydelse för ett hållbart samhälle. I *Agenda 21 – En sammanfattning från United Nations Conference on Environment and Development* (UNCED 1993) står det att alla människor bör få vara delaktiga i beslut som rör samhällen de lever eller arbetar i och att detta är grundläggande för den hållbara utvecklingen av dessa. Samtidigt finns det idag flera grupper av människor vars erfarenheter och åsikter aldrig når beslutsfattande processer. En grupp som tillhör denna skara ohörda människor är ungdomar (Langlet 2012, ss. 3-7), vilket egentligen inte är så häpnadsväckande då unga saknar det formella inflytandet, alltså rösträtten (Ungdomsstyrelsen 2010, s. 46). Förutom att ungdomar naturligt inte deltar i planeringsprocesser, anser de sig själva även ha ett svagt inflytande (Langlet 2012, ss. 3-7).

I en värld där över femtio procent av populationen består av barn och ungdomar är detta oroväckande då det finns en stor risk att svagt inflytande skapar utanförskap. Meningsfullt deltagande blir därför avgörande i frågan (UN HABITAT 2003a, s. 4). Ranger och Westerberg (2004, s. 10) stödjer påståendet och skriver att social samhörighet byggs upp genom att medborgare förs samman och delger sina åsikter och erfarenheter med varandra.

Figur 1. Figuren illustrerar Väterholmsstråkets läge i Skärholmen, Stockholm.

I Sverige råder det inte lika stort utanförskap som det gör i många andra delar av världen, men det betyder inte att utanförskap inte existerar (Fahlgren 2009, s. 9). I många av Stockholms ytterstadsområden förekommer det idag ett stort utanförskap som ständigt växer sig allt större. Benjamin Dousa (2012), uppvuxen i Kista, förklarar tydligt hur tillväxten ser ut:

”För oss som bor på Järvafältet är utanförskapet ingen nyhet. Det är väldigt tydligt hur ungdomar, vars familjer lever i utanförskap, får ärvat sina föräldrars situation.” (Dousa 2012)

I flera ytterstadsområden är det utbredda utanförskapet karterat. Regeringens *Urbana utvecklingsarbete* fokuserar på att bryta detta utanförskap som idag baseras på låga värden på sysselsättningsgrad, skolresultat samt demokratiskt deltagande (Regeringskansliet 2008).

I områdena, där utanförskapet är stort, råder samtidigt ett annat problem. I en rapport från *Boverket* (2008, s. 9) redovisas att många utomhusmiljöer i ytterstadsområdena är eftersatta och kräver omfattande upprustning (Boverket 2008, s. 9). Personligen ser jag en tydlig koppling mellan dessa negativa fakta, där medborgardialogen kan möjliggöra lösningar på två samhällsakuta problem.

1.1.1 Pågående arbete för ett bättre Skärholmen

I ett av Stockholms södra ytterstadsområden ligger Skärholmen. Skärholmen tillhör gruppen stadsdelar som i flera år ingått i regeringens *Urbana utvecklingsarbete* (Regeringskansliet 2012a, ss. 3, 6). Det *urbana utvecklingsarbetet* har inneburit stora framsteg (Bengtsson & Olli Segendorf 2009, ss. 16-17). Detta märks även av på stadsdelsförvaltningen, där entusiastisk personal ständigt jobbar hårt med att skapa en trivsamt stadsdel och samtidigt sudda ut utanförskapsgränserna. Idag står ett gröonstråk, Väterholmsstråket, i fokus som en del av detta arbete, där en upprustning av parken planeras. Stadsdelsförvaltningen har en önskan om att Väterholmsstråket, som ligger cirka tio minuters promenad från centrala Skärholmen, i framtiden ska omvandlas till ett aktivitetsstråk. Tanken är att både göra parken tryggare men också attraktivare för stadsdelens invånare, främst ungdomarna.

En *puckelbollplan*, som är en bucklig fotbollsplan i konstgräs, har redan planerats in på platsen. Vidare har stadsdelsförvaltningen funderat kring anläggning av en skatepark men ändrat sig i frågan, då de inte vill ta några förhastade beslut. I samband med denna situation sökte stadsdelsförvaltningen hjälp utifrån för att kunna förstå vad ungdomar vill kunna göra i den framtida parken. Via min handledare Sofia Sandqvist kom jag i kontakt med stadsdelsförvaltningen och ett samarbete inleddes.

Innan jag påbörjade det faktiska arbetet kring medborgardialogen bestämdes, tillsammans med stadsdelsförvaltningen, några riktlinjer. Dels att medborgardialogen skulle behandla frågor kring vilka aktiviteter och verksamheter som ungdomarna är intresserade av och dels att medborgardialogen skulle föras med modern mobilteknik. Detta för att göra ett försök till att anpassa medborgardialogen till målgruppen, då det finns en tro, på stadsdelsförvaltningen och hos mig, om att ungdomarna tillhör generationen som växt upp med interaktiv mobilteknik och att de därför har ett försprång inom området.

Idén om att föra medborgardialog med hjälp av interaktiv teknik, genom exempelvis mobil-applikationer, ligger inte långt ifrån aktuella satsningar som just nu pågår runt om i landet. Inom demokratipolitiken har regeringen under de senaste åren prioriterat och gjort stora satsningar på att öka deltagandet och inflytandet i beslutsprocesser. Målet är att utveckla dialogen mellan medborgare och förtroendevalda. Därför har det sedan år 2006 gjort flera investeringar i medborgardialogsprojekt som stöds av interaktiv teknik. Projekten har främst bedrivits i samverkan med *Sveriges Landsting och Kommuner, SKL*. Syftet med satsningen är att med interaktiv teknik utöka de traditionella medborgardialogsmetoderna. Erfarenheter av redan genomförda it-medborgardialogsprojekt visar att ökade möjligheter till deltagande och inflytande också ökar delaktighet i beslutsfattandeprocesser (Regeringskansliet 2012b).

1.1.2 Tes

I samband med den ovannämnda tron och informationen formulerades ett antagande som kom att ligga till grund för utformandet av den egna medborgardialogen och som lyder *att det med hjälp av mobilteknik enklare går att väcka ungdomars intresse för deltagande och därmed göra de mer aktiva i planeringsprocessen*.

1.2 Syfte och mål

Syftet med examensarbetet är att utforska dagens interaktiva mobilteknik som metod i en medborgardialog med ungdomarna i Skärholmen. Detta för att få in deras synpunkter som sedan ska ligga till grund för en målgruppsanpassad gestaltning av Västerholmsstråket. Personligen vill jag utveckla min egen gestaltungsprocess och försöka förstå det positiva respektive det negativa med att involvera framtida brukare i processen.

Förhoppningsvis genererar detta examensarbete kunskap och inspiration till andra yrkesverksamma som i framtiden vill föra dialog med liknande verktyg för att nå ut till ungdomar och öka deras deltagande i samhällsbyggandet.

1.3 Frågeställningar

Den huvudsakliga frågeställning som jag med detta examensarbete önskar besvara är:

Hur kan gestaltningen av en utomhusmiljö påverkas genom ett aktivt medborgardeltagande av ungdomar med hjälp av mobilteknik?

För att kunna besvara denna centrala fråga kommer jag, med hjälp av litteraturstudien, även att besvara nedanstående frågor:

Vilka möjligheter och begränsningar finns det med att föra en medborgardialog med unga?

Vilka metoder används idag vid en medborgardialog och, framförallt, vilka metoder används vid en medborgardialog med unga?

Vidare, utifrån den insamlade kunskapen under arbetets gång, kommer jag även att i diskussionskapitlet resonera kring vilka utmaningar det finns med att gestalta utifrån brukarnas erfarenheter och synpunkter. Vad är positivt och vad är negativt?

1.4 Metod och arbetsgång

Nedanför beskrivs och motiveras val av metoder för genomförandet av detta examensarbete som innefattar tre delmoment, alltså utformning av egen medborgardialogsmetod, genomförande av denna i en medborgardialog med ungdomar samt gestaltungsarbete baserat på medborgardialogens resultat.

1.4.1 Litteraturstudie

För att få en bredare bild, en ämnesöversikt, av vad en medborgardialog innebär och hur en sådan kan genomföras, gjordes en litteraturstudie. Först genomfördes en sökning på relevant forskningslitteratur där jag kunde överblicka vad som redan studerats men också vad som ännu inte behandlats eller krävde djupare studier. Till en början gjordes en översiktlig litteraturstudie om medborgardialog, en djupare studie om medborgardialog med unga genomfördes därefter, ett tillvägagångssätt som inspirerats av Nybergs (2000, s. 75) *trattmodell*. Litteraturstudien påbörjades genom sökning i universitets databaser *Epsilon* och *Primo*. Sökningar gjordes även *Google Scholar* samt *Scopus*. Utöver dessa gjordes sökningar i vanliga *Google*, *CABE* (Commission for Architecture and the Built Environment – Archived Content) och på informationsnätverket *Twitter*. De två sistnämnda sökmotorerna gav sökträffar utöver det vanliga och användes för att hitta verkliga medborgardialogsprojekt som fungerade som inspiration till utvecklandet av examensarbetets medborgardialog. Sökorden som användes var bland annat *medborgardialog*, *medborgardialog med unga*, *medborgarinflytande*, *medborgardeltagande*, *dialog*, *IT dialog*, *citizens' dialogue* mm. För att ytterligare snäva in litteratursökningen och hitta de mest framträdande dokumenten som behandlar ämnet fördes diskussioner med yrkesverksamma och lärare på skolan.

Val av litteratur som fick ingå i litteraturstudien baserades på den ställda frågeställningen, där litteratur som närmast kunde besvara denna prioriterades. Litteraturstudien har, precis som frågeställningen, förfinats under arbetets gång. Flera dokument valdes då de rekommenderats av lärare och yrkesverksamma, andra för att författarna bakom dokumenten och böckerna bär på stor erfarenhet inom medborgardialog och medborgardialogens metoder. Främst har Anna Rangers och Karin Westerbergs (2004) bok *Metoder för möten* varit en stor inspirationskälla till stora delar av arbetet då de, utöver metoder, också behandlar medborgardialogsprocessen i sig. Boken är en kunskapssamling från mängder av genomförda medborgardialoger och samverkansprocesser. Val av litteratur om medborgardialog med unga och interaktiv teknik som medborgardialogsmetod baserades på liknande tankesätt som beskrivs ovan.

Den genomförda litteraturstudien gav en förståelse för medborgardialogsprocessen, främst hur en sådan kan se ut samt vilka metoder som traditionellt används vid en medborgardialog. Litteraturstudien gav mig även inspiration och stöd i utvecklingen av den egna medborgardialogen.

1.4.2 Att konstruera en medborgardialog

Utformandet av examensarbetets egen medborgardialogsmetod grundades på de överenskomna *riktlinjerna* från Skärholmens stadsdelsförvaltning, att dialogen skulle behandla frågor kring ungas önskan om vad de vill kunna göra i den framtida aktivitetsparken, *mitt antagande*, att mobilteknik som metod skulle kunna göra unga mer aktiva i medborgardialogen och därmed planeringsprocessen, *tidigare kunskap* inom landskapsarkitektur, *litteraturstudiens nyckelpunkter*, *inspirationssökningens resultat*, *studiebesöket på Mobile Life* samt *enkätundersökningens resultat*. Nedan motiveras valen kring de tre sistnämnda delarna som främst fungerade som inspiration till utformandet samt finjustering av den egna medborgardialogsmetoden.

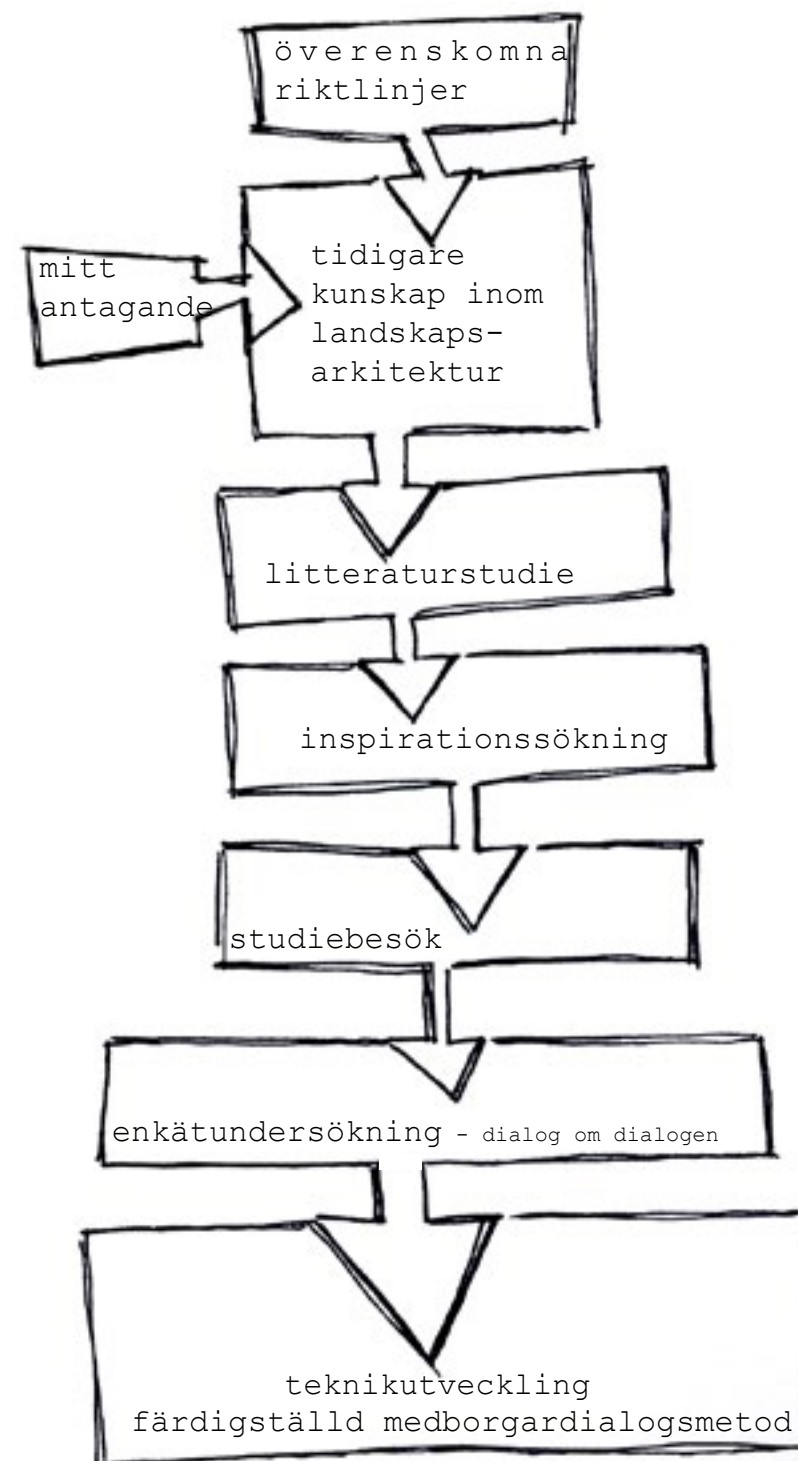
Inspirationssökning av genomförda medborgardialogsprojekt samt studiebesök

För att ytterligare kunna utveckla medborgardialogsmetoden gjordes, utöver litteraturstudien, även en inspirationssökning av redan genomförda medborgardialogsprojekt. Främst för att finna inspiration till utvecklingen av den egna medborgardialogsmetoden som utformades i samband med detta examensarbete. Samma gäller för studiebesöket på *Mobile Life* som är en organisation som forskar inom interaktiv teknik.

Enkätundersökning – dialog om dialogen

Innan medborgardialogen påbörjades fördes en dialog om dialogen där ungdomarna fick besvara en enkät, se bilaga 1, om hur de önskar dela med sig av sina synpunkter och erfarenheter gällande sin omgivning. Slutgiltiga justeringar av den egenkonstruerade medborgardialogsmetoden, inklusive teknikutveckling, grundades sedan på enkätundersökningens resultat.

Det var på grund av snäv tidplan som jag valde att föra denna, dialog om dialogen, med hjälp av enkäten. Detta då jag uppfattar att jag med hjälp av enkätfrågorna snabbare kunde få in synpunkter från ungdomar om hur de önskar föra en dialog. Vid enkätundersökningens utförande fanns alltså en grundidé för medborgardialogsmetoden som modifierades efter enkätundersökningens resultat, se bilaga 1.

Figur 2. Illustrationen visar byggstenar som konstruktionen av den egna dialogsmetoden bygger på. Delmoment 1.

1.4.3 Medborgardialogens genomförande

Då jag aldrig tidigare varit involverad i en medborgardialog kom Rangers och Westerbergs (2004, s. 11) *processmodell*, som bygger på flera års erfarenhet av genomförda medborgardialoger samt samverkansprocesser, att bli vägledande för examensarbetets egen medborgardialogsprocess. Följande underrubriker beskriver kortfattat *processmodellens* fem av sex faser, detta då examensarbetets medborgardialogsprocess enbart genomgick de första fem faserna. Vid fas sex tog Skärholmens stadsdelsförvaltning över.

Reflektion kring samverkan

Då detta examensarbete bygger på ett samarbete med Skärholmens stadsdelsförvaltning diskuterades i början av denna samverkansprocess de processer som hade dragits igång. Mest för att skapa en samförstådd grupp, där förväntningar, viljeyttringar, roll- och maktfördelning, ansvar och resurser diskuterades mellan inblandade aktörer, där bland annat jag och tjänstemännen på Skärholmens stadsdelsförvaltning var några av dessa.

Marknadsföring, se och synas

För en medborgardialog är det som aktör viktigt att synas. Minst lika viktigt är det att se och hitta deltagare. Då målgruppen för examensarbetets medborgardialog är ungdomar, söktes metoder för hur dessa skulle bjudas in till dialog.

Skapa kunskap tillsammans

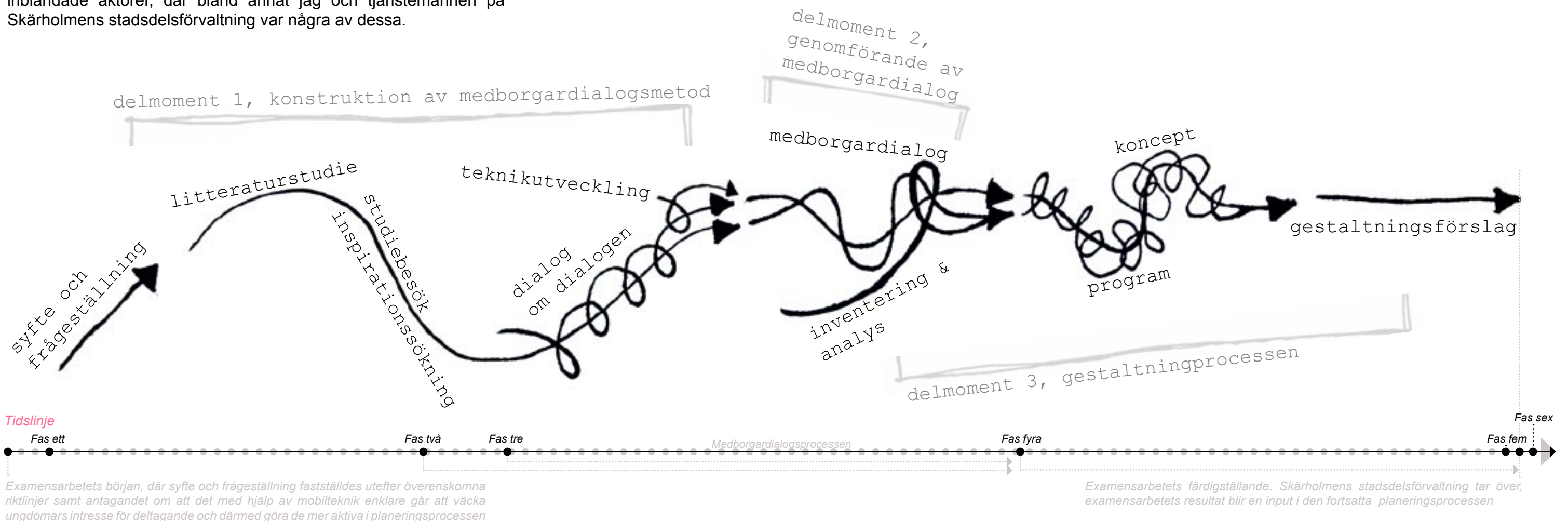
För att medborgardialogen skulle resultera i bästa möjliga resultat krävdes en inflikning från ungdomarna redan innan själva medborgardialogen påbörjades. Därför fördes under denna fas en dialog om dialogen, alltså den tidigare beskrivna enkätundersökningen.

Skapa samsynt strategi

Slutligen involverades vid denna fas de erfarenheter och synpunkter som kommit av medborgardialogen i ett gestaltungsförslag för Västerholmsstråket. Förslaget blev en sammanställning av en samsynt strategi, men för att denna ska utvecklas och därmed förstärkas krävs det att förslaget tas vidare och visas upp för ungdomarna efter examensarbetets slut. Främst för att de involverade i medborgardialogen ska få en tydlig förståelse för varandras synpunkter och behov innan processen går vidare i en handling.

Från strategi till handling

I denna fas diskuterades enbart vidare samarbete med Skärholmens stadsdelsförvaltning. Gestaltungsförslaget kommer i framtiden användas som inspiration för verklig utveckling och projektering av den framtida aktivitetsparken. I dagsläget går det inte att avgöra när det nya Västerholmsstråket kommer att stå helt klart.

Figur 3. Figuren illustrerar hur min arbetsgång sett ut genom examensarbetets tre delmoment, där tidslinjen tydliggör hur medborgardialogsprocessens är kopplad till examensarbetets process.

1.4.4 Gestaltningsprocessen

Gestaltningprocessen i detta examensarbete såg något annorlunda ut än den, för landskapsarkitekten, kända standardmodellen. Utöver inventering, analys, program och koncept involverades även, som tidigare nämnt, medborgardialogens resultat i processen.

Inventering, analys, program och koncept

Utöver ungdomars synpunkter var det viktigt att förstå platsens karaktär, rörelsemönster, mikroklimat och andra faktorer som antingen ska bevaras och lyftas fram i gestaltningen eller förkastas för att ge plats åt nya värden. Samtidigt som medborgardialogen pågick inventerades och analyserades Västerholmsstråket med olika, för landskapsarkitekten, kända metoder.

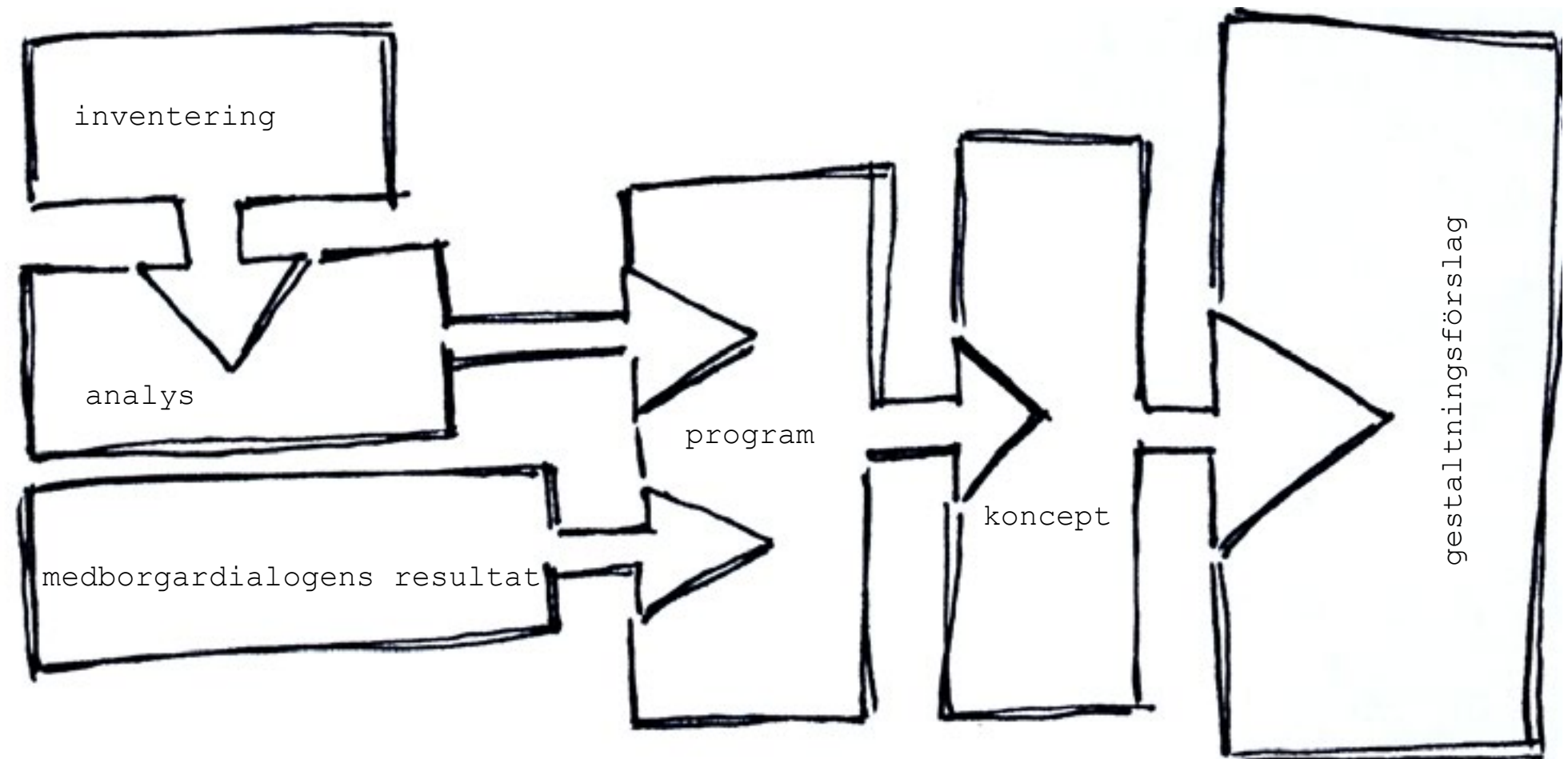
Bland annat utfördes en *Lynch-analys* där stråk, noder, landmärken och barriärer noterades. För att förstå platsens förutsättningar gjordes även en *SWOT-analys* av platsen, där *Strengths* (styrkor), *Weaknesses* (svagheter), *Opportunities* (möjligheter) och *Threats* (hot) studerades.

Efter analysens och medborgardialogens resultat utvecklades ett program som svarade på de behov som identifierats vid inventering, analys samt genomförandet av medborgardialogen.

I programmet och därmed gestaltningprocessen involverades även Jan Gehls teori om att *aktivitet föder aktivitet* (1980, s. 69-70). Därefter togs ett koncept fram som i sin tur svarade på programmet och var ledande för gestaltningen av Västerholmsstråket.

Gestaltning

För att kunna svara på frågeställningen *Hur kan gestaltningen av en utomhusmiljö påverkas genom ett aktivt medborgardeltagande av ungdomar med hjälp av mobilteknik*, och för att komma ett steg närmare till att sluta medborgardialogskretsen, genomfördes en gestaltning av Västerholmsstråket baserad på ungdomars synpunkter samt en inventering och analys av stråket.

Figur 4. Illustrationen visar hur min gestaltningprocess sett ut. Utöver inventering, analys, program och koncept har medborgardialogens resultat involverats i processen. Delmoment 3.

1.5 Avgränsning

Inläsning av grunderna för medborgardialogsmetoder genomfördes på en översiktlig nivå, där de mest framträdande dokumenten fick stå för detta. Några av dokumenten valdes då de rekommenderats av lärare och yrkesverksamma andra för att de skrivits av människor med stor erfarenhet inom medborgardialog. Samma gäller för utförd inläsning av interaktiv teknik som medborgardialogmetod. Däremot genomfördes en djupare studie av hur dialog kan föras med yngre målgrupp. Anledningen till begränsningarna i litteraturstudien är examensarbetets snäva tidsram samt att fokus lagts på mobilteknik som ny och modern metod istället för traditionella metoder, som enbart redovisas i inspirationssyfte. I bakgrundsavsnittet beskrivs de överenskomna kraven från Skärholmens stadsdelsförvaltning, där jag tillsammans med stadsdelsförvaltningen bestämde vad medborgardialogen skulle behandla. Alltså frågor kring vilka aktiviteter och verksamheter som ungdomarna i Skärholmen önskar finnas i Västerholmsstråket. Dessa riktlinjer, tillsammans med mitt antagande om att mobilteknik kan vara ett enklare sätt att aktivera ungdomars deltagande i planeringsprocessen, fastställer ytterligare ramarna för litteraturstudien.

Vilka är då ungdomar? I detta examensarbete benämns alla som är mellan 13 och 18 år för ungdomar, om inget annat anges.

Varför andra, yngre och äldre, potentiella brukare väljs bort är dels för att Skärholmens stadsdelsförvaltning för stunden är intresserad den beskrivna målgruppens synpunkter, då dessa tidigare varit svåra att dokumentera och dels för att yngre brukare kan finna svårigheter i att delta i denna medborgardialog. Att äldre brukare har valts bort har att göra med att jag tror att de rör sig utanför stadsdelen och därför inte är i lika stort behov av en skräddarsydd miljö.

En medborgardialog är en lång process som bör handskas med försiktighet och processen bör få ta den tid den behöver (Ranger & Westerberg 2004). Medborgardialogen som konstruerades i samband med detta examensarbete var däremot kortvarig, 2 veckor lång, och koncis och uppfyller därmed kanske inte kraven för en grundlig medborgardialog, utan får ses som en del i en större process som stadsdelsförvaltningen genomgår. Detta då examensarbetet har ett tidigare slutdatum än slutdatumet för medborgardialogsprocessen som stadsdelsförvaltningen räknat med.

Tidsramarna för examensarbetet har även legat till grund för valet av enkäten som en metod för dialog om dialogen. I samband med enkätundersökningen ställdes några frågor som Skärholmens stadsdelsförvaltning var intresserade av att få svar på för att i framtiden kunna utvärdera dialogen och deras egna arbete kring främjandet av deltagande och inflytande bland unga i stadsdelen.

Frågorna handlade om ungdomars upplevda möjligheter till att påverka sin omgivning samt om de känner till hur de kan gå till väga ifall de skulle vilja påverka denna. Sista frågan som ställdes var för att kunna se som eventuell fritidsaktivitet kunde kopplas till ökad eller minskad uppfattning för ens möjligheter till att delta. Svaren på dessa frågor kommer inte att analyseras eller att tas med i gestaltungsprocessen av Västerholmsstråket.

En avgränsning har även gjorts i val av interaktiv teknik. Endast befintliga och välkända sociala medier och applikationer har övervägts och undersökts ytligt på vägen fram till färdig medborgardialogsmetod. Förutom mindre kunskap av tekniska lösningar fanns det inte heller några medel att röra sig med för att köpa sådana lösningar eller liknande.

Gestaltungsförslaget för Västerholmsstråket har baserats på insamlad information om ungdomars synpunkter gällande Västerholmsstråket samt landskapsarkitektens grundläggande arbetsverktyg, alltså analys och inventering av den specifika platsen.

1.6 Målgrupp, redovisning

Examensarbetet riktar sig till landskapsarkitekter och andra involverade i samhällsbyggandet, beslutsfattare, politiker och Skärholmens stadsdelsförvaltning.

Figur 5. Avgränsning i area över området som examensarbetet berörde. Avgränsningen är baserad på överenskommelser med Skärholmens stadsdelsförvaltning och speglar området för pågående planering inom stadsdelen.

Grundkarta: © Lantmäteriet, i2012/901

2 . MEDBORGARDIALOG MED UNGA

Kan det vara så att något så simpelt som att föra en medborgardialog har potential till att bidra till ett socialt hållbart samhälle? Denna fråga ställde jag mig innan jag började dyka ner bland litteratur och samtal med vänner, lärare och yrkesprofessionella. Snabbt förstod jag att en medborgardialog aldrig är simpel, att den påverkas av faktorer så som tid, frågeställningar, människors livssituationer, kultur och bakgrund. Resultatet av en medborgardialog påverkas även av formatet där allt ifrån en inbjudan till mötesplats har en stor betydelse.

Medborgardialogen må vara komplicerad och tung att genomföra men jag tror att fördelarna måste väga tyngre. För att förstå betydelsen av medborgardialogen beskrivs i nästkommande stycken fördelarna av den, men också ohållbara aspekter som uppstår utan den. Utöver flera fördelar finns det även föreskrifter som behandlar människors rätt till medborgardialog.

2.1 Ungdomars rätt till medborgardialog

I *Agenda 21 – En sammanfattning* (UNCED 1993) står det att alla människor bör få vara delaktiga i beslut som rör samhällen de lever eller arbetar i och att detta är grundläggande för den hållbara utvecklingen av dessa.

Det är inte bara viktigt att främja ungas inflytande i de demokratiska processerna utan också en rättighet som de unga besitter. I alla beslut som rör deras vardag ska deras kunskaper, åsikter och erfarenheter inkluderas. Ungas åsikter ska beaktas i relation till deras ålder och mognad. Dessa föreskrifter om barns rättigheter är juridiskt bindande internationellt och beskrivs i *Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter* (Unicef 1989). *Barnkonventionen* är inte den enda föreskriften som trycker på detta utan samma målsättningar behandlas i *Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna* (Europeiska unionen 2010, s. 396, (s. 8)). Även i *The Habitat Agenda* (UN HABITAT 2003b, kap 3C, avsnitt 45, h) belyses vikten av barn och ungas deltagande och innebörden av detta för en framgångsrik utveckling av samhället.

På nationell nivå har regeringen kommit med en proposition som föreslår en *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. Strategin tar avstamp i mänskliga rättigheter som barn, enligt internationella bestämmelser, framför allt de rättigheter som behandlas i *FN:s Barnkonvention*, har. I propositionen överlämnar regeringen också en redogörelse av barnrättspolitik, där målet för denna är att respektera och möjliggöra utveckling, trygghet, deltagande samt inflytande. Syftet med strategin är att offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå ska ha en grund att utgå ifrån när de i sina yrkesutövningar tryggar barns rättigheter (Socialdepartementet 2010, s. 1).

2.2 Vikten av medborgardialog med unga

Utöver ungdomars rätt till inflytande vid förändringar som rör deras vardagliga liv finns det åtskilliga fördelar med detta inflytande. I Harts citat (1992, s. 5) belyses tydligt fördelarna:

“Involvement fosters motivation, which fosters competence, which in turn fosters motivation, for further projects.”
(Hart 1992, s. 5)

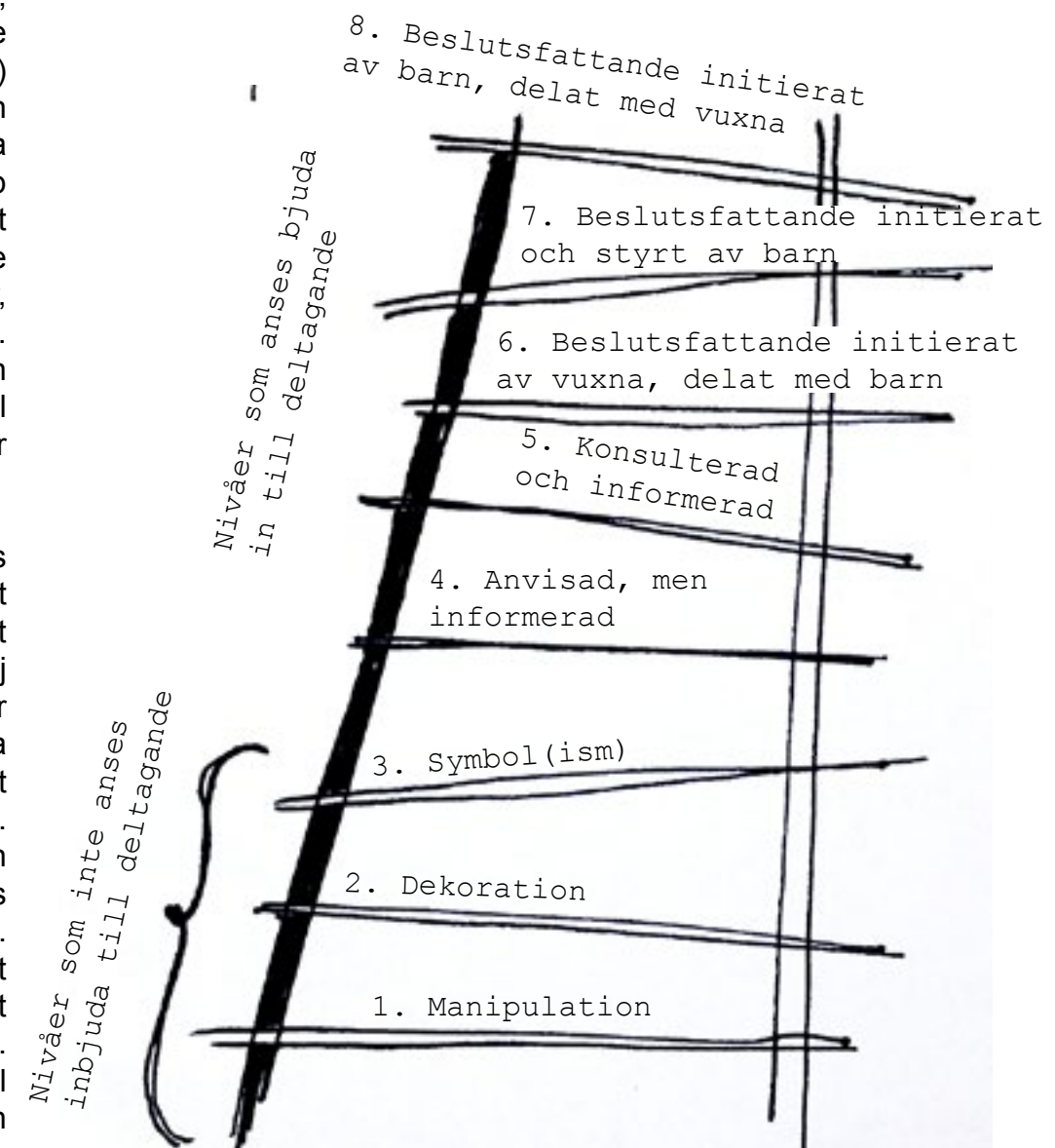
Det samma görs i *Agenda 21 – En sammanfattning* (UNCED 1993) och i *The Habitat Agenda* (UN HABITAT 2003b, kap 3C, avsnitt 45, h). Båda beskriver, som tidigare nämnts, att ett hållbart samhälle kan uppnås genom medborgardeltagande. Hart (1992, s. 5) utvecklar det hela och menar att deltagande främjar motivation och engagemang inför kommande projekt, vilka det än må vara, stora som små. I sin tur kan deltagande framkalla en känsla av ägarskap (Hart 1992, s. 5). Utöver detta menar Fahlgren (2009, ss. 13-14) att delaktighet föder ansvar. I en intervju med psykologen Åsa Nilsson (Fahlgren 2009, ss. 13-14) beskrivs känslan som delaktighet ger, alltså ett ansvar för sin omgivning, en tillhörighet man vill värna om. Vinsten av denna känsla beskrivs i en avhandling från KTH, där en genomförd medborgardialog går att räkna i pengar. Till exempel resulterade *Stena Fastigheters boendedialog* i minskade kostnader för skadegörelse (Lind & Lundström 2011, s. 17)

Hart (1992, s. 5) beskriver på liknande sätt det som behandlas i *Agenda 21 – En sammanfattning* och i *The Habitat Agenda*, att främjandet av ungas inflytande bygger hållbara samhällen samtidigt som han också menar att detta inflytande påverkas av ungas familj och relationen de har till denna. Langlet (2012, s. 7) instämmer och skriver att ungdomars inflytande är nyckeln till det framtida hållbara samhället. I motsats till detta kan svagt inflytande istället innebära utanförskap och marginalisering (UN HABITAT 2003a, s. 4). Ranger & Westerberg (2004, s. 10) bekräftar påståendet och skriver att social samhörighet byggs upp genom att medborgare förs samman och delger sina åsikter och erfarenheter med varandra. Genom att skapa mötesplatser, där människor som upplever ett utanförskap kan mötas, möjliggörs en förminskning av utanförskapet samtidigt som kunskap genereras (Johansson et al. 2012, s. 4). Om inte utanförskapet kämpas emot, kan det alternativt leda till främlingsfientlighet, radikaliserings eller annan extremism (Johansson et al. 2012, s. 8).

2.3 Nivåer av deltagande och inflytande

Det är viktigt att förstå att deltagande och inflytande inte är så enkelt att bjuda in till. För att utveckla begreppens betydelse redovisas nedan Harts steg (1992, ss. 9-14).

1969 publicerades Arnsteins *A ladder of participation* som beskriver olika nivåer av deltagande för vuxna (Arnstein 1969, ss. 216-224). Senare använde sig Hart (1992, s. 8) av liknande metafor, det vill säga *delaktighetstrappan*, för att beskriva olika delaktighetsnivåer anpassat för barn och ungas deltagande.

Figur 6. Figuren illustrerar Harts steg som delar in barns deltagande i åtta olika steg (Hart 1992, s. 8, översättning enligt Eriksson & Näsman 2009 s. 23).

Hart (1992, s. 11) påpekar att stegen inte ska ses som ett mätinstrument för att läsa av hur bra en medborgardialog är utförd, utan ska snarare ses som ett hjälpmedel vid utvecklingen av medborgardialogen. Det är viktigt att förstå att barn både har olika förmågor till att delta och också att ambitionsnivån hos barn och ungdomar varierar. Därför är det alltså inte nödvändigt att barns deltagande och inflytande sker på den högsta nivån av delaktighetstrappan som beskrivs nedan. Medborgardialog för barn och unga bör vara så utformad att möjligheten till deltagande och inflytande ska vara maximal, utifrån de förutsättningar som existerar vid tillfället då medborgardialogen utvecklas och genomförs (Hart 1992, s. 11).

De första tre stegen av delaktighetstrappan anses enligt Hart (1992, s. 9) inte bjuda in till deltagande. *Manipulation*, det lägsta steget i delaktighetstrappan, kan till exempel vara då barn uppmuntras att sprida politiska budskap som de själva inte förstår sig på. På liknande sätt menar Hart (1992, s. 9) att den typiska metoden då barn får rita önsketeckningar över drömllekplatsen också kan innebära manipulation. Detta då dessa teckningar många gånger analyseras och bearbetas av vuxna som sedan påstår att slutprodukten är barnens egna design. Varför detta anses vara manipulation är för att barnen inte fått vara med och följa processen och går miste om förståelsen för hur deras idéer omvandlats till en produkt. Detta kan dock motverkas om tydliga beskrivningar för hur deras teckningar kommer att analyseras och bearbetas innan delaktighetsprocessen påbörjas. *Dekoration*, som är det andra steget på delaktighetstrappan, är när barn uppträder vid vissa event som skapats för att föra fram en politisk mening. Barnen deltar i eventet mer för att de intresserar sig för själva händelsen än för att de stödjer eventet. *Dekoration* befinner sig snäppet över *Manipulation* på delaktighetsstegen, enbart för att vuxna inte låtsas om att eventet inspirerats av barn. Nästa steg på trappan är *Symbolism* som utövas med utgångspunkt för barns bästa men anses av Hart fortfarande vara en form av manipulation (Hart 1992, s. 9).

Steg fyra på delaktighetstrappan utgörs av delaktighetsnivån *Anvisad, men informerad*. På denna nivå förstår barnet syftet med medborgardialogen. Hon eller han förstår också vem som tar beslut baserat på deras deltagande och varför. Barnets roll har alltså en verklig betydelse och deltagandet är frivilligt (Hart 1992, s. 11).

Det femte steget på delaktighetstrappan, *Konsulterad och informerad*, innebär att barnet förstår processen och ingår i en samverkan där hon eller han uppträder konsult. Barnets synpunkter tas seriöst och förvaltas med respekt. Ett gott exempel på denna nivå av delaktighet och inflytande är när barnkanalen *Nickelodeon* ville utveckla ett nytt barnprogram. Först skapade kanalen en lågbudgetversion av programmet och visade upp det för en grupp barn. Barnen fick därefter komma med synpunkter där dessa i nästa steg fick fungera grund för utveckling av en ny version av barnprogrammet. Slutligen lät barnkanalen samma grupp barn få se den nya versionen av programmet (Hart 1992, s. 12).

På den sjätte nivån av delaktighetstrappan befinner sig *Beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn*. Det är först vid denna nivå som Hart (1992, s. 12) menar att verkligt deltagande och inflytande sker. Medborgardialogen är initierad av vuxna men besluten delas med barn och unga (Hart 1992, s. 12). Detta steg, befinner sig näst längs upp på trappan och innebär som namnet lyder att barn själva påbörjar ett projekt samtidigt som de styr beslutsfattandet. I dag är det svårt att finna sådana projekt. Det är inte så att barninitierade projekt inte finns ute i samhället, utan snarare att vuxna har svårigheter med att upptäcka och svara på projekten (Hart 1992, s. 14).

Högst upp på delaktighetstrappan befinner sig delaktighetsnivån *Beslutsfattande initierat av barn, delat med vuxna*. Ett exempel som beskriver denna nivå väl är en situation som Hart själv iakttog. Han höll i ett projekt på en skola där han tog med sig en klass ut i skogen för att, från ett gömställe i skogen, iaktta och studera skogens olika djur. Två tioåriga pojkar från en annan klass blev inspirerade av Harts projekt och byggde ett liknande gömställe fast under ett bord i ett klassrum. Därifrån kunde de studera sina egna kamrater, hur de uppförde sig och interagerade med varandra. Samma formulär som Hart hade utvecklat för att studera djuren använde de två tioåriga pojkarna för att studera sina klasskamrater. Pojkarnas lärare upptäckte det egeninitierade projektet och ställde upp som stöd för att bygga ännu ett bättre gömställe och dessutom utveckla formuläret. På så sätt kunde barnen skapa sig värdefull kunskap om varandra. Hade det inte varit för läraren så hade barnen aldrig fått uppleva detta lärorika och kreativa sätt att skapa egna projekt (Hart 1992, s. 14).

2.4 Problematik med att involvera unga

För att kunna genomföra en medborgardialog med unga är det viktigt att, utöver förståelsen för begreppen, samla på sig kunskap för att kunna identifiera fallgropar som kan uppstå vid en sådan dialog. Vilka faktorer hos ungdomar påverkar viljan eller upplevelsen av att kunna delta? Hur kan medborgardialogen genomföras så att den passar för och väcker ett intresse hos unga, alltså målgruppen? Med hjälp av den genomförda litteraturstudien besvaras dessa frågor nedan.

2.4.1 Okunskap, ovilja och tidsbrist

Kommuner och landsting har länge haft svårigheter med att inkludera ungas kunskaper och erfarenheter i olika planeringsbeslut. Det är kanske inte så konstigt då ungdomar tillhör de grupper som inte deltar naturligt i planeringsprocesser och själva uppfattar att de har ett svagt inflytande (Langlet 2012, ss. 3-7). Ungdomar anser inte bara att de har ett svagt inflytande utan majoriteten verkar inte heller vilja vara med och påverka. I en enkätundersökning som *Ungdomsstyrelsen*, myndighet för kunskapsframtagande om ungas levnadsvillkor (2010, s. 208), utfört svarade hela 61 procent att de inte vill vara med och påverka. Dock visar andra undersökningar att unga aldrig tidigare varit så engagerade som de är idag. Det här måste alltså betyda att det ändå inte är ungdomarnas intresse som det är brist på, utan snarare att kommuners och landstings interna kultur för hur de bjuder in till dialog och inflytande som måste förändras. (Langlet 2012, ss. 3-7, 12).

För att kommuner och landsting ska kunna lyckas med att välja eller utveckla rätt dialogmetod och därmed öka ungdomsdeltagandet måste de skaffa sig bättre kunskap om sina invånare. (Langlet 2012, s. 8). Även i skriften *Vi Deltar!* (Johansson et al. 2012, s. 3) beskrivs vuxnas avsaknad av tillräcklig kunskap om ungdomar för att deras behov ska kunna tillgodoses.

Andra faktorer som pekas ut som hinder för ungdomars politiska deltagande är deras avsaknad av kunskap om hur de kan delta och vilka kanaler för deltagande som existerar. Att ungdomar saknar tidigare erfarenheter av att delta och har begränsade resurser i form av inkomst och frihet är ytterligare hinder (Sveriges ungdomsråd 2009, s. 64).

En annan faktor som i varje projekt är påtaglig är den avsatta tiden för projektet. I de flesta projekt som utförts har tidsbrist varit ett stort stressmoment. Projektledarna i de olika medborgardialogsprojekten har under kort tid velat nå ut till ett så stort antal ungdomar som möjligt, vilket i sin tur skapat stress hos projektledarna och därmed oro inom projektet (Johansson et al. 2012, s. 5).

2.4.2 Ungdomars olika livssituationer

Tråkigt nog är det inte enbart tidsplaner, okunskap och kommuners och landstings interna kultur som brister. Även ungdomar livssituation påverkar deras upplevelse av att kunna påverka beslut som rör det egna livet. Faktorer som hälsa, självkänsla och sexuell läggning påverkar upplevelsen markant. De ungdomar som upplever att de har ett svagt inflytande upplever alltså sämre hälsa och lägre självkänsla än genomsnittet. Samma upplevelse av svagt inflytande upplever ungdomar som är utrikes födda (Ungdomsstyrelsen 2010, s. 210).

Ålder och kön påverkar också upplevelsen av inflytande. Unga tjejer och äldre ungdomar (i detta fall 20-25 år) upplever nämligen större förmåga att kunna påverka. Undersökningar visar också att ungdomar som är nöjda med sin skolsituation och sina relationer med vänner och familj också anser att de i hög grad kan påverka sin livssituation och beslut som rör denna. Samma gäller för ungdomar som har högskoleutbildade föräldrar (Ungdomsstyrelsen 2010, s. 210).

2.4.3 Erfarenheter av tidigare projekt

Studier som gjorts pekar på att ungdomars vilja att delta och sätt de önskar att delta på inte skiljer sig från vuxnas uppfattning av deltagande (Sveriges ungdomsråd 2009, s. 27). Det finns däremot en fara med att tro att detta faktum innebär att unga kan delta på precis samma sätt som vuxna. För även om unga vill delta på liknande sätt som vuxna så får man inte glömma att de inte alls har samma förutsättningar att göra det, dvs. samma ekonomiska situation, frihet och kunskap. Kommuner och landsting måste därför se till att anstränga sig vid utveckling eller val av metod i en medborgardialog med unga. Medborgardialogen måste anpassas till målgruppen dock inte skräddarsys allt för mycket. Som Langlet (2012, s. 8) skriver kan alltså dessa specialutformade forum, som riktar sig till bestämda grupper, göra att grupperna känner ett utanförskap i ordinarie systemen.

Omfattande satsningar har gjorts för att öka ungdomars inflytande, dock har flera brister upptäckts som, både internationellt och nationellt, lett till ett begränsat deltagande och därmed sämre inflytande. Brister som ligger till grund för det låga inflytandet är först och främst kommuners och landstings odefinierade mening om vad de egentligen menar med att låta ungdomar ha ett inflytande. Andra brister är att ansvaret för ungdomars inflytande placeras långt ut i kanterna av organisationen, att deras inflytande formaliseras till att lära om demokrati istället för att ge ett riktigt inflytande. Det inflytande som ändå ges verkar enbart koncentreras till kultur- och fritidsaktiviteter, vilket innebär att kommuner och landsting egentligen inte låtit unga ha ett faktiskt inflytande utan istället bara sysselsatt dem på deras fritid, detta om något är tydliga brister. Slutligen, ännu en stor bristande faktor är att vuxna beslutar om former för ungdomars inflytande för att de antar att de förstår vad unga vill och behöver (Langlet 2012, ss. 12-14). En lösning som delvis skulle kunna omvända denna situation är att förändra kulturen som tjänstemän och politiker jobbar utefter genom att till exempel låta ungdomar få påverka hur de själva skulle vilja föra en medborgardialog, alltså att föra en dialog om dialogen. Denna förändring skulle kunna öka ungdomars involvering och intresse för medborgardialogen (Langlet 2012, s. 14). I sådant fall ska kommuner och landsting tydligt förklara vilket område dialogen handlar om, varför ungdomars synpunkter behövs, ta reda på vilka former av medborgardialog som redan används och vilka former som de önskar utveckla. Det är alltså viktigt, redan innan medborgardialogen påbörjas, att tydliga ramar för deltagande ges. (Langlet 2012, s. 21-22).

För att vidare öka förutsättningarna för ungdomars deltagande måste kommuner och landsting sluta kategorisera de unga utefter kön, ålder, nationalitet mm. Istället bör de fokusera på att förstå vilka livsstilsgrupper som existerar i samhället, hur grupperna ser ut och hur de vill samarbeta i en medborgardialog (Langlet 2012, s. 18).

Det finns många svårigheter med att nå ut till ungdomar, därför brukar tjänstemän och politiker naturligt vända sig till skolorna runt om i landet. Visst är detta en bra plats att söka ungdomar på men kommuner och landsting bör vara försiktiga när de via skolan försöker få ungdomar att delta i en medborgardialog. Anledningen till detta är att ungdomar inte riktigt förstår att det handlar om att de har chansen till inflytande utan istället tror att medborgardialogen enbart är en del av utbildningen. Vissa ungdomar kan därför känna ett svagare ansvar för resultatet av sitt deltagande (Langlet 2012, s. 20). Om medborgardialog istället sker på fritiden ska den byggas upp med försiktighet.

Den får inte påminna om skolan, där vuxna intar lärarrollen och ungdomarna hamnar i elevposition (Johansson et al. 2012, s. 4).

2.5 Att nå ut till ungdomar

Arvsfondens satsning *Vi Deltar!*, som pågick mellan 2009-2012, väckte många medborgardialogsprojekt som riktade sig till unga med upplevt demokratiskt utanförskap. I skriften *Vi Deltar! - Utvärdering av Arvsfondens satsning på ungdomar och demokrati 2009–2012* har kunskap från dessa projekt sammanställts för att fungera som stöd för framtida medborgardialoger med unga (Johansson et al. 2012, s. 3). De olika projekten har utforskat olika vägar till att hitta fram till ungdomar och väcka deras intresse. Under denna resa levde projekten fast vid ett tydligt motto som lyder:

”Man når ungdomar genom att vara där de befinner sig” (Johansson et al. 2012, s. 17).

Projekten i satsningen har använt sig av olika event, mässor, kommunens ungdomsverksamhet, informationsspridning på skolor, sociala medier och affischer för att försöka nå ut till ungdomar. Även om projektledarna i projekten anser att det varit svårt att nå ut till målgruppen tycker de att de lyckats med detta. Det tillvägagångssätt som bäst lyckats fånga ungdomars uppmärksamhet är de personliga träffarna där ungdomar kunnat ställa frågor till projektledarna och då också få ett direkt svar på dessa. Ett annat format på marknadsföring som också varit lyckat är förstås ungdomarna själva, alltså deras förmåga att sprida information om verksamheter till sina vänner och på så sätt involvera även dem (Johansson et al. 2012, ss. 27-28).

Ett stort antal projekt lyfter fram Internet som en framstående plattform att gå via om man vill nå ut till ungdomar. Detta då ungdomar redan känner till plattformen och är duktiga på att använda den. Med hjälp av Internet kan dialogen göras intressant och rolig. Internet anses också vara ett innovativt sätt att nå ut till ungdomar (Johansson et al. 2012, s. 14). Flera av projekten har använt sig av redan existerande sociala forum på Internet så som bloggar, *Twitter* och *Facebook* (Johansson et al. 2012, s. 5). I andra projekt som skapats, utanför *Arvsfondens* satsning, har det kommit fram att sociala medier främst fungerar som en utmärkt kanal till en första kontakt med ungdomarna men att denna kanal inte fungerar som metod till inflytande. Ungdomarna vill helst sitta öga mot öga med dem som bestämmer (Langlet 2012, s. 21).

Många av projekten som kommit av *Vi Deltar!*-satsningen har fört medborgardialog med kreativitet som huvudverktyg i genomförandet. Ungdomarna har fått uttrycka sig genom kanaler som film, radio, blogg, teater och konst. I början var dessa metoder ett antagande, att kreativitet kunde vara vägen till inflytande, men i slutändan visade sig dessa metoder vara den mest framgångsrika vägen till lyckade dialoger (Johansson et al. 2012, ss. 3-4). I projekten har projektledarna fokuserat på att göra dialogerna tillfredställande. Konst och kultur verkar ha varit en bra inkörsport till deltagande, dessa metoder har klarat av att omvandla demokrati som annars anses vara trist och tråkigt till något som anses vara kul. (Johansson et al. 2012, ss. 13-14)

För att medborgardialogen, ur ett landskapsarkitekturperspektiv, ska bli så användbar som möjligt anser jag att den behöver, förutom att vara intresseväckande, generera rätt sorts information. Till exempel beskriver Titman (1994, s. 111) skillnaden mellan att, i en medborgardialog om skolgårdar, fråga barn och unga om vad de *vill ha* jämfört med vad de *vill kunna göra*. Svaret på frågan om vad unga vill kunna göra ger ett betydligt bredare resultat av aktiviteter jämfört med frågan om vad de helst vill ha (Titman 1994, s. 111).

Uppbyggnaden av en god medborgardialog med unga redogörs ytterligare av *Europarådet* (Langlet 2012, ss. 16-17). I en sådan medborgardialog beskrivs tre grundprinciper som byggstenar för en förtroendefull samverkan mellan ungdomar och tjänstemän på kommuner och landsting. De tre grundprinciper som tas upp är att deltagande ska baseras på utmaningar, deltagarnas förmåga och sammanhang. Ytterligare principer för att stärka tilliten till medborgardialogsprocessen bygger på att alla ska ges möjlighet till att delta, att det ska vara frivilligt att delta och att de som deltar ska känna till värdet av sina egna erfarenheter och kunskaper. Alla som deltar ska även vinna på att delta, processen ska relateras till reella behov, vara genomskinlig och bygga på verklig relation mellan unga och vuxna. Sist men inte minst ska processen var rolig, varierad och fokusera på innehåll och resultat, inte metod. Dessa principer kan dock inte kopieras rakt av i tron om att de automatiskt genererar en lyckad medborgardialogsprocess. Vid utveckling eller val av dialog ska en diskussion mellan inblandade aktörer föras kring vad de önskar uppnå, vad de kan utlova till deltagarna samt vilka vinster som väntas av dialogen (Langlet 2012, s. 17). Många faktorer bör alltså redas ut, både innan, under och efter själva medborgardialogsprocessen. Det finns därför flera vägar att gå, men vilken väg ger det bästa resultatet?

2.6 Medborgardialogsprocessen

För mig som för första gången ger mig in i en medborgardialog kan det vara svårt att styra processen stadigt och i rätt riktning. Därför har jag sökt och också funnit flera bra skrifter om medborgardialog där olika metoder och tips behandlas. I Anna Rangers och Karin Westerbergs bok *Metoder för möten* (2004), en kunskapssamling tillkommen genom ett stort antal genomförda medborgardialoger, beskrivs olika metoder, tips men också hur en samverkansprocess kan se ut. Boken ställer sig bakom ett demokratiskt argument som säger att alla ska ha rätt till att delta i ett beslutsfattande om det påverkar det personliga vardagslivet. Om deltagandet istället begränsas menar författarna att värdefulla erfarenheter och kunskaper går till spillo. Genom att föra samman berörda medborgare och låta de delge av sina erfarenheter kan man bygga upp en social samhörighet (Ranger & Westerberg 2004, s. 10). Enligt Ranger och Westerberg (2004, s. 10) kräver varje medborgardialog en unik utformning. Medborgardialogen ska anpassas till diskussionsfrågan och de människor som antas delta i dialogen.

Trots att författarna skrivit en metodbok vill de klargöra att alla situationer kräver unika metoder (Ranger & Westerberg 2004, s. 10). I en medborgardialog är samverkan otroligt betydande. Det är viktigt att förstå att samverkan är en process över tid och att den genomgår olika faser. Ranger och Westerberg (2004, s. 11) beskriver svårigheten med att detaljplanera och konkretisera en samverkansprocess i en projektplan, de menar att det är nästintill omöjligt. Istället har de i boken formulerat en *processmodell* som består av sex faser. *Processmodellen* grundas på de faser som de flesta lyckade medborgardialogsprocesser tagit sig igenom (Ranger & Westerberg 2004, s. 11). Nedan beskrivs *processmodellens* sex faser.

2.6.1 Fas ett - Reflektion kring samverkan, förutsättningarna

I det första steget i en samverkansprocess är det viktigt att se de processer som inleds vid ett samarbete mellan olika parter. Det är viktigt att urskilja förväntningar, viljeyttringar, roll- och maktfördelning, ansvar och resurser (Ranger & Westerberg 2004, s. 11). I början är det också viktigt att klargöra vilken form av samverkan de olika parterna har möjlighet att engagera sig i, både på lång och kort sikt. Hur kan en fortsatt process se ut? Dessa frågor är betydelsefulla att ställa då de bygger upp ett stödjande nätverk som kommer kunna ge stöd åt framtida samverkansprocesser.

De interna förhållandena bör vara avklarade inför samverkansprocessen. Alla involverade bör tänka på vem man själv är som aktör, vad ens värderingar är och vad man önskar komma fram till med hjälp av projektet (Ranger & Westerberg 2004, s. 16). Centralt för fasen är att tillsammans definiera samverkansprocessen. Alla måste vara underförstådda med vilken samverkansform som gäller för att processen så att den, i ett senare skede, inte ska fallera (Ranger & Westerberg 2004, s. 17).

2.6.2 Fas två - Se och synas, marknadsföring

Under fas två bör en diskussion föras kring hur man når ut till medborgarna. Hur väcks ett intresse och ett samverkansbehov hos medborgarna? Ska ett urval göras? (Ranger & Westerberg 2004, s. 12). Vid denna fas ligger koncentrationen på att utveckla metoder för att kunna finna och sprida information så att kontaktnätet breddas. Under fasen ska fokus även ligga på att involvera personer som vanligtvis inte definieras som deltagare i planeringsprocessen av utemiljöer. Det är fördelaktigt att finna former som tillåter de olika parterna att på ett bra sätt bidra med personliga erfarenheter och kunskaper (Ranger & Westerberg 2004, s. 20-23).

Hur kan människor och spontana idéer fångas upp? Hur synliggörs aktörerna så att andra kan fånga upp dem i ett samarbete? Viktigt för fas två blir alltså att försätta sig själv i en tillgänglig, spanande och receptiv stämning. Här ska fantasin användas, kanske kan den breddas genom att söka efter artiklar, case studies med mera. Medborgardialogsprocessen bör göras synlig och därför kan det vara både bra och smidigt att använda informationskanaler som redan existerar. Ett annat enkelt sätt att synas är genom att besöka intressegrupper, eller röra sig på ovanliga platser och i sammanhang där målgruppen håller till. Vid eventuella möten kan det vara viktigt att fundera kring vad som är mest centralt att framtona? Vilket handlingsutrymme finns det att spela på? Vad vet medborgarna, målgruppen, om den organisation som företräds? Det kan vara intressant att ta reda på vilka förhoppningar som målgruppen har. Aktörerna bör då fundera kring hur de möter dessa förväntningar för att skapa ett förtroende och därmed utveckla relationen. Utomstående aktörer bör se till att lära känna platsen eller problemställningen som diskuteras i dialogen. Detta kan göras genom ett platsbesök men också genom informella samtal, media, böcker med mera (Ranger & Westerberg 2004, s. 20-23).

2.6.3 Fas tre - Skapa kunskap tillsammans

Vid denna fas har redan en grupp formats. Alla i gruppen bär med sig förväntningar och erfarenheter, både från arbets- och vardagslivet. Därför är det viktigt att fundera kring hur ny kunskap kan skapas tillsammans? En början kan vara att samla erfarenheter av platsen, vilka hinder, behov och möjligheter finns det. En *SWOT-analys*, där styrkor, svagheter, möjligheter och hot urskiljs, kan vara nyckelanalysmetod vid denna fas. Här kan man skapa olika plattformar där förslag kan fyllas på och kommenteras (Ranger & Westerberg 2004, s. 24).

2.6.4 Fas fyra - Skapa samsynt strategi

Processmodellens fjärde fas handlar främst om att förstå hur idéer och kunskap som samlats in tas vidare.

I denna fas gäller det att aktörerna tillsammans väljer ut de idéer och förslag som uppkommit under fas tre, för att sedan utvärdera och prioritera de. Här ska informationen konkretiseras samtidigt som konflikter i samband med åtskilda intressen ska väjas för (Ranger & Westerberg 2004, s. 27).

2.6.5 Fas fem - Från strategi till handling

Efter att idéer och kunskap samlats in och en plan för hur dessa ska förverkligas fastställts, inleds processens femte fas. I denna handlar det om hur strategier omvandlas till praktiskt arbete.

Här kan man låta alla som har handlingskraft att få ett ordentligt spelutrymme, även föreningsmänniskor. Dock ska detta göras med en gnutta försiktighet då det kan uppstå kaos och problem vid frågor om ansvar, organisation och resurstilldelning. Organisation och struktur är under denna fas A och O. Den som bär ansvaret bör se till att svara på krav som ställs. Under denna fas behövs det ofta att nya kompetenser och samverkanspartners kommer in. Detta medför dock att fasen blir sårbar, då konflikter kan uppstå när de förändringar som det tagits beslut om under samverkansprocessen blir synliga för parter som inte deltagit i processen från början. De som höjer sina röster är de som känner ett missnöje gällande besluten. Om samverkansprocessens syfte är ett breddat informationsunderlag, är det viktigt att vid denna fas vara tydlig med hur de insatser som kommer att implementeras är kopplade till de idéer som man sållat fram under den tredje fasen (Ranger & Westerberg 2004, s. 30-32).

Samverkansprocessen är ofta lång och utdragen, speciellt under denna fas, och därför kan det vara viktigt att smörja maskineriet genom att till exempel göra studiebesök, föreläsningar, visionära moment och sammanfattningar (Ranger & Westerberg 2004, s. 13).

2.6.6 Fas sex - Fortsatt samförstånd

I den avslutande fasen, fas sex, gäller det att utvärdera och återkoppla samverkansprocessen. Både utvärdering och återkoppling kan dock göras under hela förloppet. Under slutfasen besvaras frågor om vad som skulle åstadkommas och vad som åstadkoms? Vilka lärdomar kom av processen? Hur har alla deltagare bidragit, både privata aktörer och organisationer?

2.7 Medborgardialogsmetoder

För att kunna utveckla en medborgardialog behövdes, utöver Rangers och Westerbergs (2004, s. 11) *processmodell*, kunskap om de traditionella och idag mest använda medborgardialogsmetoderna. Nedan redovisas några av de flitigt använda metoderna.

2.7.1 Det lustfyllda mötet

Ranger och Westerberg (2004, s. 36) beskriver metoden, *Det lustfyllda mötet*, som demokratisk, alltså att alla deltagare har möjlighet att ta lika stor plats och vara delaktiga i beslutsfattandet. Mötet ska vara effektivt och ta upp de mest vitala problemen samt visionerna. Slutligen ska också *det lustfyllda mötet* vara energirikt. Det kan vara fördelaktigt att våga ha en ledare då denna kan föra besluten framåt. Utöver detta finns en annan positiv aspekt med att ha en ledare och det är att denne ser till att alla parter kommer till tals (Ranger & Westerberg 2004 s. 36). För att komplettera detta fysiska möte kan deltagande genom e-dialog erbjudas. Vid dessa e-möten ges till exempel unga möjligheten att delta från hemmet, skolan eller fritidsgården. (Langlet 2012, s. 28)

När en inbjudan till mötet ska göras kan det vara väl värt att lägga krut på inbjudningskortet. Ranger och Westerberg (2004, s. 38) skriver att precis som en inbjudan till en fest skvallrar om temat för festen kan en mötesinbjudan tillåta att deltagarna får tänka till kring temat och frågeställningarna innan mötet äger rum. Spelreglerna ska göras tydliga och inbjudan ska väcka engagemang.

Balansen mellan att skapa en inbjudan som inte enbart verkar som information men som inte heller skrämmer bort de som är obekanta med samhällsplaneringens regler är svår. Det är därför viktigt att inbjudan är anpassad till målgruppen som man vill nå ut till, den ska vara tydlig och ha rätt ton för att harmoniera med vad man vill ha ut av mötet (Ranger & Westerberg 2004 ss. 38-39).

2.7.2 Ett gott dagsverke

Denna metod innebär att alla parter tillsammans utför ett faktiskt arbete. Detta är ett sätt att synliggöra den samverkansprocess som pågår i samhället. Exempel på faktiskt arbete kan vara att skapa affischer, någon utställning eller att skriva ihop en text tillsammans. Denna metod bör inkludera experter inom ämnesområdet som samverkansprocessen behandlar och också representanter för de framtida brukarna (Ranger & Westerberg 2004 s. 66).

2.7.3 Foto som metod

Att använda sig av kameror är inte nytt i samband med planeringsprocessen. Det som däremot är nytt är vem som är fotografen. *Foto som metod* handlar om att låta medborgardialogens deltagare hålla i kameran. Den som har kameran i sina händer är också den som visar upp sin bild i dialogen. Fotografier som tas kan även kopplas till tankar, upplevelser och erfarenheter (Ranger & Westerberg 2004, s. 69).

2.7.4 Karteringsmetoder

Karteringsmetoder kan användas på olika sätt, både för att representera en faktisk eller symbolisk miljö.

En effektiv metod är att låta deltagarna skapa egna kartor. Alla olika kartor som skapas kan sedan samlas och kombineras för att få ut så rik information som möjligt. Exempelvis kan deltagarna, på en karta, låtas rita upp rörelsemönster eller rumsupplevelser (Ranger & Westerberg 2004, s. 82). Vid kartering är det viktigt att kartorna som används för informationsinhämtningen är enkla, det vill säga att enbart enkla strukturer så som vägar och byggnader finns med på kartan. På denna karta kan deltagarna till exempel med en linje redovisa rörelse eller med ett kryss peka på platser som de brukar utföra någon aktivitet på. Ytterligare kartering kan göras genom att låta deltagarna beskriva upplevelser av olika platser. Beskrivningarna bör motiveras, exempelvis genom att låta deltagarna svara på en fråga (Ranger & Westerberg 2004, s. 83).

Karteringsmetoden kan också behandla sociala mötesplatser eller göras till kreativa vardagskartor, som innebär att deltagarna med olika material skapar kreativa önskekartor som till exempel visar hur deltagarna skulle vilja ha det eller hur det känns på olika platser i området. Dessa kartor kan sedan användas i senare diskussioner eller i en utställning. Metoden rekommenderas i början av en samverkansprocess och passar barn och unga otroligt bra (Ranger & Westerberg 2004, ss. 83-85).

2.7.5 Rundvandring och gåtur

Rundvandring som metod tillåter en grupp deltagare att tillsammans vandra runt i en miljö och samla eller sprida information knuten till olika platser i miljön. Det finns otroligt många former av *rundvandring* just för att metoden anses vara en briljant idé som både är simpel och kunskapseffektiv. Metoden kan användas för olika syften, exempelvis kan den passa vid informationsspridning liksom till underlag för medborgardialog. Till exempel kan ungdomar tillsammans med kommunala tjänstemän gå en rundvandring samtidigt som båda parter ges möjlighet att komma med åsikter kopplade till olika platser. Ett ytterligare alternativ är att låta alla som deltar i metoden få välja en favoritplats för att sedan under rundvandringen berätta om denna.

Rundvandringens sammanhang, syfte, deltagarförhållanden, ledare, samt antal deltagare bör tänkas över innan rundvandringen påbörjas. Andra frågor som kräver svar vid val av denna metod är under vilken årstid rundvandringen ska ske och hur kan årstiden komma att påverka resultatet? Hur gör sig ledaren och deltagarna hörda under rundvandringen? Hur dokumenteras deltagarnas åsikter och hur ska den informationen användas och återkopplas? (Ranger & Westerberg 2004, ss. 106-108).

En variant av *rundvandring* är metoden *gåturs* som utvecklats i Danmark. Metoden lämpar sig bäst i tidspressade medborgardialogsprocesser samtidigt som processerna kräver omfattande informationsinsamling. Metoden styrs av arrangören, många gånger för att denne också stämplat gåturen med ett tema, exempelvis kan det vara trygghet (Ranger & Westerberg 2004, s. 108). Metoden må vara effektiv men den tillåter endast ett begränsat antal deltagare, vilket i en medborgardialogsprocess kan anses negativt (Squassina 2011, s. 37).

2.7.6 Kompletterande metod, enkäten

Enkäten är en enkelhanterlig metod som möjliggör konsultation med ett stort antal människor och därmed genererar ett brett kunskapsunderlag. Då frågorna är konstruerade i förhand blir det svårt att ställa spontana följdfrågor. Svaren från en enkät är många gånger kortfattade och önskas en mer djupgående och nyanserad kunskap krävs andra metoder (Lindholm & Moritz 2012 ss. 25-26).

Vid konstruktionen av en enkät är det viktigt att enkätens syfte är tydligt och att frågorna är mycket genomtänkta och välformulerade (Lindholm & Moritz 2012 s. 25).

2.8 Inspirerande projekt

För att vidga vyerna och inspireras ännu mer genomfördes, efter litteraturstudien, något som jag kallar för en inspirationssökning av redan genomförda projekt. Genom denna hittades tre projekt som främst kom att influera utvecklingen av den egna medborgardialogsmetoden. Nedan redovisas dessa tre projekt.

Mobile Life – Fotoapplikationen var ett medborgardialogsprojekt som genomfördes vid en barnkonsekvensanalys av en skolgård som står inför en förändring. Medborgardialogen byggde på en applikation som organisationen *Mobile Life* utvecklat i samband med projektet där barn och unga läts fotografera olika platser på skolgården. Dessa platser kunde de sedan markera med en färg, antingen grön som innebär att det är en plats de gillar, röd som betyder att det är en plats de inte gillar eller gul som innebär att det är en plats de har ett minne av. Slutligen, efter att eleverna fritt fått fotografera olika platser på skolgården, samlades de inne på skolan där de fick chansen att visa upp sina fotografier och även motivera varför de fotograferat dessa Back¹.

Du bestämmer! Eskilsparken är ett annat medborgardialogsprojekt som gav alla medborgare i Haninge chansen att, när som helst på dygnet, delta i en medborgardialog om Eskilsparkens framtida utseende. Under januari 2010 fick alltså alla boende i Haninge skicka in idéer och synpunkter på hur Eskilsparken kunde bli en roligare, snyggare och bättre park. Förslagen kunde både lämnas in vid ett öppet hus i Kulturhuset samt via en hemsida eller posten (Langlet 2011).

I wish this was är ett medborgardialogsprojekt som påbörjades år 2010 i New Orleans. Klistermärken med texten *I WISH THIS WAS* delades ut till stadens invånare som därefter kunde gå runt i samhället och klistra upp dessa på olika föremål, platser eller nedlagda butikslokaler. På dessa klisterlappar kunde de skriva upp vad istället önskade sig på att dessa platser eller i dessa butikslokaler (Chang 2010).

Figur 7. Figuren illustrerar fotografier på tre av önskingarna i Candy Changs projekt *I WISH THIS WAS*. Fotografier: © Candy Chang 2010, Civic Centre, <http://iwishthiswas.cc/>.

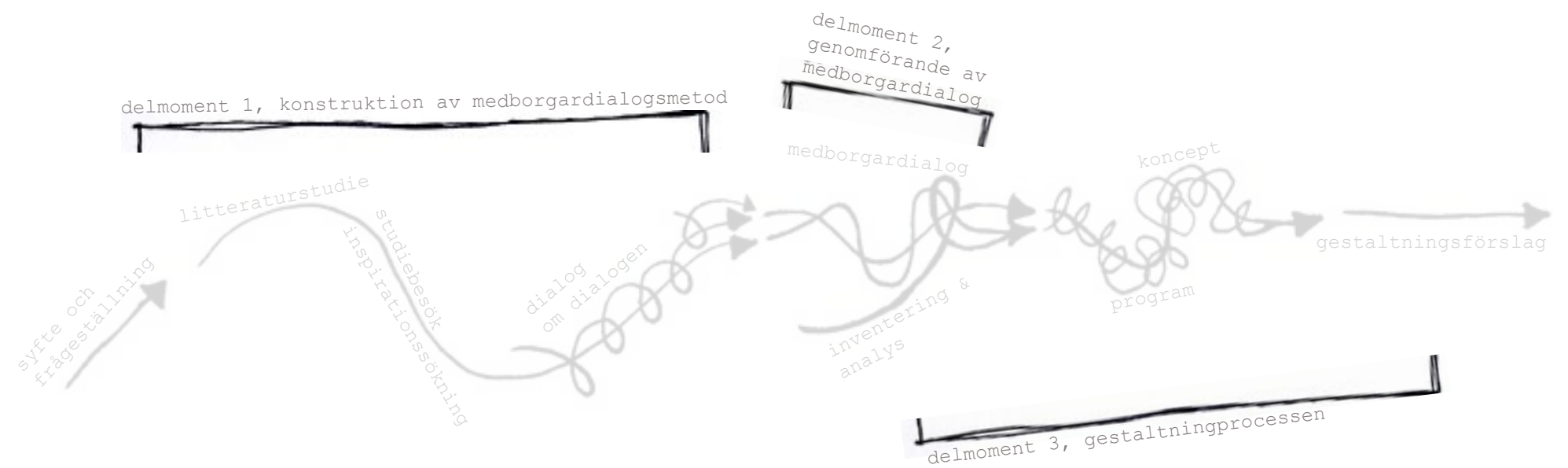
¹ Jon Back Ph.D. Student samt medarbetare på *Mobile Life*, samtal den 13 mars 2013.

3.

MEDBORGARDIALOGEN

Konstruktion och genomförande

För att uppfylla syftet och svara på den centrala frågeställningen genomfördes under arbetets gång tre delmoment. I det första delmomentet genomfördes en litteraturstudie, en inspirationssökning, ett studiebesök på *Mobile Life* samt en enkätundersökning - *en dialog om dialogen*. Resultatet av samtliga metoder har sedan fått ligga till grund för utvecklingen av en egen medborgardialogsmetod. I det andra delmomentet genomfördes en medborgardialog i vilken den egna medborgardialogsmetoden användes. I det tredje delmomentet genomfördes en gestaltning över Västerholmsstråket, baserat på medborgardialogens resultat. Nedan presenteras resultatet av de två första delmomenten, alltså den egenutvecklade medborgardialogsmetoden och resultatet av medborgardialogen. Inledningsvis redovisas hur Anna Rangers och Karin Westerbergs (2004 s. 11) *processmodell*, baserad på sex faser som alla behandlas i föregående kapitel, varit ledande och gett ett stöd åt examensarbetets egna samverkansprocess. Därefter redogörs även hur de traditionella och idag mest använda medborgardialogsmetoderna varit inspirerande i den egna medborgardialogsprocessen och utvecklingen av medborgardialogsmetoden.

Figur 8. Figuren illustrerar examensarbetets genomförande uppdelat i tre delmoment.

3.1 Processens gång

Under varje fas som ingår i Ranger och Westerbergs (2004, s. 11) *processmodell*, som redovisas i föregående kapitel, ställs samverkansprocessen inför ett antal frågor. För att processen ska vara genomskinlig och så obehindrat som möjligt röra sig framåt måste samtliga frågor besvaras. Nedan redovisas svaren, alltså slutsatserna för varje fas som examensarbetets egna samverkansprocess genomgått.

3.1.1 Fas ett

Processmodellen inleds med *fas ett* där fasens frågor behandlar förutsättningarna för samverkan.

Vilka processer påbörjades?

I samband med att jag påbörjade mitt examensarbete med syftet, att utforska dagens interaktiva mobilteknik som metod i en medborgardialog med ungdomarna i Skärholmen för att fånga in deras synpunkter kring Västerholmsstärket och aktivt involvera dessa i en gestaltungsprocess, påbörjade även stadsdelsförvaltningen sin medborgardialogsprocess. Medborgardialogen som behandlas i detta examensarbete är en del av denna process.

Vilka förväntningar fanns?

Stadsdelsförvaltningens förväntningar var att hitta en metod som skulle göra det enklare att dokumentera ungdomars synpunkter. För min del förväntade jag mig, precis som Skärholmens stadsdelsförvaltning, att få svar på vad ungdomarna i Skärholmen önskar kunna göra i den framtida aktivitetsparken. Samtidigt som jag ville utveckla en metod som möjliggjorde att alla som ville, när som helst under medborgardialogsperioden, skulle kunna delta i dialogen. Jag förväntade mig att ungdomars erfarenheter och synpunkter ständigt skulle ramla in oavsett tid på dygnet eller dag i veckan.

Vilka viljeyttringar fanns?

De viljeyttringar som kunde urskiljas i samverkansprocessens början var främst tidsramen som de olika aktörerna hade. Skärholmens stadsdelsförvaltning såg på medborgardialogen som en tidskrävande process som de själva inte hade resurser till att genomföra samtidigt som planerna för Västerholmsstråket var i ett väldigt tidigt skede. Jag å andra sidan hade en helt annan, mycket kortare, tidsram att förhålla mig till samtidigt som jag egentligen inte behövde eller ville involvera alla punkter som stadsdelsförvaltningen helst önskade. Vid denna tidpunkt var kommunikation A och O.

Under ett första möte förklarade jag tydligt hur min tidsram såg ut och vad jag kunde bidra med. Från stadsdelsförvaltningens sida fanns det inga krav på ett gestaltungsförslag men för examensarbetets syfte var det precis tvärt om. Under detta möte sattes också ramar för vilka frågor som dialogen skulle behandla samt vilket verktyg metoden skulle baseras på, alltså interaktiv teknik. Ramarna beskrivs i tidigare kapitel som de överenskomna kraven.

Hur såg roll- och maktfördelning ut och vem bar ansvaret?

I början var detta otydligt, men på grund av avhopp från olika parter blev jag i slutändan ensam ansvarig för att konstruera och genomföra medborgardialogen. Detta innebar att det inte fanns någon större utbroderad roll- och maktfördelning. Jag hade riktlinjerna från Skärholmens stadsdelsförvaltning samt mitt antagande om att det att det med hjälp av mobilteknik enklare går att väcka ungdomars intresse för deltagande och därmed göra de mer aktiva i planeringsprocessen, att förhålla mig till. Därefter gavs jag fria händer. Sara Heppling Trygg på Skärholmens stadsdelsförvaltning blev indirekt projektledare, då jag ständigt bollade frågor och idéer med henne.

Vilka resurser fanns det att spela med?

Innan samverkansprocessen inleddes, fastställdes ingen summa pengar. Dock diskuterades det löst om att en mindre summa pengar skulle komma att behövas för eventuella utskrifter och annat material. Vid behov av ekonomiskt stöd fick jag lov att vid varje tillfälle vända mig till Skärholmens stadsdelsförvaltning. Andra resurser som till exempel kunskap om medborgardialog diskuterades inte, istället fick jag leta efter denna kunskap utanför samverkansprocessen med stadsdelsförvaltningen.

3.1.2 Fas två

Frågorna som behandlas under *fas två* handlar främst om att förstå hur samtliga aktörer ska se och synas.

Hur man når ut till medborgarna? Hur väcks ett intresse och ett samverkansbehov?

Sammanfattningsvis såg jag under denna fas till att se och synas som aktör. Jag utnyttjade befintliga kanaler för att sprida information om projektet, både innan och under själva medborgardialogsprocessen. Kanalerna jag använde mig av var faktiska och informella anslagstavlor, Facebook, Twitter och lokaltidningen *Södra sidan*. Jag såg till att röra mig på platser och i sammanhang där ungdomarna håller till och känner sig trygga i. Till exempel gick jag på olika styrelsemöten som främst bestod av ungdomar som vill kunna påverka sin omgivning och vardag. Jag besökte flera gånger olika fritidsgårdar där jag både försökte fånga upp ett intresse, svara på frågor, samt bygga upp ett förtroende för mig som aktör samt för medborgardialogsprojektet i sig. Utöver detta försökte förstå vad ungdomarna idag vanligtvis brukar göra, vart de rör sig och förhållandet de har till Västerholmsstråket. Det som främst framtonades vid olika samtal med och presentationer för ungdomarna, var att de nu hade chansen att dela med sig av sina idéer för vad de önskar kunna göra i den framtida aktivitetsparken, Västerholmsstråket. Då jag saknar tidigare erfarenhet inom marknadsföring och medborgardialog kom kunskapen om denna fas att betyda mycket.

Till en början besökte jag två ungdomsgårdar som ligger i närheten av Västerholmsstråket, den ena *Söderholms Mötesplats* i Värberg, den andra *Andra Hemmet* i Skärholmen. Inför besöket på *Andra Hemmet* ringde jag till *Ung 127*, som är Skärholmens ungdomsråd och som håller till i ungdomsgårdens lokaler, både i tjänst och på fritiden. Efter en enklare presentation av mig själv och om projektet via telefon bjöds jag in till ungdomsrådets styrelsemöte. Vid mötestillfället fick jag tid att presentera projektet noggrannare. Efter mötets slut lämnade jag en enklare projektplan till styrelsemedlemmarna så att de kunde gå tillbaka till denna om eventuella frågor skulle uppstå efter att jag lämnat fritidsgården. Vid detta besök passade jag även på att prata med några ungdomar och fritidsledare som vid tillfället uppehöll sig på ungdomsgården. Tanken var att redan från start göra mig synlig och att långsamt bygga upp ett förtroende för projektet. Jag återkom till fritidsgården flera kvällar i rad för att ytterligare visa upp mig och samtala med ungdomarna men också för att hänga upp och dela ut informationsaffischer samt i ett senare skede genomföra en enkätundersökning, en *dialog om dialogen*.

Vid ett fjärde besök fick jag även sitta med och presentera projektet på ett styrelsemöte för *Andra Hemmets* egen styrelse där det visade sig att flera av medlemmarna redan kände till projektet. Vid detta möte hade medborgardialogsprocessen kommit till sitt startskott och därför diskuterades tider för olika träffar där jag erbjöd mig att, tillsammans med ungdomarna, gå ut till Västerholmsstråket för att vägleda de i medborgardialogen.

Figur 9. Illustrerar en av de första affischerna som hängdes upp runt om i Skärholmen. Denna skulle kort informera om projektet och samtidigt väcka ett intresse hos ungdomarna för det.

Figur 10. Figuren illustrerar en skärmdump av en Facebook-sida som startades för att sprida information och skapa en första kontakt med ungdomarna. Denna uppdaterades dagligen under den två veckor långa medborgardialogen. Skärmdump: Facebook <http://www.facebook.com/pages/MIN-PLATS/432172576877382?ref=hl>

Vid varje möte och samtal med ungdomarna försökte jag informera om projektet, ständigt hoppades jag på att ordet om medborgardialogen skulle sprida sig via ungdomarna själva och nå ut till de jag personligen inte lyckats nå.

För att marknadsföra mötesträffarna för när vi skulle gå ut till Västerholmsstråket, hängdes inbjudningsaffischer upp på fritidsgårdarna men också runt om i Skärholmen. Jag skapade även en Facebook-grupp som jag uppdaterade för varje dag, speciellt inför varje möte, se figur 9. Alla uppdateringar kopplades till de båda fritidsgårdarnas egna Facebook-sidor så att alla ungdomar som följer dessa kunde se uppdateringarna. Facebook är en befintlig och enligt mig en effektiv kanal att sprida information på och dessutom är denna plattform ungdomarnas egen. Vid denna fas hade projektet även fått ett namn, *min plats*, för att förstärka förtroendet för projektet samt göra det lättare att sprida sig.

Under arbetets gång förstod jag även att många ungdomar brukar vistas i Skärholmens moderna shoppinggalleria, *SKHLM*. Jag såg därför till att utnyttja denna kunskap genom att ställa ut ett informationsbord under en eftermiddag i gallerian, där jag bjöd på godis samtidigt som jag delade ut informationsblad samt inbjudningskort till en planerad träff som skulle äga rum lite senare samma dag. För att locka så många ungdomar som möjligt skyltade jag även med att det skulle bjudas på fika samt utlottning av biobiljetter efter besöket av Västerholmsstråket.

Inför det första besöket på den andra fritidsgården, *Söderholms Mötesplats*, ringde jag denna gång till personalen på själva fritidsgården. En av fritidsledarna som svarade i telefonen, skulle precis på semester, men gav mig innan det ett ovärderligt tips. Han välkomnade mig till fritidsgården för att presentera projektet för resterande fritidsledare och sen sa han "får du med dig dem så får du med dig ungdomarna". Jag hade turen att få med mig fritidsledarna och på så sätt spreds informationen om projektet denna gång via dem.

Utöver de två fritidsgårdarna besökte jag även vid två tillfällen *Västerholms Friskola*, som ligger i direkt anslutning till stråket. Jag besökte skolan av precis samma anledningar som jag besökte de två fritidsgårdarna, alltså för att informera om projektet, genomföra en enkätundersökning samt dra igång medborgardialogen.

Sist besökte jag även idrottsorganisationen, *IFK Stockholm*, som håller till på *Vårbergs IP* intill Västerholmsstråket. Vid detta besök träffade jag några av tränarna samt ett fåtal av deras spelare för att informera om projektet och direkt därefter gå ut till stråket

Innan de två sistnämnda besöken hade jag telefonkontakt med skolans rektor Anna Ramberg och med *IFK Stockholms* klubbssamordnare Mats Ageby. Främst för att båda skulle se till att informera elever, tränare och spelare om att jag skulle komma på besök.

Intervju med mig samt med några av eleverna på *Västerholms Friskola* som deltog i medborgardialogen. I tidningsartikeln var det viktigt att det tydligt stod beskrivet hur andra ungdomar kunde vara med och delta i projektet på egen hand.

Innan medborgardialogsprojektet drog igång kontaktade jag även lokaltidningen *Södra Sidan*. Jag lyckades fånga tidningens intresse och därmed publicerades en artikel där projektet beskrivs i en kort

Uppslutningen varierade bland de olika träffarna. Bäst resultat gav träffen med ungdomarna på *Söderholms Mötesplats* där informationen om projektet spridits och stöttats av fritidsledarna.

Figur 11. Ett inbjudningskort som delades ut i SKHLM-gallerian samma dag som en gemensam träff skulle äga rum.

Figur 12. För att marknadsföra medborgardialogen ytterligare kontaktades även lokaltidningen *Södra Sidan*, illustrerat här ett fotografi på artikeln om medborgardialogen i papperskopier. Artikel och fotografier av: © Jimmy Karlsson för *Södra Sidan* 30 mars - 5 april 2013

3.1.3 Fas tre

Den *tredje fasen* frågar handlar om att försöka förstå hur kunskap kan skapas tillsammans.

Hur skapar man kunskap tillsammans?

Vid denna fas hade ordet om medborgardialogsprojektet *min plats* spridits bland olika ledare och ungdomar. Jag genomförde under fasen en enkätundersökning, en *dialog om dialogen*, där jag kunde utläsa hur väl grundidén för metoden jag tänkt använda passade ungdomarna. Enkätundersökningens resultat bidrog alltså till ny kunskap om hur den egna medborgardialogsmetoden kunde modifierade så att bäst skulle passa ungdomars sätt att vilja delge sina synpunkter på.

Under fas tre fas drog medborgardialogen igång ordentligt. Jag hade med hjälp av litteraturstudien, inspirationssökningen, studiebesöket på *Mobile Life*, enkätundersökningen och personliga erfarenheter skapat en idé om en hemsida. Tanken bakom denna var att ungdomar med sina mobiler kunde gå ut till Västerholmsstråket och fotografera platser som de antingen gillar, ogillar eller önskar kunna göra någonting speciellt på, för att sedan kommentera och hämta GPS-position för dessa platser och slutligen ladda upp informationen på hemsidan.

I föregående avsnitt beskrivs hur jag såg till att stämna träff med olika ungdomsgrupper. Jag ville i början av medborgardialogsprocessen följa med ungdomarna ut till Västerholmsstråket, dels för att finnas till som stöd, kunna svara på frågor men också för att dela med mig av mitt mobila Internet eller mobil om någon saknade det. Jag försökte med dessa träffar rulla igång medborgardialogen som jag sedan hoppades på skulle kunna rulla av sig själv. Tanken med hemsidan var att skapa en plattform där synpunkter kunde lämnas på ungdomarnas premisser, alltså när de själva kände för det.

3.1.4 Fas fyra

Frågorna under *fas fyra* fokuserar främst på att skapa samsynt strategi.

Hur tas idéer och kunskap som samlats vidare?

Vid processens fjärde fas sammanfattades alla synpunkter som främst kommit in via hemsidan, men också via informella samtal med ungdomarna, lokaltidningen *Södra Sidan* samt *Facebook-sidan*. Dessa synpunkter involverades sedan i gestaltningsprocessen och fick ligga till grund för gestaltningen av Västerholmsstråket.

Gestaltningförslaget är alltså ett dokument där synpunkter, erfarenheter, analyser och idéer prioriterats och konkretiserats. Vidare är min tanke att gestaltningförslaget ska användas i återkopplingssyfte, för att sluta dialogkretsen och därmed förtydliga önskade förslag samt andra synpunkter.

3.1.5 Fas fem

Den *femte fasens* frågor behandlar främst omvandlingen från strategi till handling.

Hur kan insamlade idéer och kunskap förverkligas?

Vid denna fas överlämnade jag stafettpinnen, men också resultatet av medborgardialogen, till Skärholmens stadsdelsförvaltning. Presentationen innefattar även ett gestaltningförslag av Västerholmsstråket baserat på ungdomarnas synpunkter.

Ett vidare arbete planeras nu där stadsdelsförvaltningen ska ta över medborgardialogen och sköta återkopplingen av denna, så att cirkeln sluts. Min tanke är att gestaltningförslaget ska ställas ut runt om i Skärholmen. Andra idéer som jag har presenterat för stadsdelsförvaltningen är att publicera förslaget på hemsidan, ställa ut det på de olika fritidsgårdarna samt i affischtavlor i de båda tunnlarna som ligger i anslutning till Västerholmsstråket. Återigen önskar både jag och Skärholmens stadsdelsförvaltning att ungdomarna ska få chansen att kunna delge sina åsikter om vad de tycker om förslaget. Därefter kan gestaltningförslaget och dessa nyinkomna synpunkter komma att ligga till grund för en verklig projektering av parken.

Då denna fas, *Från strategi till handling*, är sårbar har jag sett till att presentera resultatet av medborgardialogen samt gestaltningen av Västerholmsstråket för Skärholmens stadsdelsförvaltning samt nya aktörer, bland annat två landskapsarkitekter, som nyligen involverats i samverkansprocessen.

3.1.6 Fas sex

Slutligen i den *sjätte fasen*, som också är den sista fasen i samverkansprocessen, handlar det om att skapa ett fortsatt samförstånd.

Utvärdering och återkoppling

Utvärdering av examensarbetets samverkansprocess görs främst i diskussionskapitlet (5. *Diskussion*) och kommer förhoppningsvis även att göras i framtiden av Skärholmens stadsdelsförvaltning då hela deras medborgardialogsprocess är över.

3.2 Traditionella dialogmetoder som inspirationskälla under processens gång

Under den egna samverkansprocessen har, utöver *processmodellens* olika faser, även några traditionella medborgardialogsmetoder varit ett stöd. Framförallt har dessa metoder varit en inspirationskälla under utvecklandet av den egna medborgardialogsmetoden. Nedan redovisas hur metoderna fungerat som inspiration.

3.2.1 Det lustfyllda mötet - hur metoden fungerat som inspiration

I detta examensarbete använde jag mig inte av själva metoden i sig i utförandet av medborgardialogen med Skärholmens ungdomar. Däremot använde jag mig av metoden i förberedelserna av medborgardialogen. Jag valde att plocka in de goda råden som författarna beskriver vid metodutformningen för att lättare nå ut till ungdomarna. För precis som Ranger och Westerberg (2004, s. 38) beskriver vikten av och utformandet av inbjudan till detta *lustfyllda möte* så ville även jag lägga vikt vid och utforma en inbjudan till min medborgardialog så att den väcker intresse och engagemang. Till exempel skapade jag en affisch innan medborgardialogsprocessen drog igång. Denna illustrerade en karta över Skärholmen där Västerholmsstråket hade inringats. På affischen stod det *"Berätta om din plats!"*. Denna affisch skulle inte fungera som ett informationsblad utan snarare väcka tankar om kring olika platser i Västerholmsstråket. Innan medborgardialogen drogs igång, sattes flera affischer upp för olika syften. Till exempel skapade jag en ny affisch inför varje planerad träff med ungdomarna, där datum, tid och plats var den viktigaste informationen som affischen skulle förmedla.

Mitt under processen gjordes även ett snabbt surrealistiskt perspektiv baserat på de idéer och synpunkter som tills dess hade kommit in via medborgardialogen, alltså hemsidan, med en slogan som sa *"Är det såhär den framtida parken ska se ut?"*, se figur 13.

Ständigt var det utmanande att balansera informationen i planscherna då jag ville att de skulle innehålla information men för det inte skrämma bort ungdomarna. Ett försök till att beskriva projektet i korta och koncisa stycken, med ett enkelt språk gjordes. Jag försökte även jobba med slogans så som *"min plats"*, *"Kom och berätta om din plats"*, samt *"Är det såhär den framtida parken ska se ut?"*.

Figur 13. När det kom till affischernas utseende var det svårt att hålla balansen mellan att låta dem vara informerande, men samtidigt inte avskräckande.

Figur 14. Mitt under medborgardialogen sammanställdes de kommentarer som, tills dess, kommit in. Det här surrealistiska perspektivet gjordes baserat på dessa kommentarer och publicerades på projektets Facebook-sida med överskriften *Är det såhär den framtida parken ska se ut?*. Detta gjordes dels för att underhålla medborgardialogen och dels för att visa att alla kommentarer räknas och tas in.

Figur 15. Denna affisch sattes upp i Västerholmsstråket. Med en QR-kod hoppades jag väcka ett intresse. QR-koden var kopplad till hemsidan så att förbipasserande, efter att ha scannat koden, direkt kunde delta i dialogen.

3.2.2 Ett gott dagsverke - hur metoden fungerat som inspiration

Inte heller denna metod användes i själva genomförandet av examensarbetets medborgardialog. Istället fungerade beskrivningen av metoden som en motor för att ständigt tänka *hur synliggör jag processen?* Ett exempel på det är de affischer som sattes upp i Västerholmsstråket. På dessa affischer fanns en QR-kod kopplad till hemsidan som främst skulle väcka ett intresse hos de förbipasserande som förhoppningsvis direkt manades till att delta i medborgardialogen. Samma gäller för alla de affischer som sattes upp i de centrala delarna av Skärholmen och Vårberg, runt om på fritidsgårdarna samt *Västerholms Friskola*. Artikeln i lokaltidningen *Södra Sidan* var även den ett sätt att synliggöra processen. Detta tog mycket av min tid, detsamma gäller för de tillfällena som jag såg till att vistas runt om i Skärholmen.

3.2.3 Foto som metod - hur metoden fungerat som inspiration

Med dagens mobiltelefoner, som nästan alla har en inbyggd mobilkamera kändes denna metod mycket relevant att använda sig av i examensarbetets medborgardialog. Alla som alltså har tillgång till en sådan telefon kan om de vill delta i dialogen. En fråga som automatiskt uppstod inför detta metodval var hur bilderna kunde redovisas? Fotografierna blir enligt mig mycket mer intressanta om de kopplas till en röst, en skriven eller en som bokstavligen talat kan höras.

För att svara på ovanstående fråga började jag analysera metoden närmare. Då jag varken hade tillgång till några större ekonomiska resurser eller avancerade tekniska lösningar började jag undersöka redan befintliga plattformar. En tidig idé som uppstod var att använda mig av fotoapplikation, *Instagram*, som är gratis och passar de flesta smartphones. Applikationen kräver dock att deltagaren har tillgång Internet i sin smartphone samt att den har ett registrerat *Instagramkonto*. Trots att tanken om att använda applikationen låter avancerad, ansåg jag att den kunde vara ett bra verktyg att använda mig av i dialogen med ungdomarna. Främst för att jag antog att många ungdomar redan känner till applikationen och därför är flitiga användare av den.

Med hjälp av *Instagram* kan man alltså genom mobilen ta ett foto, kommentera det samt *hashtagga*, det vill säga markera, fotot med vad man önskar, exempelvis projektets slogan *#minplats*. Det var just på grund av dessa funktioner som jag såg stor potential i att använda applikationen som metod i medborgardialogen med ungdomarna. Jag tänkte att medborgardialogen kunde föras genom att låta ungdomarna gå ut i Västerholmsstråket, fotografera olika platser som de tycker någonting om, skriva ner vad det är de tycker om platserna, markera fotografierna med projektets slogan, *#minplats*, och slutligen ladda upp dessa på *Instagram*. Genom att använda mig av *Instagrams* sökfunktion skulle jag kunna hitta de fotografier som olika ungdomar laddat upp, men endast om fotografierna markeras korrekt med *#minplats*.

Ytterligare en funktion som också bidrog till att *Instagram* ansågs vara en god metod att använda sig av i medborgardialogen var att det i *Instagram* även går att GPS-markera sin position, alltså där fotografiet tas eller laddas upp. Dock upptäckte jag ett problem när jag började utforska funktionen närmare.

Denna GPS-markering går endast att göra om det finns registrerade företag eller organisationer på eller i närheten av platsen. Det går alltså inte att få exakt position om var fotografiet är taget även om de flesta mobiler bär på en sådan funktion. Det var inte enbart detta problem som avgjorde att jag inte valde *Instagram* som medborgardialogsmetod. Jag förstod att metoden var alldeles för lös och hängde på alldeles för många aspekter, till exempel att deltagarna är tvungna att registrera sig eller använda sitt privata konto. Att låta ungdomarna fritt kommentera kunde också resultera i alldeles för svagt och oanvändbart material. Metoden tror jag inte heller skulle utge ett reellt uttryck och skulle därför kunna försvaga medborgardialogens betydelse.

Jag hade å andra sidan förstått vilken potential *foto som metod* har, speciellt för det framtida gestaltungsarbetet av Västerholmsstråket. I förtvivlan sökte jag därför efter liknande lösningar. En diskussion påbörjades med min pojkvän Adi Omanovic, som var min enda resurs inom området för mobilteknikutveckling. Jag förklarade för honom hur jag hade tänkt att använda mig av *Instagram* som metod och också varför jag avstod från detta. Tillsammans kom vi fram till en lösning om att skapa en hemsida som kan erbjuda liknande funktioner. För att hemsidan skulle bli så bra som möjligt överlämnades den tekniska konstruktionen av denna till min och Adis nära vän Johan Lundberg.

3.2.4 Karteringsmetoder - hur metoden fungerat som inspiration

Jag anser att metoden är väl användbar ur ett landskapsarkitekturperspektiv, då metoden liknar landskapsarkitektens analysmetoder, exempelvis *Lynchs analysmetod*. Metoden har potential att visualisera deltagares åsikter väldigt väl och precis som författarna skriver fungerar metoden bra i medborgardialogsprocesser med barn och unga. I examensarbetets medborgardialogsprocess har metoden främst använts för att redovisa vilka platser som ungdomarna valt att fotografera samt kommentera. Metoden används alltså snarare som en redovisningsmetod inför olika aktörer som är involverade i medborgardialogsprocessen. Som tidigare nämnts har en presentation överlämnats till stadsdelsförvaltningen. Denna innehåller olika kartor som sammanfattar alla synpunkter kopplade till fotografier som samlats in genom medborgardialogen. Utöver en sammanfattning och resultatet av medborgardialogen ingår även i presentationen ett gestaltungsförslag för Västerholmsstråket som baserats på dialogens resultat.

3.2.5 Rundvandring och gåtur - hur metoden fungerat som inspiration

Metoden fungerade främst som inspiration vid uppstarten av den egna medborgardialogen. Med uppstarten syftar jag på de olika träfftillfällena som jag arrangerade i början av dialogen. Jag gick tillsammans med ungdomarna från den överenskomna träffplatsen ner till Västerholmsstråket. Väl på platsen fick alla, ensamma eller i grupp, gå runt i parken och med sina mobiler dokumentera platser som de gillar, ogillar eller önskar göra något speciellt på. På så sätt behövde inte gruppen begränsas med antal deltagare. Alla som följde med ner till Västerholmsstråket fick innan besöket en kort presentation av hur de skulle gå tillväga för att ladda upp sina kommentarer och fotografier på hemsidan. Om några missat informationen eller inte förstått metoden från början beskrev jag den återigen väl nere på plats. För att tydligt kunna beskriva tillvägagångssättet hade jag till min hjälp skrivit ut två A3-papper som illustrerade hur hemsidan i såg ut i mobilen. Genom att peka på dessa papper kunde jag gå igenom metoden steg för steg.

3.2.6 Kompletterande metod, enkäten - hur metoden fungerat som inspiration

Enkäten användes i detta examensarbete som metod för en *dialog om dialogen*, där resultatet av denna kom att ytterligare precisera utformningen av den egna medborgardialogsmetoden.

3.3 Inspirerande projekt och hur dessa fungerat som inspiration

I två av de projekten som beskrivs i föregående kapitel, *Du bestämmer! Eskilsparken* och *I wish this was*, inspirerades jag främst av projektens lättillgänglighet då jag tror att denna har potential att öka deltagandet. I det sistnämnda projektet inspirerades jag även av det beskrivande namnet *I wish this was*. Därför hittade jag även på ett namn, *min plats*, för examensarbetets dialog om Västerholmsstråket som på liknande sätt skulle beskriva medborgardialogens ämne.

Att namnge min medborgardialog ansåg jag även skapa en känsla av stabilitet och helhet. Jag hoppades också att medborgardialogen skulle utstråla detta för att på så sätt erhålla ett större förtroende.

I projektet *Fotoapplikationen* som *Mobile Life* genomförde inspirerades jag av själva verktyget. Att låta barn själva fotografera platser möjliggör att platserna kan betraktas från barns synvinkel.

3.4 Dialog om dialogen

Av litteraturstudien framgick det, bland annat, att unga ofta vill föra dialog på andra sätt än vad vuxna uppfattar. Därför kan det vara en god idé att föra en *dialog om dialogen*. I detta examensarbete valdes, som tidigare nämnts, enkäten som metod för att gå ut och fråga ungdomar om hur de önskar föra en dialog, främst för att precisera och målgruppsanpassa den egna metoden som ett sista moment innan medborgardialogen drogs igång. Enkätundersökningen behandlade även frågor gällande ungdomarnas tillgång till mobiler med kamera och Internet och också hur ofta de surfar via sina mobiler med mera. Denna information fick alltså främst till grund för finjusteringen av den egna medborgardialogsmetoden.

Några av frågorna som ställdes i enkäten, kunde endast besvaras genom ett ja- eller nej-svar. Andra frågor kunde motiveras eller svaras på genom att olika alternativ ringades in. Alternativt kunde också några frågor besvaras genom att ett kryss sattes på en skala beroende av svar, se bilaga 1.

Den viktigaste frågan som ställdes och som främst skulle komma att påverka utvecklingen av metoden är:

Om du fick möjlighet att komma med idéer som kan förändra din omgivning, på vilket sätt skulle du vilja dela med dig av dina idéer? Ringa in ett eller flera alternativ

fotografera spela in video skriva rita/måla prata sjunga
Annat _____

Enkäten besvarades av sammanlagt 67 ungdomar. Antalet deltagare ansåg jag vara tillräckligt många för att gå vidare i utvecklandet av medborgardialogsmetoden, då samma grupper skulle delta i denna. Dock kunde jag inte vara helt säker på om exakt samma personer som besvarade enkäten också skulle delta i dialogen, vilket jag ser som en felkälla att ta med i beräkningen vid vidare arbete. Fördelningen mellan tjejer och killar som besvarade enkäten var relativt jämn, där 57 procent av dem som deltog var tjejer och resten, alltså 43 procent, killar. Detta resultat påverkade inte det direkta resultatet av medborgardialogsmetoden utan fungerade som en vägledande indikator där resterande enkätsvar kunde anses komma från en homogen grupp. Åldersfördelningen å andra sidan var inte lika jämn. Av 69 ungdomar som besvarade enkäten var 59 procent mellan 14 och 15 år.

Endast 3 procent var 18 år. Självklart hade det varit bättre om en jämnare åldersfördelning hade kunnat uppnås, mest för att resterande svar, återigen, ska kunna ses som om de kommer från en homogen grupp. Dock är detta rent tekniskt inte möjligt oavsett fördelning mellan kön och ålder, då ungdomar inte är en homogen grupp. Enbart vid detta tillfälle hade det varit bra om svaren på enkäten hade kommit från en mer balanserad, alltså homogen grupp, främst för att finjusteringen av medborgardialogsmetoden skulle kunna resultera i den bäst anpassade metoden som möjligt.

För att återgå till den viktigaste frågan som ställdes i enkäten, där resultatet av denna, främst bekräftade grundidén av den egna medborgardialogsmetoden. Grundidén, utvecklades under examensarbetets första delmoment och handlade om att ungdomar skulle få fotografera platser i Västerholmsstråket för att sedan på något sätt motivera vad dom tycker om dessa platser. Denna grundidé bekräftades av enkätundersökningen, alltså av *dialogen om dialogen*, där det främst framkom att ungdomar önskar dela med sig av sina idéer, gällande sin omgivning, med hjälp av fotografier samt samtal. Av 69 ungdomar svarade hela 28 procent att de helst skulle vilja dela med sig av sina idéer med hjälp av fotografier. 21 procent önskade göra detsamma genom att samtala och 17 procent genom att skriva ner idéerna. 10 procent önskade att de kunde få göra detta genom att spela in en video, 4 procent genom att sjunga och ytterligare 4 procent önskade göra det på andra sätt. 7 procent av svaren föll bort av olika anledningar.

Sammanfattningsvis går det att utläsa att foto, samtal samt skrift var de mest önskvärda metoderna. När det kom till vidareutveckling av medborgardialogsmetoden valdes dock, på grund av snäv tidsplan samtal som metod bort, trots att det var den näst mest önskade metoden. Istället kompletterades grundidén om att låta ungdomarna fotografera platser med möjligheter att i skrift motivera platserna de fotograferat.

På frågan om ungdomarna hade tillgång till en kamera i mobilen svarade hela 97 procent att de hade det. 83 procent av de 69 deltagare hade tillgång till Internet i mobilen. Dessa svar bidrog främst till att metoden slutligen fastställdes. Hade dock resultatet varit annat, till exempel att ingen eller väldigt få ungdomar hade tillgång till kamera och Internet i mobilen hade metoden varit tvungen att omkonstrueras. För att närmare studera enkäten och dess resultat se bilaga 1. I nästa avsnitt redovisas den slutgiltiga versionen av den egenkonstruerade metoden.

3.5 Mobilteknik som metod i en medborgardialog med unga

Medborgardialogsmetoden som utvecklades och genomfördes i samband med detta examensarbete förhåller sig till sex viktiga faktorer som alla behandlas i tidigare kapitel. Den första faktorn är först och främst de överenskomna kraven från Skärholmens stadsdelsförvaltning där det handlade om att fånga upp ungdomars synpunkter om vad de önskar kunna göra utomhus i den framtida aktivitetsparken, Västerholmsstråket. Den andra faktorn som medborgardialogsmetoden förhåller sig till är mitt antagande om att det med hjälp av mobilteknik enklare går att väcka ungdomars intresse för deltagande och därmed göra de mer aktiva i planeringsprocessen. Ytterligare faktorer som medborgardialogsmetoden bygger på är, som tidigare nämnt, litteraturstudiens nyckelpunkter, inspirerande projekt, studiebesöket på *Mobile Life* samt enkätundersökningens resultat. Nedan presenteras resultatet av den egna medborgardialogsmetoden.

3.5.1 Fixa min plats

Resultatet av dessa sammanvävda faktorer resulterade i en hemsida, www.fixaminplats.se, på vilken ungdomarna med sina mobiltelefoner kunde fotografera platser, hämta GPS-position för dessa, fylla i ålder och kön samt svara på en av följande frågor:

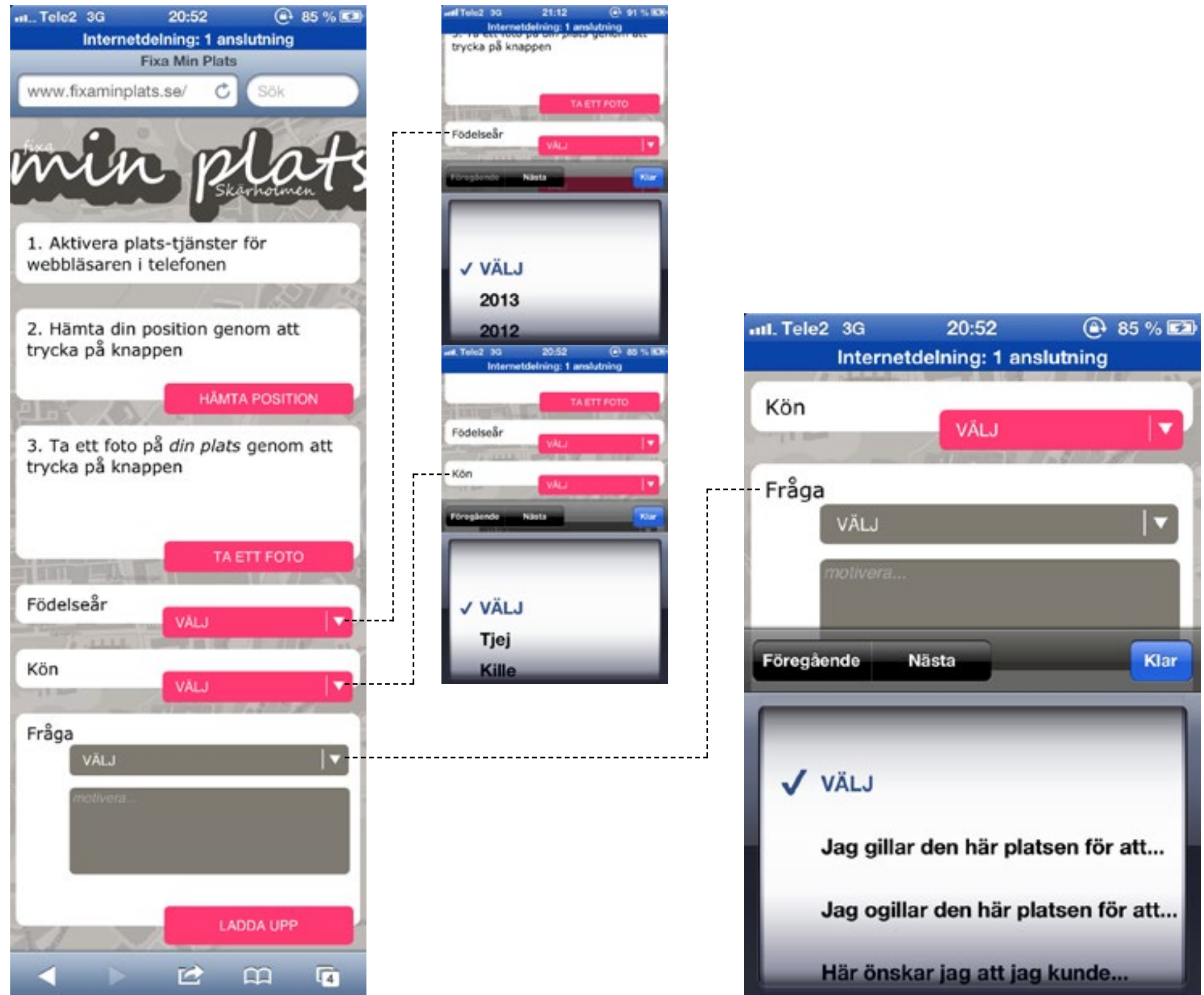
Jag gillar den här platsen för att...

Jag ogillar den här platsen för att...

Här önskar jag att jag kunde...

Frågorna grundas i litteraturstudiens resultat, inspirationsprojekten, samt personlig kunskap där jag som landskapsarkitekt är intresserad av osynliga värden i landskapet, det vill säga brukarnas synpunkter och erfarenheter. Frågorna ställdes på så sätt att ungdomarna skulle kunna motivera varför de gillar eller ogillar en plats och också vad de önskar kunna göra på den.

Tanken med medborgardialogsmetoden var, som tidigare nämnt, att göra den så lättillgänglig som möjligt, så att alla ungdomar med en mobiltelefon när som helst skulle kunna vara med och delge sina synpunkter gällande parken.

Figur 16. Bilden illustrerar hur hemsidan ser ut i mobilen, vid pilarna finns scrollfunktioner med olika alternativ.

3.5.2 Ungdomars röster

Under två veckors tid hade ungdomarna runt om i Skärholmen chansen att, via hemsidan www.fixaminplats.se, dela med sig av sina synpunkter och erfarenheter. Sammanlagt kom det in 42 svar. Dock är det svårt att avgöra hur många ungdomar som faktiskt deltog i medborgardialogen. Detta på grund av att vissa av kommentarerna som laddats upp inte representerar en enskild ungdom, utan en grupp på flera som tillsammans sammanfattat sina synpunkter om platsen i fråga. Varför vissa av synpunkterna skrevs ihop har att göra med att alla ungdomar inte hade tillgång till kamera eller Internet i sin mobil. Istället delade de på en mobil. Då medborgardialogen utfördes i mindre grupper färgades synpunkterna av varje enskild grupp och deras gemensamma behov. Till exempel präglades de flesta kommentarerna som kom från ungdomarna på *Söderholms mötesplats* av samma behov, alltså en ny ungdomsgård för ungdomar mellan 16 och 18 år. Varför synpunkterna resulterade i denna gemensamma stämma är för att gruppen främst bestod av 16-åringar. Ungdomsgården, *Söderholms mötesplats*, där de idag tillbringar sin fritid, har en åldersgräns som innebär att ungdomar som fyllt 16 inte får gå kvar på ungdomsgården. Istället tvingas de sysselsätta sig själva eller hitta fram till en annan ungdomsgård där de har åldern inne. Den önskade ungdomsgården ska enligt synpunkterna främst innehålla en idrottshall samt en danssal. Några ungdomar föreslog även att denna danssal skulle kunna vara uthyrningsbar.

Det problem som uppstod, alltså att alla inte hade tillgång till en mobil, kamera eller Internet, försämrade enligt mig resultatet av medborgardialogen. Det jag menar är att de synpunkter som laddades upp i grupp inte helt avspeglar varje enskild individs synpunkter. I sådant fall innebär det att det kan ha fallit bort kommentarer, då den som håller i mobilen också är den som styr det som skrivs och laddas upp.

Av medborgardialogen kom det även fram att flera ungdomar saknar goda sittplatser i parken, både för solbad, men också för att kunna överskåda de olika aktiviteterna i parken samt samtala på. En befintlig parkbänksrad togs upp som den enda goda sittmöjligheten. Dock är denna ur ett tillgänglighetsperspektiv otillgänglig för rörelsehindrade personer då bänkraden befinner sig på en upphöjd plattform. Andra funktioner som önskas i parken är grillplatser, en kiosk som säljer korv, nötter och glass, fotbollsplan, utegym samt utomhusbad.

Parkour tränas flitigt på de båda ungdomsgårdarna och därför kom det även in flera kommentarer där ungdomarna önskar att de kunde hoppa och klättra bland fysiska element och därmed utöva parkour. Även en basketplan önskas på platsens samt gungor, häng- och studs mattor. Ytterligare förslag som kom in var gatukök, en femmanna streetfotbollsplan samt utomhusbad. Samtliga svar som laddades upp på hemsidan går att utläsa i bilaga 2.

Upplevelsekarta

●

Fotoposition

⬢

Jag gillar den här platsen för att...

⬢

Jag ogillar den här platsen för att...

★

Här önskar jag att jag kunde...

Sammanfattande fotopunkter, där de mest framträdande kommentarerna redovisas

"Lära mig måla graffiti med lärare"
Tjej, född 1999

"Man kan sitta och vila och sola här,
familjen kan också vara med"
Kille, född 1998

"Den är tråkig"
Tjej, född 1997

"Träna parkour, fotboll kanske basket. Parkour
behöver väggar som man kan springa och
klättra mellan. Och studs mattor."
Kille, född 1999

"Här skulle jag vilja ha en basketplan och en
fotbollsplan"
Kille, född 2000

"Spela fotboll på en street plan med små mål"
Kille, 1997

" Simma i en simbassäng"
Tjej, 1996

"Gungan inte finns kvar och det
är en ful lekplats"
Kille, född 1998

"Lekplatsen är tråkig och trasig"
Tjej, född 1996

"Jag gillar inte den här platsen för att den står tom.
Man skulle kunna bygga en ungdomsgård där man
har en hall där man kan spela fotboll, dansa m.m"
Kille, född 1998

"Alla träd!!! Måste vara kvar"
Kille, född 2001

"Målen är trasiga
och det är tråkigt
att spela fotboll
så"
Kille, född 1998

"Studsmattor och stora gungor"
Tjej, född 1997

"Sola, kiosk med korv och glass.Massa sittplatser!"
Tjej, född 1993

"Spela basket! Ungdomsgård, med säkra lokaler
som man kan boka för att typ dansa."
Tjej, född 1999

"Träna parkour, klättra och hoppa mellan väggar,
basketplan"
Kille, född 1994

"Planen är riven och man skulle kunna bygga
en ny eller kanske göra en liten 5-manna
fotbollsplan."
Kille, född 1997

"Grilla, massa grillplatser. volleyboll och
konstgräsplan"
Kille, född 1997

"Bygga en ungdomsgård för ungdomar mellan
15-18 år . Ungdomsvården ska ha en hall där man
kan spela inomhusfotboll ,bandy, basket, dans m.m.
Och utanför kan det finnas ett gatukök."
Kille, född 1997

"Sitta på en läktare och äta popcorn medan jag
tittar på alla som ramlar runt på puckelbollplanen."
Tjej, född 1996

"En läktare så att man kan titta på flera matcher
samtidigt"
Kille, född 1993

"Klättra i träden"
Kille, född 1997

Figur 17. Figuren illustrerar tre fotografier på startskottet för medborgardialogen, det vill säga det första besöket vid Västerholmsstråket tillsammans med ungdomarna. Besöket inleddes med en genomgång av hemsidans utseende och hur ungdomarna skulle gå tillväga för att ladda upp sina fotografier och åsikter på den.
Samtliga foton på denna sida är fotograferade av: © Jimmy Karlsson för Södra Sidan 30 mars - 5 april 2013

Fotokarta

4. GESTALTNINGEN

Genomförande och resultat

Gestaltningen av Västerholmsstråket baserades, utöver inventering, analys, program och koncept, även på medborgardialogens resultat. Samtidigt som ungdomarna gick runt omkring i Västerholmsstråket och fotograferade platser de gillade, ogillade eller önskade att de kunde göra någonting speciellt på, försökte jag passa på att inventera stråket. På följande sidor redovisas inventering och analys av platsen. Även ett program som svarar på analysen och ungdomars synpunkter redovisas. Slutligen beskrivs ett koncept som i sin tur svarar på programmet.

4.1 Analys

Västerholmsstråket ligger söder om och cirka tio minuters promenad från både Vårbergs och Skärholmens centrum. Den stora, fyrfiliga, Vårbergsvägen skapar en stark barriär mellan de båda centrumen och parken. Istället för övergångsställen, finns tunnlar under vägen. Dessa tunnlar fungerar som huvudentréer till Västerholmsstårket för besökare som anländer från de centrala områdena i stadsdelen.

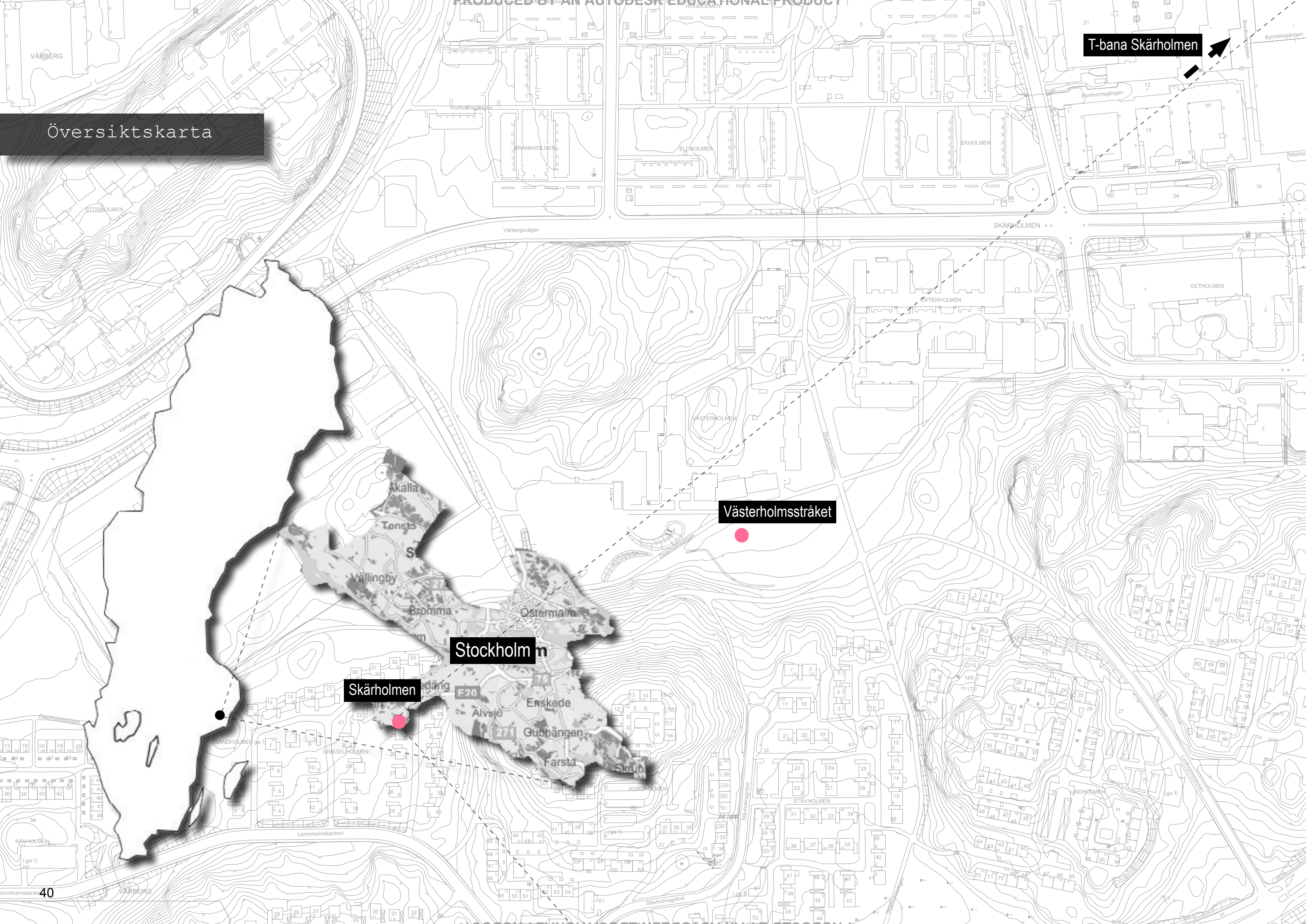
Grönstråket har ett långsmalt, timglasformat utseende och löper i öst-västlig riktning. Timglasformationen, som skapats av häftig topografi i söder samt *Västerholms Friskola* i norr, medför att besökare inte kan överblicka vad som sker i borte delar av parken. Ytterligare en visuell barriär är den trädallé som löper längsmed det centrala gång- och cykelstråket som sträcker sig genom parken. Vid den smalaste punkten i parken delar sig allén i två, likt toppen av ett Y, och förstärker därmed den visuella barriären. Den östra delen av parken består annars av en stor öppen gräsyta med en grusad fotbollsplan i mitten. Den västra delen består av flera mindre, något rörigt ordnade, rum som bland annat innehåller en basketplan och några lekredskap. Utöver det anlagda gång- och cykelstråket skvallrar spår i snön om att parkens besökare rör sig utanför anlagda gång- och cykelvägar. Flera grönytor korsas av upptrampade stigar då dessa ger kortare transportsträckor än den anlagda gång- och cykelvägen.

Då parken löper i östvästlig riktning, finns det gott om soliga platser i de norra delarna av stråket. Den södra delen skuggas av topografin och vegetationen som också omfamnar parken längs med hela parkens södra sida. Ibland när vinden blåser till, främst i de mest öppna delarna, känns solens varma strålar inte så varma längre.

Topografin i söder ger ett dramatiskt intryck och naturen känns äkta och orörd. Samtidigt är stora delar av skogspartiet som växer på den häftiga kullen otillgängliga då det är för brant för människor att naturligt röra sig där. Här finns det däremot möjligheter till spontan lek eller uppehåll. Lika mycket som skogspartiet är tilltalande är det också skrämmande. I den västra delen av parken, längs med gång- och cykelstråket ligger skogen och topografin tätt inpå. När solen går ner, uppstår en otrygg känsla i parken. Den skapas av instängdhet samt visuella barriärer åt både höger och vänster. Inte nog med att gång- och cykelvägen i den östra delen av parken omfamnas av den naturliga topografin i söder, gör den även det av artificiella kullar i norr.

Dessa kullar skapar en dynamisk rörelse längs med gång- och cykelstråket samtidigt som de är visuella barriärer och förhindrar interaktion mellan de som vistas i parken och de som passerar förbi den. Norr om parken står *Västerholms Friskola*, som på vardagarna fyller platsen av liv men likvärt på helgerna suger den energin ur platsen och får den att kännas övergiven.

Det finns tydliga tecken på att Västerholmsstråket för länge sedan slutat användas i det syfte som det var planerat för. Basketkorgarnas nät är trasiga, hoptrasslade. Samma gäller för fotbollsmålen. Vid en vickgunga har ett träd rotat sig, att någon inte gungat där på år är tydligt. Tidigare på platsen verkar en stor kompisgunga ha funnits, ställningen är kvar, korgen borta. I allmänhet känns hela parken trött, bara en genomfart mellan bostäder i söder och de två centrumen i norr. Dock är potentialen här väldigt stor. Parken skulle kunna bli en attraktionspunkt för stadsdelens alla ungdomar, där både psykisk och fysik hälsa samt social kontakter skulle kunna utvecklas.

Översiktskarta

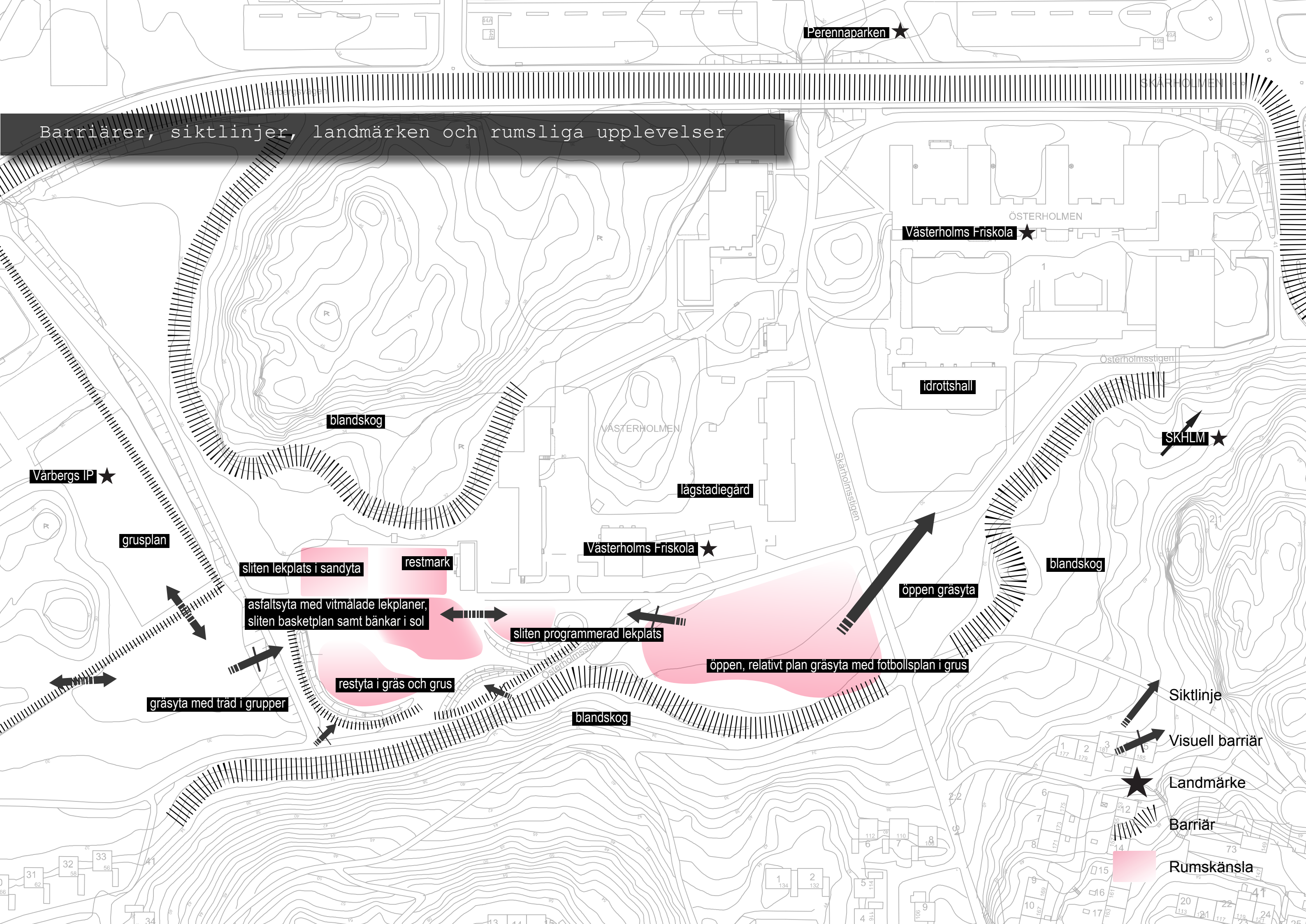
T-bana Skärholmen

Västerholmsstråket

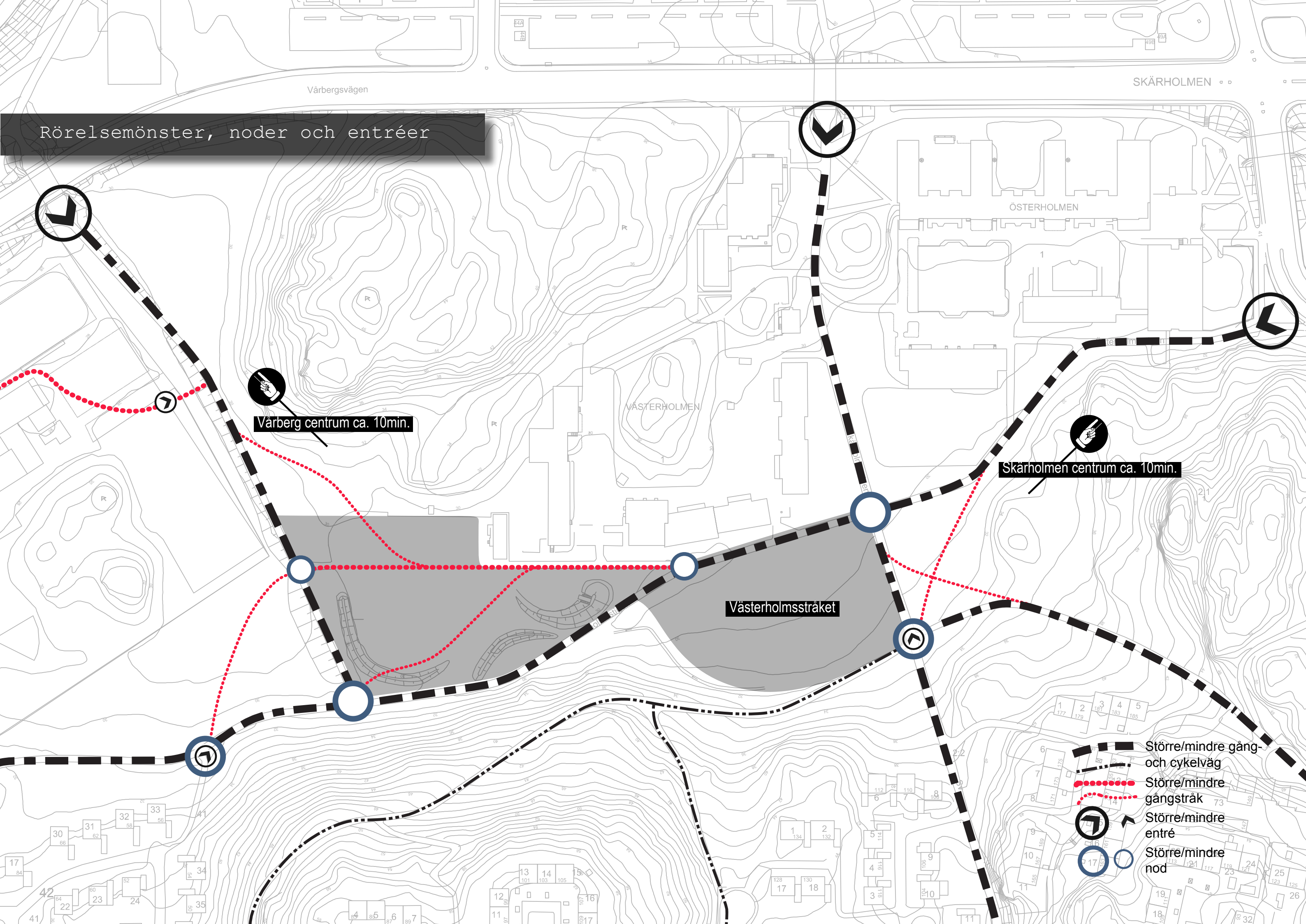
Stockholm

Skärholmen

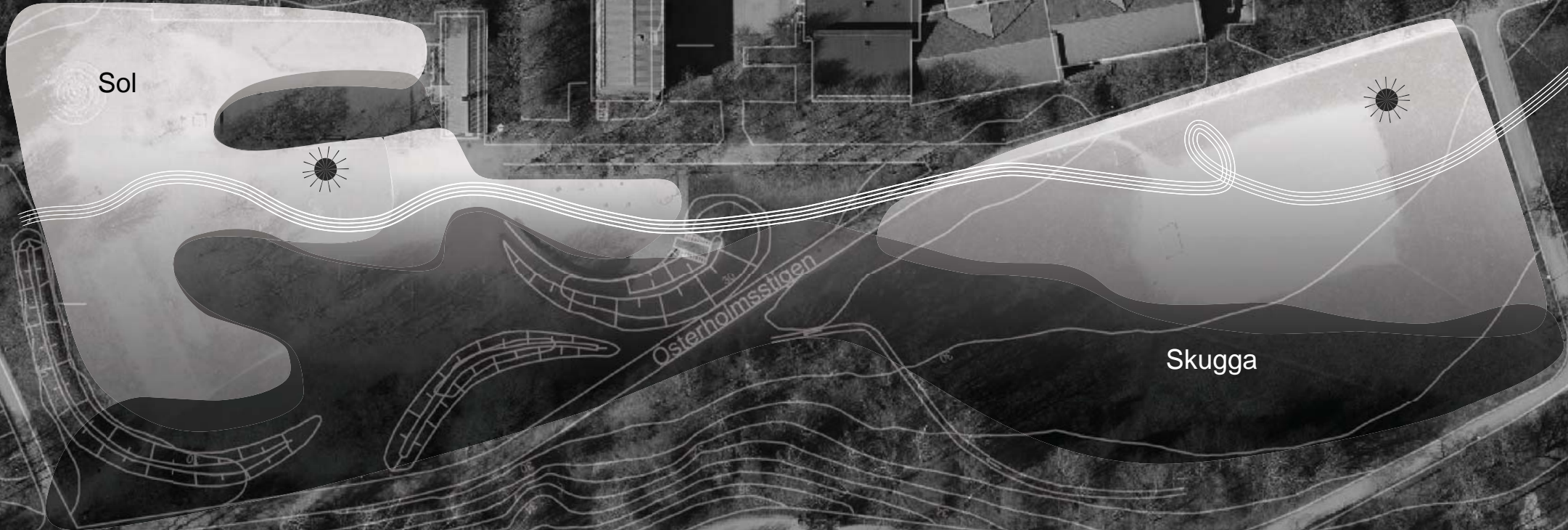
Barriärer, siktlinjer, landmärken och rumsliga upplevelser

Rörelsemönster, noder och entréer

Klimat

Soligt

Mild bris

Blåsig

SWOT-analys

Styrkor

- Västerholms Friskola, bostäder i anslutning till grönstråket och Vårbergs IP genererar ett naturligt flöde av människor i parken
- Naturen är varierad och utger en känsla av att vara orörd
- Stora öppna ytor möjliggör förbättring av parken samt ger fri sikt över stora delar av stråket
- Soligt, stora delar av parken ligger i söderläge
- Visat intresse för sittplatser, längs med stråk och i sol
- Västerholmsstråket är centralt beläget, mellan Vårberg och Skärholmen och möjliggör därför tillfällen för ungdomar att mötas halvvägs

Svagheter

- Gångtunnlarna under Vårbergsvägen, två av huvudentréerna till parken, är skräckinjagande
- Den fyrfiliga Vårbergsvägen är en stor barriär som avgränsar stråket från Skärholmens och Vårbergs centrum
- Vägen mellan Skärholmens centrum och stråket är besvärlig och svårorienterad
- Gammal programmerad lekplats stimulerar inte fantasin hos barn och unga
- En sliten fotbolls- och basketbollplan utstrålar en ovälkomnande känsla i parken
- Artificiella kullar förhindrar sikt och interaktion mellan människor i parken
- Tätt trädallé skär av visuella siktlinjer

Möjligheter

- Mindre kriminalitet om brukare ges möjlighet att delta i planeringen av parken
- Parken kan bli en egen attraktionspunkt, inte enbart fungera som passage
- Skolan, bostäderna och Vårbergs IP kan generera ännu flera besökare
- Parken kan i framtiden erbjuda sysselsättning för ungdomarna i stadsdelen och därmed också hålla de borta från kriminalitet
- Naturen skapar en rofylld och avkopplande känsla
- Den framtida parken har potential att i framtiden locka ut ungdomarna och därmed förbättra deras psykiska och fysiska hälsa
- I den framtida parken kan flera sociala kontakter skapas

Hot

- Besökare utifrån som inte känner en känsla av tillhörighet, ansvar och stolthet kan komma att bidra till skadegörelse i parken
- Om parken inte hålls ren kan skräp och dålig skötsel utge en otrygg känsla
- Om parken i framtiden inte görs attraktiv kommer den att förbli en passage och därmed en otrygg plats
- Framtida exploatering kan hota parkens existens
- Västerholms Friskola står tom sena eftermiddagar, kvällar samt helgdagar och utger då en känsla av övergivenhet
- Tunnlarna som ligger i anslutning till parken och delvis fungerar som parkens entréer skapar en otrevlig och otrygg känsla och kan därför avskräcka potentiella besökare
- Om parken inte belyses ordentligt kan även rädsla för våld och brott då mörkret faller avskräcka potentiella besökare

Figur 18. Gång- och cykelväg, omfamnad av natur och topografi i söder samt artificiella kullar i norr

Figur 19. Sliten programmerad lekplats

Figur 20. Visuell barriär i form av artificiell gräskulle

Figur 21. Bänkar i sol, otillgängliga för funktionsnedsatta

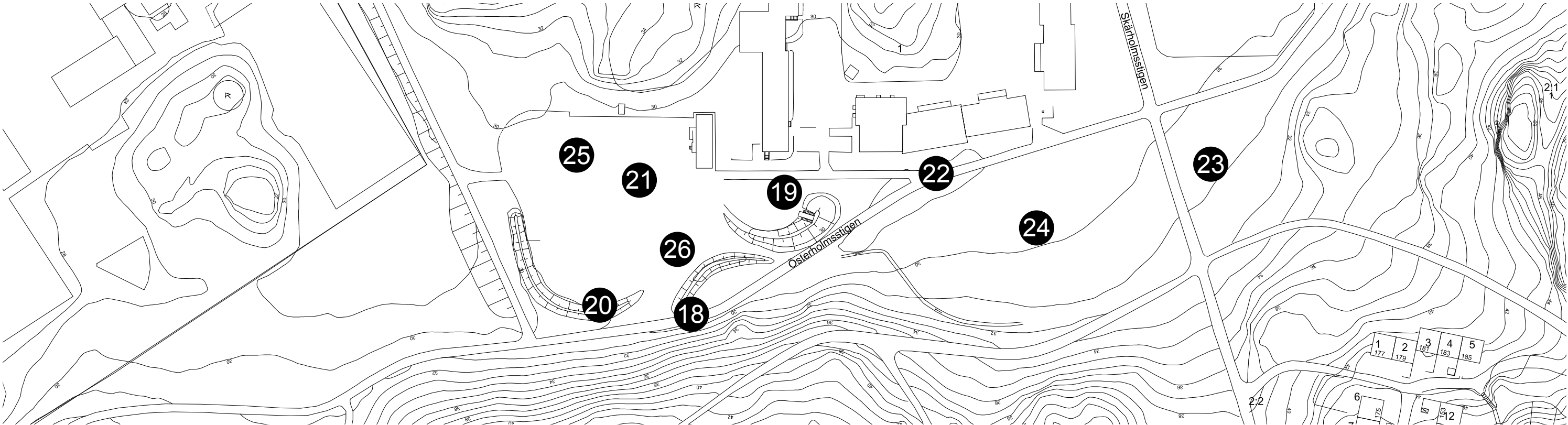
Figur 22. Gång- och cykelväg, visuell barriär i form av alléträd

Figur 23. Upptrampad stig, siktlinje mot Skärholmen centrum

Foto 24, 25, 26. Tydliga tecken på en sliten och oanvänd park

4.2 Program

Parkens huvudsyfte är att attrahera ungdomar i Skärholmen. Detta genom att deras egna erfarenheter och synpunkter involveras i gestaltningen av parken. På så sätt väntas parken också väcka en känsla av tillhörighet och ansvar. Ju tydligare kopplingen mellan medborgardialogens resultat och gestaltningens slutprodukt är, desto större är möjligheten att denna känsla uppstår. Tanken är att ungdomar ska vilja vistas utomhus i naturen och kunna göra det de själva bäst tycker om. Den framtida parken ska väcka ett intresse både för natur och spontana aktiviteter. Ungdomar ska kunna välja aktivitetsnivå efter intresse och humör. Förhoppningsvis kommer vistelse i parken även kunna utveckla sociala kontakter ungdomarna emellan men också med övriga besökare. Av medborgardialogens resultat syns det tydligt att de platser som ungdomarna har flest synpunkter på är centrerade på vardera sida av det timglasformade stråket. Därför är det tänkt att aktiviteter också ska koncentreras i dessa två punkter. Attraktionspunkter är även tänkta att skapa rörelse inom parken. Fri sikt ska även göra parken tryggare. De idag befintliga jordformationerna ska tas bort för att uppnå detta mål. För att skapa en helhet ska parkens formspråk vara genomgående genom hela parken. Samma gäller för tillgänglighet.

4.3 Koncept

Precis som landskapet i södra Stockholm öppnar upp sig och skapar Västerholmsstråket så ska också formspråket göra. Konceptet bygger på *stiliserade höjdkurvor* som inspirerats av landskapet som grönstråket ligger i och ska på liknande sätt öppna upp för rumsligheter, ungdomars önskningar samt sociala möten.

4.4 Gestaltningförslag för Västerholmsstråket

Parkens huvudsyfte är att ständigt bjuda in till aktivitet. Tanken är att olika aktiviteter ska kunna smälta samman, att dans på scenen ska kunna ske samtidigt som parkour utövas precis bakom eller ovanpå. Parken ska locka till sig ungdomarna runt om i Skärholmen genom att innehålla funktioner som de själva önskat i samband med medborgardialogen.

Parkens formspråk är inspirerat av landskapets höjdkurvor, där rummen och en del funktioner avspeglar stiliserade höjdkurvor, som om landskapet öppnat upp sig och självt skapat dessa. Formspråket ska möjliggöra människors basala behov, att spontant kunna sätta sig ner, ta en genväg eller omväg för att antingen undvika eller överblicka en aktivitet.

En av ungdomarnas mest framträdande önskningar var goda sittplatser. Därför löper genom hela parken olika sittformationer som ska kunna användas av antingen en stor publik eller av mindre grupper. Sittplatserna är så placerade att de låter besökaren vara i centrum och bli sedda eller i kanten av parken och där de halvt är osynlig och kan se ut över olika aktiviteter för att sedan kunna välja att röra sig närmare aktiviteterna om humöret eller situationen tillåter detta. Detta tankesätt har inspirerats av ungdomarnas synpunkter då de är väldigt olika. Många ungdomar skriver att de gärna vill kunna sitta och titta på olika aktiviteter, därför har sittplatserna, även i form gungor och hängmattor, placerats nära vissa funktioner så att det ska vara enkelt att förflytta sig från åskådarplats till att faktiskt vara med och utföra aktiviteten. Vissa sittplatser är placerade intill de olika stråken, detta för att en förbipasserande enkelt kan välja att glida in för att antingen se på eller involveras i de olika aktiviteter som försiggår i parken, kanske är det puckelfotboll eller basket, kanske båda på samma gång. Några av sittformationerna har betongmurar påkopplade. Betongmurarna ska fungera som informella sittplatser, andra som glidskenor för skateboard eller bmx. Kanske som små väggar att hoppa över eller mellan om någon är nybörjare på parkour, men också för att ge parken ett sammanhållet uttryck. Förutom flera murar, väggar och sittplatser som önskades för att kunna träna parkour, önskades också en basketplan samt en liten femmanna fotbollsplan, en streetplan, med små mål. Då måtten på de olika planerna inte skiljer sig särskilt mycket från varandra, har dessa integrerats till en gemensam plan.

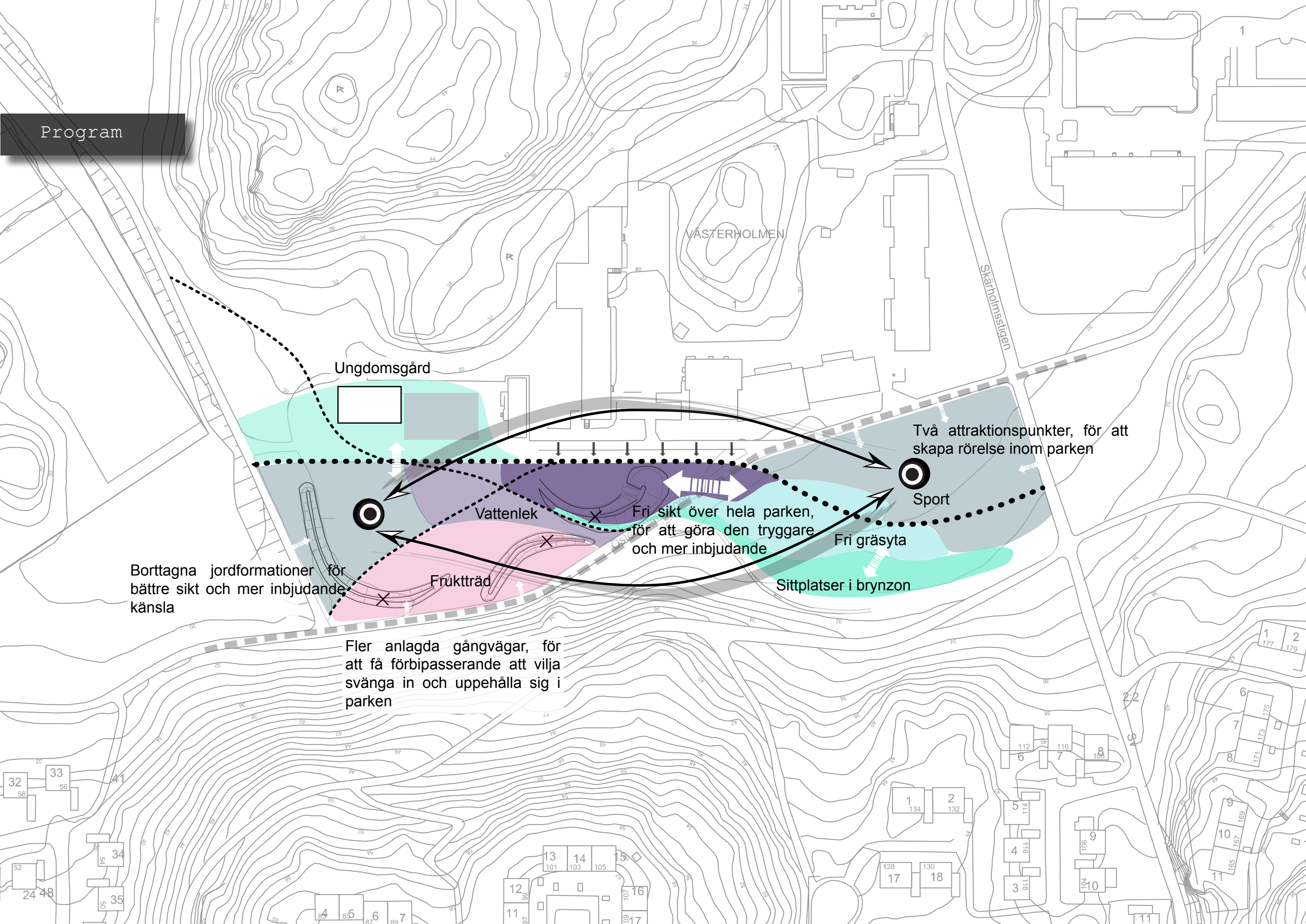
Flera ungdomar önskade att den nya ungdomsgården skulle innehålla en danssal, och vad jag förstått av medborgardialogen är att dans en av de främst favoriserade aktiviteterna bland ungdomarna i stadsdelen. Scenen som ritats in i parken är så placerad att den syns från gång- och cykelvägen för att locka till sig publik vid eventuellt uppträdande men också för att locka ut tjejer som vanligtvis skulle dansa i nya danshallen. Tanken är även att scenen, som tidigare nämnt, ska kunna användas till parkour men också till informell dansträning. Bäst skulle det vara om scenens kuliss kunde bestå av en reflekterande yta så att riktig dansträning kan äga rum.

Hängmattorna nedanför scenen kan fungera som solstolar, men också som rekvisita vid eventuell dansuppvisning. Samma gäller för plaskdammen intill.

Ett flertal ungdomar, som deltog i medborgardialogen, önskade sig ett utomhusbad, dock kompromissades denna önskan bort då ett utomhusbad förmodligen skulle sluka alla projektetpengar och också skrämma bort flera ungdomsgrupper. Istället har en något djupare plaskdamm ritats in. Tanken med plaskdammen är att den ska vara cirka 30-50 centimeter djup, samt ha en liggstolsformad kant så att ungdomar kan lägga sig ner i den för att svalka sig. Samtidigt kan dammen vara intressant vid vattenkrig eller liknande. Nära dammen finns flera grillplatser, där grillen är integrerad med bordet. Några av parkens grillplatser finns nära olika aktiviteter, andra är mer avlägsna för att möjliggöra lugnare picknickstämning.

Ett utomhusgym är placerat nära både scenen men också ytan för parkour-träning i parken. Detta för att parkour-ytans samt utomhusgyms funktioner ska kunna interagera med varandra. Båda ytor möjliggör träning, planerad som spontan. Båda ytorna är också placerade intill ett mindre stråk, detta för att inbjuda den som passerar till spontan träning. Liknande tankesätt gäller för placeringen av studsmattorna, främst för de som placerats nära puckelbollplanen. Kanske kan placeringen möjliggöra att ungdomar som vanligtvis håller sig vid sidan av, efter ett tag ska känna mod nog att hoppa in i puckelbollspelet eller andra aktiviteter.

Program

Ungdomsgård

VÄSTERHOLMEN

Skärholmsstigen

Två attraktionspunkter, för att skapa rörelse inom parken

Sport

Vattenlek

Fri sikt över hela parken, för att göra den tryggare och mer inbjudande

Fri gräsyta

Sittplatser i brynzon

Borttagna jordformationer för bättre sikt och mer inbjudande känsla

Fruktträd

Fler anlagda gångvägar, för att få förbipasserande att vilja svänga in och uppehålla sig i parken

Koncept

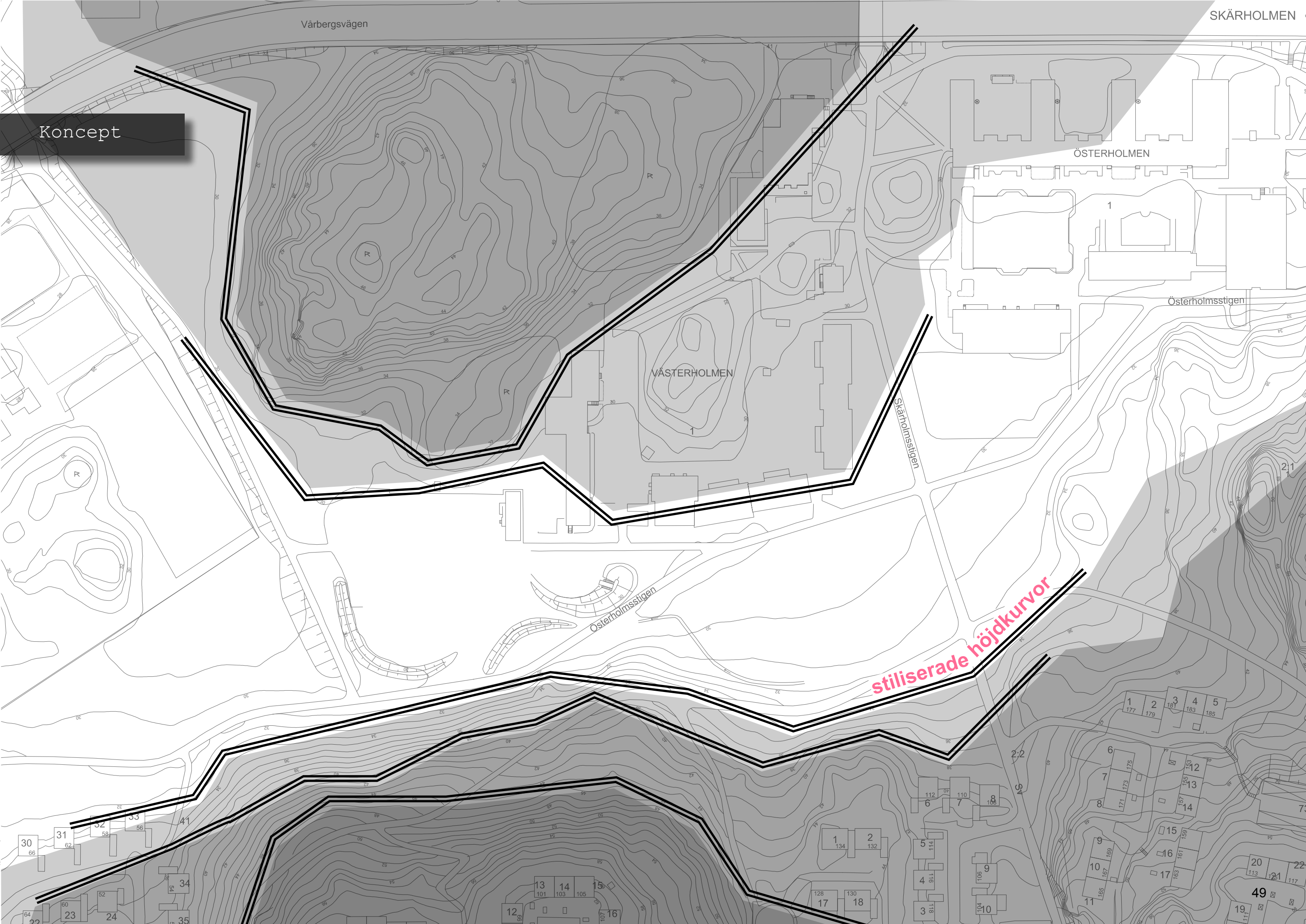
ÖSTERHOLMEN

VÄSTERHOLMEN

Österholmsstigen

stiliserade höjdkurvor

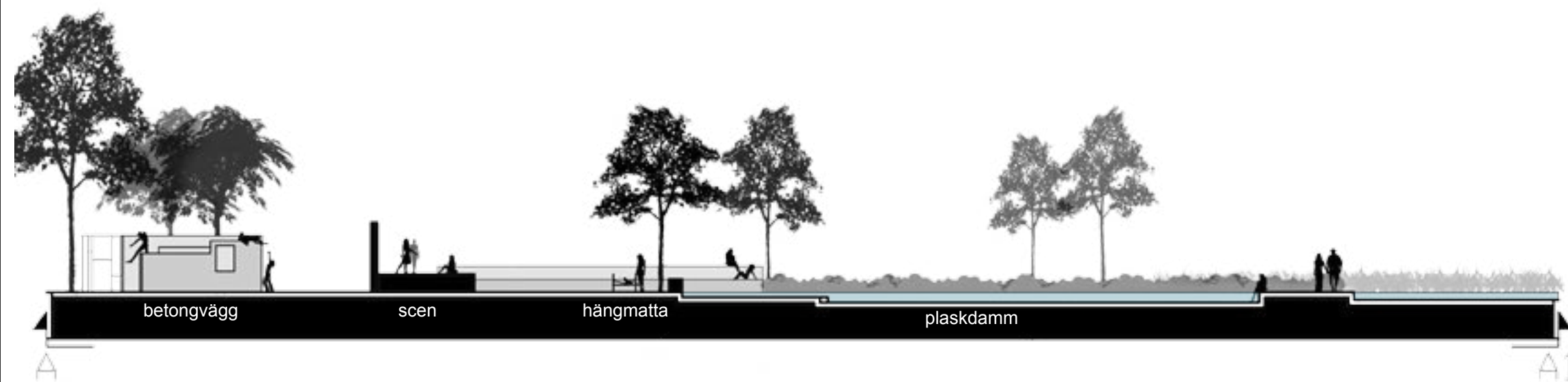
Österholmsstigen

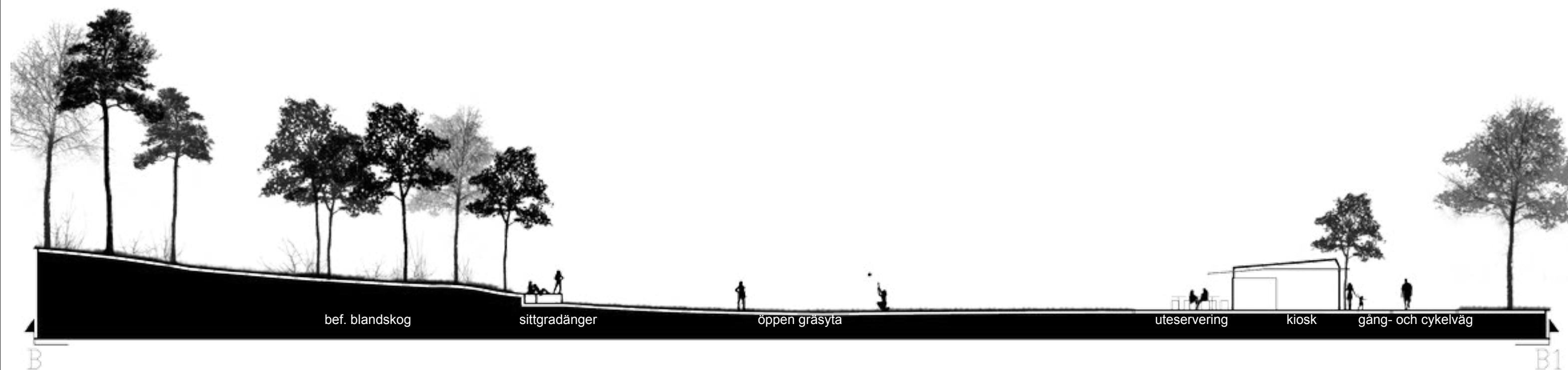
Gestaltungsförslag

Illustrationsplan för Västerholmsstråket. Skala 1:800/A3

Sektion A-A1. Skala 1:200/A3

Sektion B-B1. Skala 1:200/A3

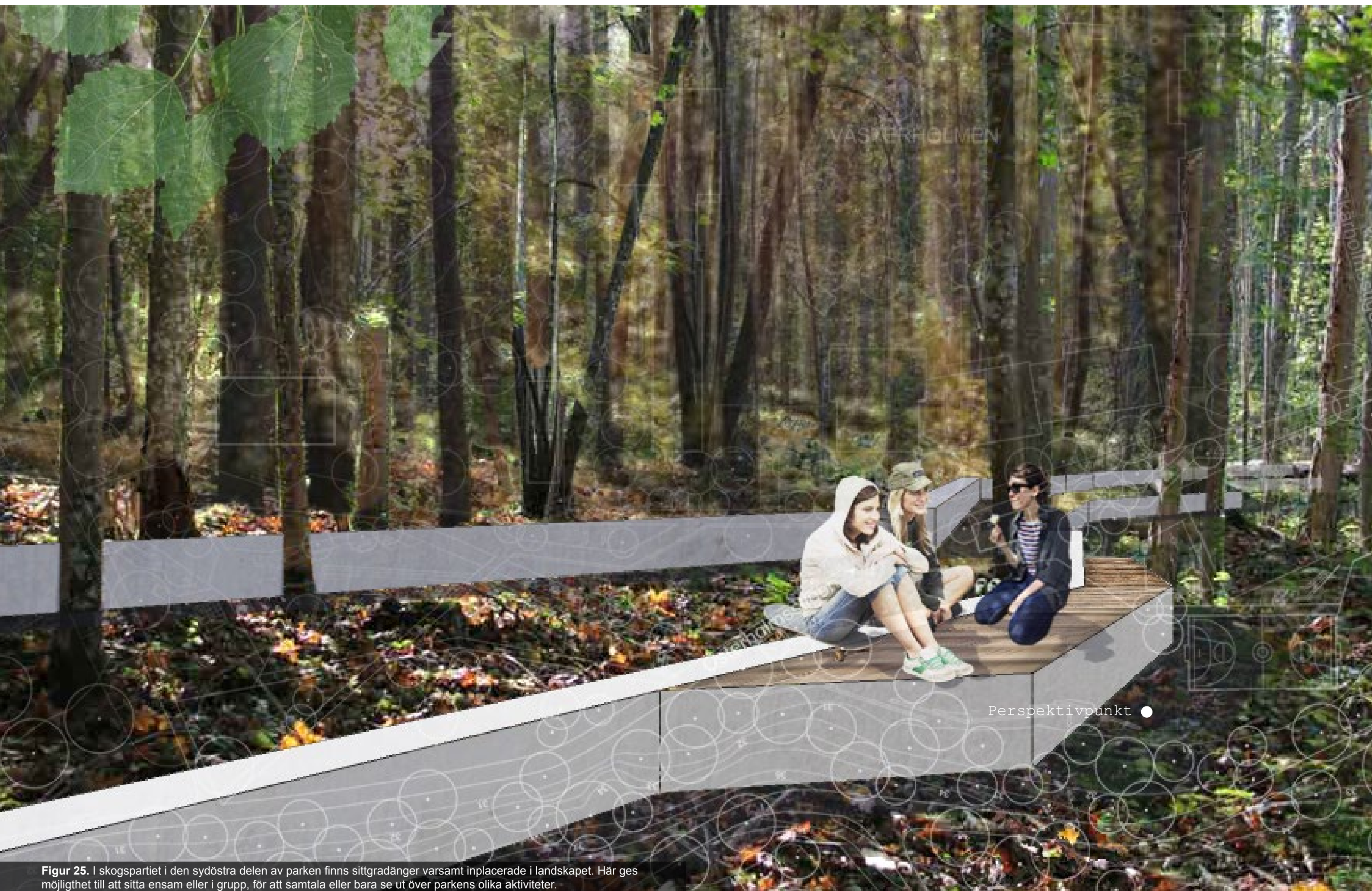

Figur 24. Från en sittplata i den östra delen av parken, mellan två planer, går det att följa flera matcher samtidigt. Den multifunktionella planen i bild kan användas av ungdomar med olika intressen. Förhoppningsvis kommer den därför att utnyttjas flitigare och därmed generera ett större folkliv i Västerholmsstråket.

Figur 25. I den nya parken finns en parkour-del där det går att utöva sporten både på avancerad och nybörjarnivå. Parkour-murarna har livats upp genom att låta ungdomarna måla graffiti och muralmålningar på dem. På så sätt får ungdomarna sätta sin prägel på parken samtidigt som de skapar en identitet för den.

Figur 25. I skogspartiet i den sydöstra delen av parken finns sittgradänger varsamt inplacerade i landskapet. Här ges möjlighet till att sitta ensam eller i grupp, för att samtala eller bara se ut över parkens olika aktiviteter.

Figur 26. I parkens västra del finns en scen med reflekterande bakgrund så att det både går att öva in och framföra dansnummer på den. När det inte dansas på scenen går det att sitta eller träna parkour på den. I närheten finns en annan sittplatå och även en vattendamm där liggstolar i vattennivå löper längs med dammens långsida.

5. DISKUSSION

I denna avslutande del diskuteras examensarbetet med avstamp i arbetets syfte, antagande och frågeställning. Vidare presenteras reflektioner kring arbetets tillvägagångssätt samt metoder. Slutligen introduceras också idéer på vidare arbete samt nya frågeställningar.

5.1 Arbetets syfte och genomförande

I början av arbetet såg jag på medborgardialogen som en självklar del i gestaltungsprocessen. Idag förstår jag varför den inte alltid är det. Jag hade redan tidigare, innan arbetets start, en stor passion för människor och förhållandet de har till landskapsarkitektur. Idag är denna passion än större men också mer komplicerad. Det är också denna passion som drivit och hjälpt mig att genomföra examensarbetet. Samtidigt som samma passion legat till grund för syftet med arbetet, har den även väckt nya frågor.

Examensarbetets syfte har varit att utforska dagens interaktiva teknik som metod i en medborgardialog med ungdomarna i Skärholmen. Detta syfte ledde till att jag utvecklade en skraddarsydd och mobilanpassad hemsida, likt en applikation, *www.fixaminplats.se*. Den egenutvecklade hemsidan använde jag sedan i en medborgardialog som metod för att samla in ungdomarnas egna erfarenheter och synpunkter gällande ett grönstråk, Västerholmsstråket, i Skärholmen. Synpunkterna som kom in via hemsidan låg sedan till grund för en målgruppsanpassad gestaltning av Västerholmsstråket. Jag har också under arbetets gång utvecklat min egen gestaltungsprocess genom att försöka förstå det positiva respektive det negativa med att involvera framtida brukare i processen. Förhoppningsvis kan resultatet av examensarbetet vara en källa till kunskap och inspiration för andra yrkesverksamma som i framtiden vill föra dialog med liknande verktyg för att nå ut till ungdomar och öka deras deltagande i samhällsbyggandet.

Under arbetets inledande fas ställde jag ett antagande som varit ledande vid utformandet av medborgardialogen, *att det med hjälp av mobilteknik enklare går att väcka ungdomars intresse för deltagande och därmed göra de mer aktiva i planeringsprocessen*. Antagandets syfte har inte enbart varit ledande utan också fungerat som katalysator för utvecklandet av diskussionen kring examensarbetets frågeställning.

Den huvudsakliga frågeställningen jag ställde i början av arbetet var: ***Hur kan gestaltningen av en utomhusmiljö påverkas genom ett aktivt medborgardeltagande av ungdomar med hjälp av mobilteknik?***

För att kunna svara på denna fråga behövde jag först svara på följande underordnade frågor:

Vilka möjligheter och begränsningar finns det med att föra en medborgardialog med unga?

Vilka metoder används idag vid en medborgardialog och, framförallt, vilka metoder används vid en medborgardialog med unga?

Syftet och frågeställningarna besvaras med hjälp av tre delmoment. I *det första delmomentet* genomfördes en litteraturstudie om medborgardialog, främst för att redogöra för hur en sådan kan konstrueras och genomföras för att bäst passa målgruppen, det vill säga ungdomar. Kunskapen från litteraturstudien, tillsammans med en inspirationssökning, studiebesöket på *Mobile Life* samt enkätundersökningen, användes sedan för att utveckla en egen medborgardialogsmetod. I *det andra delmomentet*, användes denna metod i en medborgardialog med ungdomar i Skärholmen där resultatet av dialogen slutligen, i *ett tredje delmoment*, involverades i gestaltningen av Västerholmsstråket. I det andra kapitlet (2. *Medborgardialog med unga*) besvaras de underordnade frågorna som beskrivs ovan och i inledningen. Resultatet av det första och andra delmomentet redovisas sedan i det tredje kapitlet (3. *Medborgardialogen, genomförande och resultat*). Slutligen framförs resultatet av delmoment tre i det fjärde kapitlet (4. *Gestaltningen, genomförande och resultat*).

5.2 Erfarenheter av medborgardialogen

Nedan diskuteras resultatet av de tre delmomenten, alltså medborgardialogens konstruktion, genomförande och slutligen gestaltungsprocessen.

5.2.1 Medborgardialogen konstruktion

Inledningsvis gjordes en litteraturstudie för att få en bredare bild av vad en medborgardialog kan innebära och hur en sådan kan genomföras. Denna litteraturstudie byggde främst upp en förståelse för vikten av men också svårigheterna kring en medborgardialog med unga. Av litteraturstudien framgår det att medborgardialogen har potential att bidra till ett hållbart samhälle, ökat engagemang och motivation att driva projekt, vilka det än må vara. Delaktighet ger en känsla av ansvar för sin omgivning som leder till att brukaren vill värna om denna (Fahlgren 2009, ss. 13-14). Samtidigt som medborgardialogen också gynnar social samhörighet (Ranger & Westerberg 2004, s. 10). Tvärt om, kan en avsaknad av medborgardialogen skapa ett utanförskap och marginalisering (UN HABITAT 2003a, s. 4).

Svagt inflytande och deltagande kan också resultera i något så extremt som främlingsfientlighet (Johansson et al. 2012, s. 8).

De ovannämnda nyckelpunkterna påverkade inte konstruktionen av den egna medborgardialogen, men fungerade som ett driv i genomförandet av den. Jag tycker att det är svårt att avgöra om medborgardialogen i detta examensarbete har gynnat social samhörighet, bidragit till ett hållbart samhälle eller ökat ett engagemang hos ungdomarna som deltog i dialogen. Alla tre faktorer är för mig svåra att mäta, det jag däremot kan tänka mig kan hända över en längre tidsperiod är att förtroendet för medborgardialogen kan öka. Detta enbart om deltagarna i en slutgiltig gestaltning, av till exempel Västerholmsstråket, kan urskilja detaljer som grundats på deras åsikter. Först då skulle de förstå att deltagande ger resultat som gynnar de.

Av litteraturstudien lärde jag mig även att identifiera och undvika hinder på vägen i genomförandet av medborgardialogen. De mest framträdande nyckelpunkterna redovisas utförligt i avsnitt 2.4 *Problematik med att involvera unga* och i 2.5 *Att nå ut till ungdomar*. Sammanfattningsvis kan jag säga att några ledord klingat högre än andra under processens gång. Lite längre fram under avsnitt 5.2.2 *Medborgardialogens genomförande* diskuteras dessa nyckelpunkter närmare.

För att påbörja djupdykningen av diskussionen kring själva konstruktionen av medborgardialogsmetoden som togs fram i samband med detta examensarbete, kan jag återkoppla till antagandet som ställdes i början av arbetet, om att det med hjälp av mobilteknik enklare går att väcka ungdomars intresse för deltagande och därmed göra de mer aktiva i planeringsprocessen. Under litteraturstudien studerades dokumentet *Vi Deltar! – Utvärdering av Arvsfondens satsning på ungdomar och demokrati 2009–2012* (Johansson et al. 2012) som är, precis som underrubriken antyder, en utvärdering av redan genomförda medborgardialogsprojekt. I denna beskrivs bland annat att ett antal medborgardialogsprojekt som lyfter fram Internet som en framgångsrik plattform att gå via om man vill nå ut till ungdomar. Detta för att ungdomar väl känner igen plattformen och också är duktiga användare av den. I utvärderingen står det även att det med hjälp av Internet går att göra dialogen rolig och också intresseväckande (Johansson et al. 2012, s. 14). Redan här ansåg jag min tes vara någorlunda besvarad på en övergripande nivå. Själva medborgardialogen skulle komma att besvara antagandet och frågeställningen närmare.

Den egna medborgardialogsmetoden som baserats på tesen, litteraturstudien, inspirationssökningen, studiebesöket på *Mobile Life* och enkätundersökningen ansåg jag, vid färdigställandet, vara skottsäker. Jag ansåg den även vara den mest lättillgängliga samt intresseväckande metoden jag stött på under arbetets gång. Den konstruerade medborgardialogsmetoden bygger på att ungdomarna med sin mobiltelefon kunde fotografera platser, hämta GPS-position för dessa, fylla i ålder och kön samt svara på om de antingen gillar, ogillar eller önskar kunna göra någonting speciellt på platserna de fotograferade. Metoden utnyttjar alltså tre funktioner som en modern mobil oftast innehåller. Förhoppningen var att skapa en metod som, under hela medborgardialogsprocessen, skulle vara lättillgänglig så att alla ungdomar när som helst skulle kunna delta i dialogen.

Trots att jag, vid färdigställandet av metoden, såg på metoden som den bästa, mest lättillgängliga och också den som rakt av kunde hjälpa mig att besvara frågeställningen, ser jag idag en del problem med metoden.

En metod som jag ansåg vara så inkluderande ser jag nu, ur vissa synvinklar, vara exkluderande. De flesta ungdomar som jag frågade om de hade en mobil med inbyggd kamera samt Internet sa alla att de hade det, varpå de skrattade åt mig för att jag ens ställt frågan. Självklart kunde jag inte vara säker på att de talade sanning när jag frågade och därför utförde jag även en enkätundersökning, alltså en *dialog om dialogen*. Detta för att på något sätt försäkra mig om att det stämde att ungdomarna som jag skulle vända mig till, och som jag hoppades på skulle vilja vara med i dialogen, också hade en mobil med de rätta funktionerna. I resultatet av denna enkätundersökning framgår det att, av de 69 som deltog i undersökningen, 97 procent har tillgång till kamera i mobilen och att 83 procent också har tillgång till Internet i mobilen. Av detta resultat förstår jag att nästan 20 procent egentligen rent tekniskt inte kunde delta i medborgardialogen. Mycket riktigt, för väl ute på plats, visade det sig att flera av ungdomarna inte hade tillgång till varken telefon, kamera eller Internet. Några hade helt enkelt slut på batteri, andra en sprucken kamera. Jag tror också att fler av ungdomar, på grund av begränsad datamängd, helst inte ville slösa denna på dialogen. En annan felkälla jag identifierat är också kopplingen mellan enkätundersökningen och själva genomförandet av medborgardialogen. De ungdomar som deltog i enkätundersökningen behöver automatiskt inte ha deltagit i medborgardialogen. Det kunde alltså ha varit två helt skilda grupper av ungdomar, vilket innebär att enkätundersökningens resultat inte automatiskt stämmer in på gruppen ungdomar som faktiskt deltog i dialogen. Denna felkälla

kom inte som en överraskning utan fick inberäknas i resultatet då det vid tillfället, alltså under själva medborgardialogsprocessen, inte gick att undvika då ungdomarna redan från början varit svåra att hitta och nå ut till. Enkätundersökningen genomfördes mer för att rent generellt försöka förstå hur många ungdomar som hade tillgång till en mobil med kamera och Internet.

För att lösa problemet kring ungdomarnas avsaknad av mobil och annan teknik, lånade jag ut min mobil. Jag delade även med mig av mitt Internet till ungdomarna samtidigt som det slog mig att all rekvisita, så som mobilerna, kameran och Internet, gjorde dialogen inte alls så lättillgänglig som jag hela tiden tänkt att den var. Så, hur aktivt blev deltagandet då egentligen? Hur aktivt hade det kunna bli om alla ungdomar, som deltog, hade haft tillgång till varsin mobil? Hade deltagandet blivit mer aktivt om jag hade valt en redan välkänd metod eller om jag hade konstruerat min egen metod på ett annorlunda sätt? I nuläget kan jag dock inte avgöra om en annan metod hade gett ett bättre resultat, det jag däremot kan reflektera kring är hur väl utvecklad min egen metod är, bortsett från problematiken som beskrivs ovan.

Jag står fast vid att metoden är intresseväckande och att den har potential att vara mer än inkluderande och också gynna aktivt deltagande i gestaltningsprocessen. För ser jag på metoden från den ljusa sidan så inser jag också att de positiva aspekterna jag förväntade mig också är det. Till skillnad från andra metoder, tillät denna metod ungdomarna att delta när som helst på dygnet, vilken dag som helst i veckan under själva medborgardialogsprocessen och inte enbart vid de tillfällen då jag fanns på plats. Trots att ungdomarna manades till använda sina mobiltelefoner för att ladda upp bilder på hemsidan, gick det även att ladda upp både bilder och kommentarer på hemsidan via en dator med tillgång till Internet var som helst i världen.

Frågorna som ungdomarna i medborgardialogen fick svara på anser jag fortfarande vara passande i sammanhanget och för landskapsarkitekten värdefulla. Inte enbart för att frågorna baserats på Titmans (1994, s. 111) kunskap om att unga tydligt skiljer på vad de *vill ha* och vad de *vill kunna göra*, där frågor som *vad vill du kunna göra?* ger ett rikare svar och innehåller ett bredare spektrum av aktiviteter (Titman 1994, s. 111). Utan också för att kommentarerna tillsammans med fotografierna snabbt gav en väldigt tydlig bild av vad ungdomarna ansåg om Västerholmsstråket.

För mig som landskapsarkitekt, anser jag att den information som kom från medborgardialogen är ovärderlig och dessutom ofta otillgänglig utan en medborgardialog. Visst går det ibland att, vid en inventering och en analys av en plats, finna spår i landskapet av hög eller låg mänsklig aktivitet, men det går inte alltid att läsa sig till, till exempel de mest favoriserade platserna, de element eller strukturer som skapar goda känslor eller är en del av brukarnas vardag eller historia.

Trots att jag ställde mina frågor i på liknande sätt, alltså så som Titman (1994, s. 111) förespråkar, gick det inte att undvika svar som *Här önskar jag att jag kunde... ha en fotbollsplan, basketplan* med mera. Dessa kommentarer försvårar enligt mig gestaltningsprocessen. Jag hade svårt att inspireras av, tolka och översätta en önskan om en fotbollsplan till något annat än en fotbollsplan. De gångerna som ungdomarna önskade att de kunde dansa eller klättra gav istället betydligt mer inspiration då dessa aktiviteter går att utöva på olika sätt, platser eller konstruktioner och på så sätt öppnar upp för olika gestaltningsförslag. Självklart har jag funderat kring hur dessa svar hade kunnat undvikas men jag ser kanske inte en rak lösning på problemet då det sitter i själva konstruktionen av metoden. När ungdomar läser en fråga, oavsett om det är i mobilen, i datorn eller på ett papper finns det risk för tolkningsfel. Hade jag däremot genomfört dialogen på ett annorlunda sätt, genom att till exempel låta ungdomarna fotografera platser och sedan samlas efteråt för att muntlig ställa en av de tre frågorna, så hade jag också kunnat se till att ungdomarna motiverade svaren i riktig form, alltså att de svarade på vad de önskar *kunna göra*.

Trots detta skulle jag själv inte vilja förändra konstruktionen av metoden i sig. Däremot finns det delar i genomförandet av medborgardialogsprocessen som jag lärt mig av och som jag nu i efterhand önskar att jag hade genomfört annorlunda. Dels för att jag tror att vissa delar både hade hjälpt mig med att tydligt förklara frågorna och deras form men också betydelsen av själva medborgardialogen och vikten av att delta.

5.2.2 Medborgardialogens genomförande

Jag visste, redan innan jag påbörjade själva medborgardialogen, mycket om vilka svårigheter det finns med att nå ut till ungdomar. Samtidigt hade jag också med hjälp av litteraturstudien fått kött på benen för att identifiera och väja för dessa svårigheter.

Flera av nyckelpunkterna som kom av litteraturstudien tog jag fasta på genom hela medborgardialogsprocessen. Jag är nöjd med resultatet av dialogen baserat på att den planerades, konstruerades och genomfördes på egen hand utan andra involverade mer än Skärholmens stadsdelsförvaltning som bidrog med kontakter och ekonomiskt stöd för fikar i samband med träffarna med ungdomarna. Litteraturstudien fick mig att förstå att det ofta är okunskap, ovilja och tidsbrist som är det största problemet med att involvera ungdomar. Johansson et al. (2012, s. 5) beskriver tidsbristen som en bidragande faktor till oro hos projektledarna och därmed också i projektet. Okunskapen hos ungdomarna handlar framför allt om förvirring kring hur man deltar och vilka kanaler som existerar (Sveriges ungdomsråd 2009, s. 64). Utöver detta, påverkar även ungdomars olika livssituationer inflytandet. De ungdomar som upplever att de har ett svagt inflytande upplever alltså sämre hälsa och lägre självkänsla än genomsnittet. Samma upplevelse av svagt inflytande upplever ungdomar som är utrikes födda (Ungdomsstyrelsen 2010, s. 210). Därför blir det alltså otroligt viktigt att tydliga ramar för deltagande ges (Langlet 2012, s. 21-22).

I början av den egna medborgardialogsprocessen var varken ovilja eller okunskap om deltagande hos ungdomarna det största problemet. Det mest primära problemet som jag identifierade var Västerholmsstråkets okända brukare. Vilka var de egentligen och var de verkligen examensarbetets målgrupp, ungdomar? Då jag redan hade bestämt att fokusera på ungdomar, var problemet rent tekniskt att hitta dem. Var fanns de, var fanns ungdomarna som skulle kunna tänka sig att i framtiden vistas i Västerholmsstråket? Jag har funderat länge kring det här och tycker att detta problem bland annat har varit examensarbetets svåraste att lösa. I många andra fall har flera utomhusmiljöer redan öronmärkta användare, till exempel är skolgårdens brukare elever, bostadsgårdens användare de boende, ljusgårdens nyttjare anställda eller liknande. Västerholmsstråket brukare kunde vara vem som helst, alltså vilken ungdom som helst. Inte bara de som går på *Västerholms Friskola*, inte bara de som bor i närheten eller passerar parken på väg till tunnelbanan eller mataffären. Inte heller bara de som vistas i ungdomsgårdarna runt om i stadsdelen.

Jag fick kämpa hårt för att hitta och nå ut till egentligen alla ungdomar som på något sätt skulle kunna vara Västerholmsstråket framtida brukare.

Vid det första mötet med Skärholmens stadsdelsförvaltning diskuterades målgruppen, och det fanns en primär önskan om att medborgardialogen skulle fokusera på unga tjejer. Då examensarbetets samverkansprocess, och då även själva examensarbetet, hade en långdragen start hann jag förstå det ovan nämnda problemet och bestämde mig därför att försöka nå ut till alla ungdomar oavsett kön. Jag var rädd att om jag bara inriktade mig på tjejer så skulle det kunna uppstå ett uppror bland ungdomarna och ett eventuellt grupptryck som skulle kunna förhindra dialogen. För mig var det svårt nog att hitta ungdomarna och de jag kunde hitta ville jag gärna ha med i dialogen. Sånär i efterhand, efter en utvärdering tillsammans med Skärholmens stadsdelsförvaltning, visade sig detta val vara det rätta. Inte bara för att det var svårt att hitta ungdomarna, utan för att både tjejer och killar i stadsdelen behöver platser de trivs på och som kan sysselsätta dem på fritiden. Det jag har förstått är att trots svårigheterna som stadsdelsförvaltningen har haft med att nå ut till tjejer så behöver alla ungdomar i stadsdelen räknas in i samhällsbyggandet. Att bara fokusera på tjejer är att utesluta andra medborgare, men på lika sätt utesluter jag andra medborgare när jag väljer att fokusera och involvera enbart ungdomar. Till mitt försvar finns ett utbrett behov av platser för målgruppen i stadsdelen, så egentligen jämnar jag kanske bara ut fördelningen av platser för olika målgrupper som finns representerade i Skärholmen.

För att hitta ungdomarna stödde jag mig återigen på kunskapen som jag fått av litteraturstudien. Särskilt tog jag till mig mottot som Johansson et al. (2012, s. 17) beskriver om att man "*när ungdomar genom att vara där de befinner sig*". Jag kunde identifiera olika organisationer och lokaler i närheten av Västerholmsstråket där ungdomarna befann sig och beslöt mig för att vistas i dessa. Bland annat besökte jag två ungdomsgårdar, en skola samt *IFK Stockholms* idrottsförening. Vid tillfället då jag besökte skolan tänkte jag på vägledningen som Langlet (2012, s. 20) beskriver om att medborgardialog med unga ska handskas med försiktighet om den sker i samband med vanliga lektioner i skolan. Visst kan skolan ses ett fantastiskt tillfälle till att nå ut till ungdomar, vilket jag också såg i samband med detta examensarbete, men likväl tycker jag, tillsammans med Langlet (2012, s. 20), att detta tillfälle kunde vara en fälla till otydlig och grund dialog. Därför besökte jag skolan då ungdomar hade lunchrast.

Utan lärare på plats, vistades jag i fritidslokalerna på skolan där jag både satte upp och delade ut informationsaffischer till ungdomarna. Jag svarade även på direkta frågor som ungdomarna ställde. Likadant gjorde jag på de olika ungdomsgårdarna.

Jag undrar idag vad jag hade kunnat göra bättre för att nå ut till ungdomar. När jag besökte skolan undvek jag lektionerna, men jag kan inte sluta fundera på om det ändå inte hade varit bättre om jag hade fått chansen att komma utifrån, just på lektionerna för att introducera medborgardialogen. Jag hade då haft chansen att få med mig lärarna och kanske också fler av ungdomarna. För om det är något jag lärt mig av dialogen i samband med detta examensarbete så är det att gå via personer som ungdomarna litar på och ser upp till. Jag försökte, precis som Johansson et al. (2012, s. 27-28) skriver i utvärderingen av tidigare medborgardialogsprojekt med unga, att nå ut till ungdomarna via olika möten, ungdomsverksamheter, skolor, sociala medier och affischer men ingenting gav samma respons som när jag gick via fritidsledarna på *Söderholms mötesplats* som i sin tur delade med sig av sin entusiasm och motivation till ungdomarna. Jag hade lyckats få fritidsledarna att själva se vikten av dialogen och potentialen den hade. Denna insyn förde de vidare till ungdomarna. Av alla träffar jag hade med ungdomarna, och egentligen minst antal på *Söderholms mötesplats*, så var det från denna ungdomsgård som flest ungdomar kom ifrån för att delta i dialogen. Så om det är något jag skulle vilja förändra med genomförandet av medborgardialogen så är det att nästa gång först försöka nå ut till fritidsledare, lärare, tränare eller liknande. Sist kan jag inte sluta tänka på hur det hade varit om jag hade haft med mig någon från Skärholmens stadsdelsförvaltning när jag väl var ute på plats, kanske hade jag även fått med mig fritidsledarna på *Andra Hemmet*?

Utöver svårigheterna med att hitta ungdomarna och att nå ut till dem hade jag ytterligare en svårighet, som jag brottades med under medborgardialogsprocessen, att reflektera över. Flera av de ungdomar jag mötte hade aldrig hört talas om Västerholmsstråket. Många visste inte heller var stråket låg. Denna svårighet tror jag är en av alla anledningar till att responsen från ungdomarna inte blev så som jag hade önskat. Jag tror helt enkelt att det för ungdomar är svårt att bry sig om en utemiljö som de aldrig annars vistas i. Visst undrade jag om igen om det var rätt målgrupp att vända sig till? Men ja, det var det, för återigen finns det inget som antyder på att ungdomarna inte kommer använda parken i framtiden. Snarare att de behöver en park att vistas i, idag och i framtiden.

5.2.3 Gestaltningprocessen

Under studietiden, när jag gestaltat utomhusmiljöer har jag följt en, för landskapsarkitekten känd, gestaltningprocess där platsen först inventeras och analyseras. Sedan översätts insamlad data till ett program som ska svara på de identifierade problemen och behoven. Innan själva gestaltningsfasen drar igång tas även ett koncept fram som i sin tur ska besvara programmet och vara ledande i varje steg av gestaltningen. I och med detta examensarbete har denna modell sett lite annorlunda ut och fått präglas, inte enbart av landskapet och spåren som brukarna lämnar i det, utan också av brukarnas röster. Den tydligaste skillnaden mellan dessa två gestaltningprocesser som jag kunde urskilja är tidsåtgången, djupet av förståelsen för platsen samt den slutgiltiga gestaltningen.

Tidsåtgången kan delas upp i två aspekter, en positiv och en negativ. Jämför jag examensarbetets gestaltningprocess med landskapsarkitektens mest använda process så tycker jag att det går betydligt snabbare att komma igång med den sistnämnda processen. För examensarbetets gestaltningprocess, som jag nu kommer kalla min egen, tog det lång tid innan den kunde komma igång, dels på grund av svårigheterna kring att hitta ungdomarna och nå ut till dem, dels på grund av att Västerholmsstråket var ett delvis okänt grönstråk för de ungdomar jag kom i kontakt med. Väl inne i gestaltningprocessen, redan vid analysfasen, gick det undan. Tanken var att jag, samtidigt som ungdomarna var ute och fotograferade olika platser i stråket, skulle inventera och analysera det. Detta var dock inte fullt möjligt då jag istället mestadels behövdes vid ungdomarnas sida, dels för att låna ut min mobil, svara på frågor och dels för motivera deltagandet.

Låt oss återigen gå tillbaka till de synpunkter och önskningar som kom in genom dialogen. Den frågan som besvarades flest gånger var *Här önskar jag att jag kunde...* antagligen för att den var lättast för ungdomarna att svara på, då de flesta i detta fall hade svag koppling till Västerholmsstråket. Det var få platser i stråket som ungdomarna ville bevara och återigen tror jag att detta hade att göra med att ungdomarna inte brukar vistas i stråket. Jag kunde av den egna inventeringen och analysen avgöra att parken är sliten och oftast tom på besökare och precis som ungdomarna antydde kunde jag utan att fråga dem förstå att varken basketplanen, den programmerade lekplatsen eller fotbollsplanen används riktigt flitigt idag. Om det hade handlat om en annan utomhusmiljö än Västerholmsstråket, en som är väl känd av medborgarna, hade jag kanske fått betydligt fler svar på frågorna om vilka platser som är omtyckta respektive avskydda.

I denna medborgardialog undrar jag om det inte hade räckt med en av mina frågor, den om vad ungdomarna *önskar kunna göra i parken*? Om jag hade haft mer tid och andra resurser hade jag kanske förstått detta innan jag drog igång medborgardialogen. Jag hoppades på att jag ändå skulle få in något utöver det jag, som snart färdigutbildad landskapsarkitekt, kunde tyda bara av att se på landskapet. Visst fick jag det, kanske inte så mycket material som jag hade hoppats på, men ändå en hel del när jag jämför med andra medborgardialoger.

Skärholmens stadsdelsförvaltning hade planer på att anlägga en skatepark, en park som de redan lagt pengar på att få ritad. I resultatet av medborgardialogen var det inte en enda ungdom som önskade sig en skatepark, inte ens att de skulle ha möjligheten att åka skateboard. Jag frågade även ungdomarna lite löst om de någonsin tänkt att de ville ha en och även då fick ett starkt nej, det ville de inte!

Jag ser positivt på resultatet av medborgardialogen. Om stadsdelsförvaltningen ändå planerar att lägga pengar på en park så kan den väl få innehålla och erbjuda det som de unga medborgarna faktiskt önskar.

Ungdomarnas åsikter har egentligen inte påverkat de estetiska dragen i parken, utan snarare själva innehållet. Fast egentligen kanske det beror på hur man ser det, att inkludera en basketplan i gestaltningen, en önskan som några av ungdomarna delade med sig av, påverkar ju faktiskt gestaltningen.

Jag kan inte säga att gestaltningen som kom av medborgardialogens resultat är den enda möjliga. Det går både att ändra formspråk, innehåll och möblering och ändå uppnå liknande resultat. Det är alltså möjligt att gestalta på olika sätt trots att medborgardialogens resultat innefattades i gestaltningen. En annan intressant aspekt som jag då börjar fundera kring är om medborgardialogens resultat enbart måste appliceras på gestaltningen av Västerholmsstråket? Kan inte de synpunkter och behov som identifierats med hjälp av medborgardialogen besvaras i en gestaltning av en annan plats i Skärholmen? Det här skulle kunna innebära att redan genomförda medborgardialoger kan ligga till grund för gestaltning av flera olika platser. Det jag menar är alltså att en medborgardialog som tidigare genomförts, förslagsvis vid en gestaltning av en bostadsgård, kan vara en hjälpande hand i en gestaltning där brukarna saknas eller ännu inte anlänt, till exempel vid en planering av en helt ny bostadsgård.

I min gestaltningprocess försökte jag att inkludera de önskningar som flest ungdomar delade med sig av. Trots detta mål, avvek jag i sättet att tänka på när det kom till alla önskningar om en stor fotbollsplan. Jag prioriterade bort detta önskemål, dels för att det finns fler fotbollsplaner i närheten, med cirka tre minuters avstånd från den centrala delen av stråket, och dels för att planen skulle ta upp alldeles för stor yta av parken och då också eliminera plats för andra element eller aktiviteter.

Jag tror att om den egenkonstruerade metoden någon gång i framtiden skulle komma att bli erkänd och välanvänd så skulle den då påverka gestaltningen i en betydligt större utsträckning. För tänk om det istället fanns en utomhusmiljö med en bestämd grupp brukare, om de istället kunde motiveras till deltagande och introduceras inför metoden med större kraft än jag ensam klarade av att göra inom ramen för detta examensarbete. Tänk då hur stor möjlighet det finns att samla in synpunkter och erfarenheter som annars inte går att nå. Tänk också hur mycket snabbare medborgardialogen skulle kunna gå till. För även om det i början går åt lite mer tid än vanligt, så tas denna tid igen väl inne i processen. Trots att det tar lite mer tid än vanligt, är det inte värt det ändå? Om metoden innebär bättre landskapsarkitektur som tydligare svarar på brukarnas behov, är det inte av en stor betydelse då? Och om det stämmer att medborgardialogen kan innebära ett hållbart samhälle, är det inte värt det då?

För mig är ekvationen självklar, dock förstår jag att det inte alltid går att tänka tänk om. Finns det något bättre än att platser i världen gestaltas så att de svarar på brukarnas främsta behov? Som alltid finns det ett *men*. Jag ser ett *men* i ekvationen, jag förstår att den inte är så självklar som jag önskar att den var. För vad händer till exempel med de åsikter som medborgardialogsprocessen inte lyckades nå? Vad händer med de synpunkter och önskningar som ungdomar som missade möjligheten att delta eller självmant valde att inte delta? Tänk om deras synpunkter och erfarenheter är bättre? Om deras frånvaro under medborgardialogen skapar ett annat sorts utanförskap än det som beskrivs i början av arbetet? Som landskapsarkitekt tror jag att det är viktigt att se bortom medborgardialogen, att kompromissa med egen kunskap och andras tänkta eller möjliga behov. I fem år har jag studerat landskapsarkitektur, någonting har jag ändå lärt mig, någonting har jag att förlita mig på men för det tänker jag inte stänga igen öronen, för brukarnas röster innehåller något mer än bara det jag ser.

5.3 Slutsats och vidare frågeställningar

Begränsningarna med vilken medborgardialog som helst är att de kräver både engagemang och tid från alla involverade, alltså både deltagarna, projektledarna och andra eventuella parter. Om något under medborgardialogsprocessen inte går som det är tänkt finns det en risk att gestaltningen blir lidande. En stressad landskapsarkitekt med ett pressat tidsschema låter enligt mig inte som ett vinnande koncept. Då kanske en medborgardialog innebär ett sämre resultat än om den hade ha valts bort redan från början. I det stora hela anser jag medborgardialogen vara en ekonomisk fråga. Att involvera brukarna i gestaltningsprocessen kräver mer tid än vanligt och tid är pengar. En annan aspekt som jag ser som negativ i processen, från medborgardialogens resultat till gestaltningens färdigställande, är själva analysen och översättningen av medborgardialogens synpunkter och erfarenheter. Flera av dessa går att tolka på olika sätt och vem är jag, denna gång, att bestämma och tolka ungdomarnas synpunkter och önskningsar? Jag tycker personligen att det här är den svagaste punkten i medborgardialogen. En förhoppning jag har, är att gestaltningsförslaget ska visas upp för ungdomarna runt om i Skärholmen och att de ännu en gång, ska få lämna kommentarer, både om själva förslaget men också om Västerholmsstråket. Kanske har några ändrat sig, andra fått upp ett intresse för att delta och därmed påverka nästa steg i samhällsbyggandet? Det jag med denna förhoppning försöker att undvika är Harts (1992, s. 9) stämpel om manipulation. Hart (1992, ss. 9-14) beskriver risken med att flera deltagarnivåer som anses erbjuda ärligt deltagande istället många gånger faller ut i manipulation. Ett exempel på manipulation är då barn får rita önsketeckningar över drömllekplatsen, där dessa teckningar sedan översätts och bearbetas av vuxna som sedan påstår att det är barnens egna design (Hart 1992, s. 9). Designen har ungdomarna i detta fall, alltså i examensarbetets gestaltning av Västerholmsstråket, inte fått påverka, men det de däremot har fått påverka är innehållet i gestaltningen. Så denna gång har det aktiva deltagandet främst påverkat utrymmet för aktiviteter i den framtida parken och för att ytterligare få göra det önskar jag att förhoppningen om utställning slår in.

Ser jag på medborgardialogen från den ljusa sidan så ser jag också, som tidigare nämnts, all potential med den har, speciellt om den sker med interaktiv mobilteknik. Att föra en dialog med hjälp av interaktiv mobilteknik, tror jag, många gånger kan spara både projektledarna och deltagarna tid.

Dels för att dialogen då kan ske fritt, kanske hemifrån eller från jobbet och dels för att den har potential att väcka ett intresse hos deltagarna till skillnad från de dammiga och långdragna samrådsmötena. Dock skulle jag rekommendera att någorlunda undersökning sker innan mobilteknik väljs som metod i en medborgardialog, eller egentligen att detta sker innan någon form av metod väljs. Det är viktigt att, redan innan medborgardialogen drar igång, förstå vilka som kan vara de tänkbara brukarna, var de går att påträffas samt vilken relation de har till platsen i fråga. Först därefter anser jag att det går att avgöra på vilket sätt medborgardialogen ska genomföras. I skrivande stund förstår jag att dessa aspekter, för min del, hade kunnat besvaras om jag tydligare förstått Rangers och Westerbergs (2004, s. 11) *fas tre*, att *Skapa kunskap tillsammans*. Det har dock under arbetets gång inte alltid varit så lätt avgöra hur jag ska förhålla mig litteraturen som jag studerade. Främst eftersom att flera dokument och böcker som behandlar medborgardialogen riktar sig till tjänstemän och andra kommunalt anställda.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja lyfta de mest framträdande erfarenheterna som jag fått i samband med att ha genomfört detta examensarbete, det vill säga genom att aktivt ha involverat framtida brukare i gestaltningsprocessen. Det bästa med att göra detta är att det redan vid inventering och analys går att få en fördjupad förståelse av platsen. En medborgardialog anser jag ger direkta svar på brukarnas behov.

Den största utmaningen med att aktivt involvera ungdomarnas röster i gestaltningen har varit att behöva kompromissa med sitt ego, sina idéer och sin tid. Ibland kan det kännas hämmande men samtidigt, på något sätt, otroligt utmanande. Under gestaltningsprocessen har jag slagits av flera frågeställningar. *Främst undrar jag vad en medborgardialog egentligen är värd i längden?* Trots att den ses som nyckeln till ett hållbart samhälle undrar jag om jag inte hittat en lucka i påståendet? I alla fall i mitt fall. Jag undrar självklart vad som egentligen händer när denna dialog i slutändan faller ut i en verklig gestaltning? För även om det skulle bli precis som i examensarbetets förslag, som alltså baserats på ungdomars erfarenheter och synpunkter, skulle inte parken helt i linje kunna motsvara framtidens behov. Jag menar att det kan gå många många år innan Västerholmsstråket står helt färdigt, och att många av de ungdomarna som i våras deltog i dialogen kan ha ändrat intresse, till och med flyttat därifrån. Vilket egentligen betyder att medborgardialogen inte automatiskt innebär en bättre gestaltning som svarar på brukarnas behov. Påståendet kanske enbart kan appliceras om processen, mot min förmodan, sker väldigt snabbt.

Andra frågor jag funderat på och som jag ser som framtida forskningsfrågor är:

Vad blir det faktiska resultatet av en medborgardialog som involverats i gestaltningsprocessen? Många av de medborgardialogsprojekt jag stött på under arbetets gång kan anses vara mycket häftiga och också lyckade, men vad händer egentligen sedan? En annan fråga som jag själv skulle vilja ta reda på är *hur resultatet hade blivit om jag använt mig av en annan medborgardialogsmetod? Hur resultatet av en traditionell metod skiljer sig från en modern?*

Det är flera frågor som ännu inte är besvarade, till exempel vet jag inte hur länge det kommer att dröja innan det nya Västerholmsstråket står färdigt, men det jag vet är att detta examensarbete både har sparat in tid och resurser åt Skärholmens stadsdelsförvaltning. Arbetet har presenterats för förvaltningen samt för landskapsarkitekter på *Trafikkontoret* och *Land Arkitektur*. Examensarbetets resultat mottogs med glädje och förhoppningsvis kommer det även att på ett eller annat sätt påverka den slutgiltiga gestaltningen.

Att jag har fått chansen att prova på ett, för mig, annorlunda sätt tänka kring gestaltning känns idag ovärderligt. Under arbetets gång har jag fått utveckla både mitt ledarskap, drivkraft och metoder som jag som framtida landskapsarkitekt kommer att använda mig av. Innan jag påbörjade arbetet kunde jag inte riktigt förstå varför medborgardialogen inte alltid involverades i gestaltningsprocessen. Inte heller kunde jag förstå varför jag inte under utbildningen fått lära mig att involvera medborgardialogen i gestaltningsprocessen med samma självklarhet som inventeringen, analysen, programmet och konceptet. Idag förstår jag att medborgardialogen både är tids- och resurskrävande. Att metoden inte går att lära utantill, utan att den snarare alltid måste anpassas efter situationen.

Än idag, även efter att ha genomfört detta examensarbete, fascinerar jag över min framtida roll som landskapsarkitekt. Jag ser fortfarande på medborgardialogen med stor respekt och anser också att den har mycket potential, oavsett de utmaningar eller svårigheter jag ställts inför genom arbetets gång. Idag förstår jag än mer den viktiga roll jag som landskapsarkitekt besitter, att även jag är på god väg att kunna skapa utomhusmiljöer som är anpassade för brukarna, som tar hand om dem och tvärt om.

REFERENSER

Arnstein, S. R. (1969). *A Ladder Of Citizen Participation*, *Journal of the American Institute of Planners*, Vol. 35 No. 4, pp. 216-224 [online]. Tillgänglig: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01944366908977225> [2013-04-23]

Bengtsson, T. & Olli Segendorf, Å. (2009). *Positiv utveckling i utsatta stadsdelar*. [Elektronisk] Statistiska centralbyråns tidskrift Valfärd 2009:4. Tillgänglig: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/LE0001_2009K04_TI_00_A05TI0904.pdf [2013-09-12]

Boverket (2008). *Gårdsutveckling i miljonprogramsområden* [online]. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Gardsutveckling_i_miljonprogramsomraden.pdf [2013-04-27]

Chang, C. (2010). *I Wish This Was*. Tillgänglig: <http://iwishthiswas.cc/> [2013-04-04]

Dousa, B. (2012). *Skolans misslyckande skapar utanförskapet*. [Elektronisk] Svenska Dagbladet Opinion, 25 april. Tillgänglig: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/skolans-misslyckande-skapar-utanforskapet_7108153.svd [2013-04-29]

Eriksson M. & Näsman E. (2009). *Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredarens bemötanden och barns strategier*. Tillgänglig: <http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2009/2009.1Nasman.Eriksson.pdf> [2013-09-16]

Europeiska unionen (2010). *Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna* (2010/C 83/02). Europeiska unionens officiella tidning, 30 mars [online]. Tillgänglig: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sv:PDF> [2013-04-23]

Fahlgren, M. (2009). *Att uppleva utanförskap, Nr 1/2009* [online]. Tillgänglig: http://www.fas.se/upload/dokument/publiaktioner/pdf/Att_uppleva_utanforskap.pdf [2013-04-27]

Gehl, Jan (1980). *Livet mellem husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. 2., rev. udg. Copenhagen: Arkitektens forlag

Hart, R. A. (1992) *Children's participation, from tokenism to citizenship*. Italy (Florence): United Nations Children's Fund

Hellqvist, E. (2012). *Riktig medborgardialog är en ödesfråga*. [Elektronisk] Svenska Dagbladet Opinion, 27 april. Tillgänglig: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/riktig-medborgardialog-ar-en-odesfraga_7114439.svd [2013-04-29]

Johansson, A., Lindgren, S., Lundström, R., & Åberg, I. (2012). *Vi Deltar! – Utvärdering av Arvsfondens satsning på ungdomar och demokrati 2009–2012*. Umeå: Umeå universitet

Langlet, L. (2012). *Medborgardialog för unga, nr. 9*. Linköping: LTAB

Langlet, L. (2011). *Välkommen till Du bestämmer! Eskilsparken*. Tillgänglig: http://www.skl.se/vi_arbetar_med/demokrati/medborgardialog/erfarenheter-och-goda-exempel-webbtv-medborgardialog/medborgarbudget-meborgardialog/valkommen-till-du-bestammer-eskilsparken [2013-09-12]

Lind, H. & Lundström, S. (2011). *Hur ett affärsmässigt bostadsföretag agerar*. Stockholm: Institutionen för Fastigheter och Byggnad, KTH. Tillgänglig: http://www.kth.se/polopoly_fs/1.206571!/Menu/general/column-content/attachment/affarsmassighet.pdf [2013-09-12]

Lindholm, T. & Moritz, M. (2012). *Handbok i delaktighet - Från ord till handling*. rev. 2012. Tillgänglig: http://www.huddinge.se/global/kommun_och_politik/hallbar_utveckling/delaktighet/handbok_delaktighet_low.pdf [2013-09-12]

Nyberg, R. (2000). *Skriva vetenskapliga uppsatser och avhandlingar- med stöd av IT och Internet*. 4. Uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ranger, A. & Westerberg, K. (2004). *Metoder för möten – För ökat deltagande i lokalt förändringsarbete*. Malmö: MCT Malmö Centraltryckeri

Regeringskansliet (2012a). *Urbana utvecklingsområden - Statistisk uppföljning utifrån sju indikatorer*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/20/64/67/664aee0a.pdf> [2013-09-12]

Regeringskansliet (2012b). *Medborgardialog*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/15460/a/183608> [2013-09-09]

Regeringskansliet (2008). *Urban utveckling - stadsdelar med utbredd Utanförskap*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/10666/a/105656> [2013-09-03]

Socialdepartementet (2010). *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige* Regeringens proposition 2009/10:232. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/87/01/e6d5b9d9.pdf> [2013-04-23]

Squassina, A. (2011). *Metoder för medborgardialog – i samband med framställandet av en översiktsplan*. Uppsala: Institutionen för stad och land, SLU

Sveriges ungdomsråd (2009). *Ungdomar i demokratin - En rapport om ungdomars politiska deltagande*. Mölndal: Billes tryckeri.

Thompson, I. (1999). *Ecology, Community and Delight: Sources of Value in Landscape Architecture*. New Fetter Lane, London: E & FN Spon

Titman, W. (1994). *Special Places ; Special People: The hidden curriculum of school grounds*. Godalming, Surrey: World wide fund for nature/Learning through landscapes

Ungdomsstyrelsen (2010:10). *Fokus 10, En analys av ungas inflytande* [online]. Tillgänglig: <http://www2.ungdomsstyrelsen.se/butiksadmin/showDoc/ff8080812c35d98f012d031e80ce002c/Fokus10.pdf> [2013-04-09]

UN HABITAT (2003a). *Habitat Debate* Vol. 9, No. 2, Young people in an urbanizing world [online]. Tillgänglig: <http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=1945> [2013-04-23]

UN HABITAT (2003b). *The Habitat Agenda Goals and Principles, Commitments and the Global Plan of Action* [online]. Tillgänglig: http://www.unhabitat.org/downloads/docs/1176_6455_The_Habitat_Agenda.pdf [2013-04-23]

Unicef (1989). *Barnkonventionen FN:s konvention om barnets rättigheter* [online]. Tillgänglig: <http://www.scribd.com/doc/34000103/Barnkonventionen-i-Sin-Helhet> [2013-04-23]

United Nations Conference on Environment and Development (1993). *Agenda 21 : en sammanfattning*. UNCED-biblioteket. Vol. 3. Stockholm: Miljö- och naturresursdepartementet.

BILAGOR

Enkät – frågor om inflytande/deltagande, mobilteknik och sätt att uttrycka dig på

1. Alder _____ år

2. Kryssa i om du är

Tjej ☐

Kille ☐

3. Hur upplever du dina möjligheter att påverka hur din omgivning ser ut? Omgivning kan till exempel vara en park eller skolgård mm. som du brukar vara i/på. Sätt ett kryss på skalan nära det alternativ som bäst beskriver hur du upplever dina möjligheter.

| _____ |
Mycket goda Varken goda eller dåliga Mycket dåliga

4. Vet du hur du kan påverka hur din omgivning ser ut?

Ja ☐ Om ja, hur _____
Nej ☐

5. Om du fick möjlighet att komma med idéer som kan förändra din omgivning, på vilket sätt skulle du vilja dela med dig av dina idéer? Ringa in ett eller flera alternativ

fotografera spela in video skriva rita/måla prata sjunga Annat _____

6. Har du en mobil med inbyggd kamera?

Ja ☐ Nej ☐

7. Har du en mobil som har tillgång till Internet (mobilsurf/3G)? Om du INTE har tillgång till Internet i din mobil, gå vidare till fråga 9.

Ja ☐ Nej ☐

8. Surfar du på Internet med din mobil? Sätt ett kryss på skalan nära det alternativ som bäst passar in på dig själv.

| _____ |
Flera gånger om dagen Någon gång i veckan Aldrig

9. Är du involverad i någon/några aktiviteter på din fritid? Till exempel sport, förening, fritidsgård mm.

Ja ☐ Om ja, vilken/vilka aktiviteter _____
Nej ☐

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

ANDRA HEMMET, SÖDERHOLMS MÖTESPLATS, VÄSTERHOLMS FRISKOLA

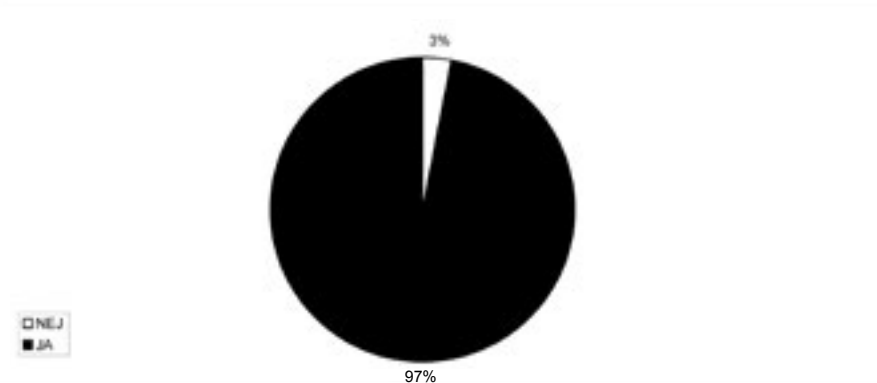
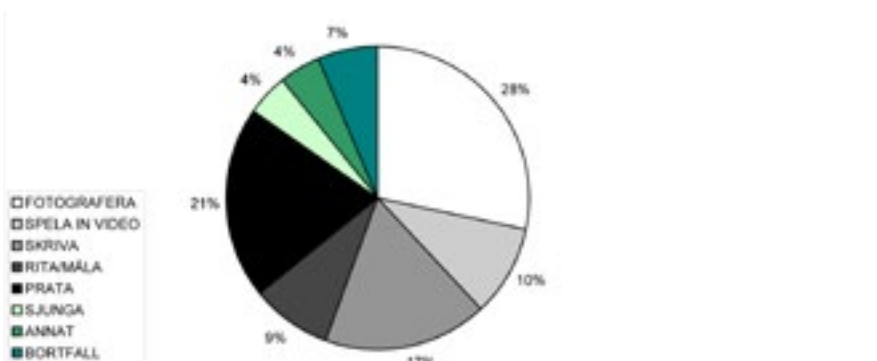
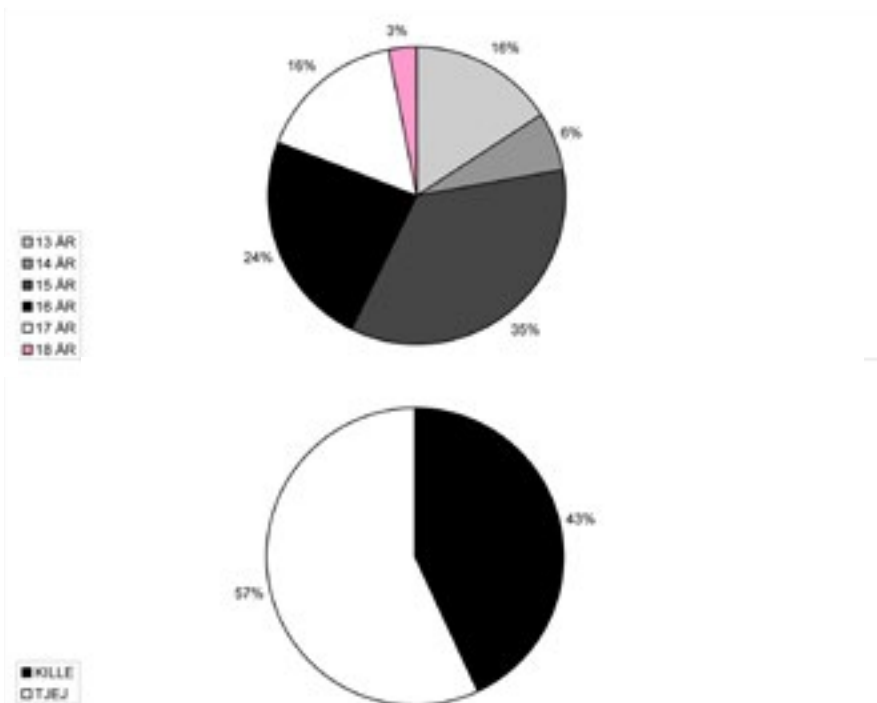
Ålder	Kön	Fråga 3	Fråga 4	Fråga 5	Fråga 6	Fråga 7	Fråga 8	Fråga 9	
17	K	1	N	SKRIVA	J	J	2	FOTBOLL	
18	K	1	N	RITA/MÅLA	J	J	2	GYM	
17	T	2	N	RITA/MÅLA	J	J	2	FRITIDSGÅRD, FÖRENING	
16	T	2	N	SKRIVA	J	J	2	FRITIDSGÅRD, FÖRENING	
17	T	2	N	SKRIVA	J	J	2	2:A HEMMET, FÖRENING	
16	T	2	N	FOTA	J	J	2	DANS	
17	T	2	J	FOTA	J	J	2	DANS	
16	K	2	J	VIDEO	J	J	2	BILJARD	
15	K	1,5	J*	PRATA	J	J	2	/	* VIA FRITIDSLEDARE
16	T	2	J**	DANSA	J	J	2	DANS, FOTBOLL	** BEMÖTA ANDRA TREVLIGT
17	T	2	J***	SPELA FOTBOLL	J	J	2	FOTBOLL, KAMPSPORT	*** HÄMTA VÄNNER TILL PARKLEKAR SÅ BLIR DET SKOJ O. FLER KOMMER KOMMA IGEN
15	T	2	J****	FOTO, PRATA	J	J	2	/	**** HÄMTA VÄNNER TILL DE STÄLLEN SÅ BLIR DET MER SKOJ O. FLER KMR KOMMA IGEN
18	K	2	N	FOTO, PRATA	J	J	2	BROTTNING	
16	T	1,5	N	/	J	J	2	2:A HEMMET	
16	K	1,5	N	SPELA BASKET	J	J	2	LYKTAN HÄSSELBY GÅRD	
17	T	1	N	FOTA, DANSA	J	J	2	STYRELSEN 2:A HEMMET	
17	K	0	N	PRATA	J	/	0	/	
16	T	0	N	FOTA	J	J	2	/	
17	T	1	N	PRATA	J	J	2	/	
16	K	2	N	FOTA	J	J	1,5	GYM, AMERIKANSK FOTBOI	
12	K	1	N	FOTA	J	J	2	FOTBOLL	
19	K	1,5	N	FOTA	N	N	0	/	
13	T	2	J*****	FOTA, VIDEO, PRATA	J	N	2	DANS, FOTBOLL	***** MER AKTIVITETER
15	T	1,5	J*****	FOTA, SKRIVA, RITA, PRATA	J	N	2	FOTBOLL	***** GE IDEER, TIPS PÅ FÖRBÄTTRING
17	T	2	J	FOTA, VIDEO, SJUNGA	J	N	2	FOTBOLL, BASKET	
13	K	2	N	FOTA	J	N	2	FOTBOLL	
13	T	2	N	FOTA	J	J	2	FOTBOLL	
13	K	2	N	FOTA	J	J	2	/	
13	K	2	N	FOTA	J	J	1,5	FOTBOLL	
16	K	1	N	FOTA	J	J	1,5	/	
15	K	2	N	PRATA	J	J	2	FOTBOLL	
14	K	1	N	/	J	J	1,5	/	
13	T	1	N	SKRIVA	J	J	2	/	
13	T	1	N	SKRIVA	J	J	1	FOTBOLL PÅ SOMMAREN	
13	T	1	N	FOTA, SKRIVA	J	J	1,5	/	
14	T	2	J	FOTA, RITA/MÅLA	J	J	2	JA /	
15	T	2	J*****	FOTA	J	J	2	/	***** VARA SNÄLL MOT ANDRA
15	K	1	N	/	J	J	2	/	
15	K	0	N	/	J	J	2	INNEBANDY	
15	K	1	N	SKRIVA	J	J	1,5	/	
16	K	0	N	SKRIVA, PRATA	J	/	/	/	
16	K	1	N	FOTA	J	J	2	FRIIDROTT	
15	T	0	N	SKRIVA, PRATA	J	J	2	/	
15	K	0	N	SJUNGA	J	N	/	FOTBOLL	
15	T	1	N	RITA/MÅLA	J	J	1	/	
13	K	1	N	/	N	N	/	/	
13	T	1	N	VIDEO	J	J	1	/	
14	K	1	N	VIDEO, SJUNGA	J	N	2	GYM, DANS	
14	T	1	N	FOTA, RITA/MÅLA	J	J	2	GYM	
16	T	0	N	/	J	J	2	BASKET	
16	T	1,5	N	PRATA	J	J	2	FRITIDSGÅRD	
15	T	1	N	FOTA, VIDEO, RITA/MÅLA	J	J	1,5	/	
15	T	1	N	VIDEO, SKRIVA, PRATA	J	N	/	/	
17	T	1,5	N	FOTA, PRATA	J	J	2	/	
15	T	1,5	J*****	FOTA, VIDEO, RITA, PRATA, SJUNGA	J	J	1,5	/	***** JAG KAN KOMMA MED FÖRSLAG OM HUR DET SKULLE KUNNA SE UT
15	K	1	N	PRATA	J	J	2	FOTBOLL	
15	K	0,5	N	PRATA	J	J	1,5	FOTBOLL	
16	T	1	N	SKRIVA, PRATA	J	J	2	/	
15	T	0,5	N	FOTA, VIDEO	J	J	2	/	
15	T	2	N	PRATA	J	J	2	/	
15	T	1,5	N	SKRIVA	J	J	2	FRITIDSGÅRD	
15	T	1,5	J*****	SKRIVA	J	J	2	GYM	***** NÄR JAG SER ATT NÅGOT ÄR FEL KAN JAG KOMMA OCH AGERA
15	K	0	N	SKRIVA	J	J	1,5	SIMNING	
15	T	2	N	SKRIVA	J	J	2	/	
16	K	1,5	J	PRATA	J	J	2	DANCEHALL	

Ålder	Antal
13 ÅR	10
14 ÅR	4
15 ÅR	22
16 ÅR	15
17 ÅR	10
18 ÅR	2
UTANFÖR MÅLGRUPPEN 12 OCH 19 ÅR	2

Kön	Antal
KILLE	28
TJEJ	37

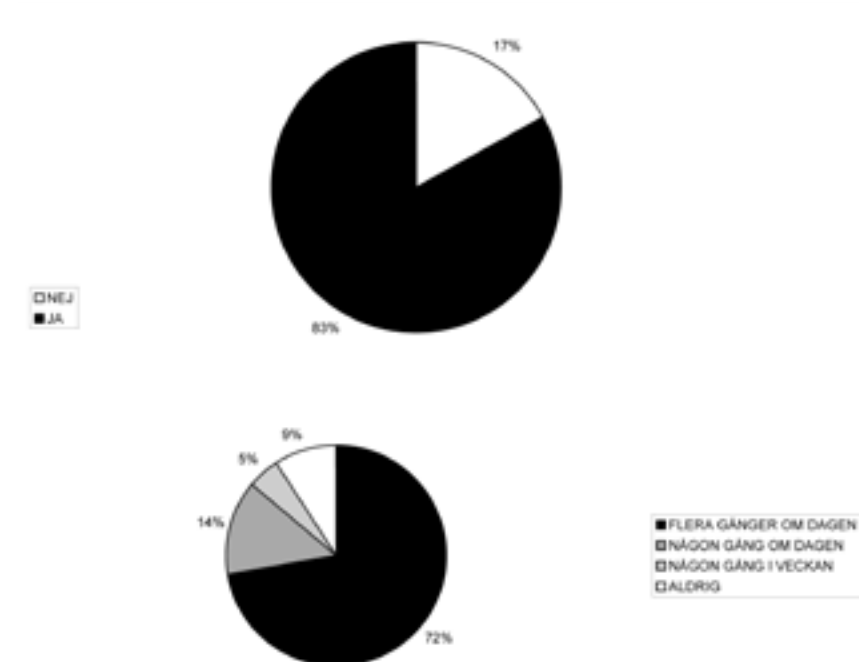
Önskad dialogmetod	Antal
FOTOGRAFERA	26
SPELA IN VIDEO	9
SKRIVA	16
RITAMÅLA	8
PRATA	19
SJUNGA	4
ANNAT	4
BORTFALL	6

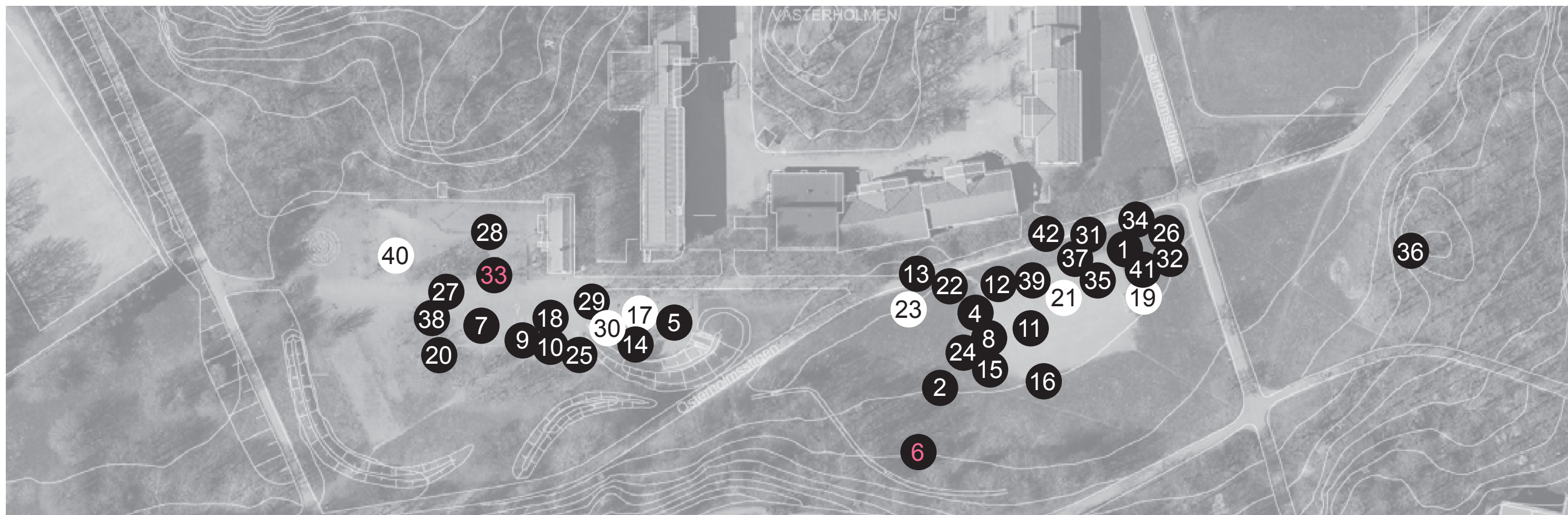
Tillgång till kamera i mobilen	Antal
NEJ	2
JÄ	63

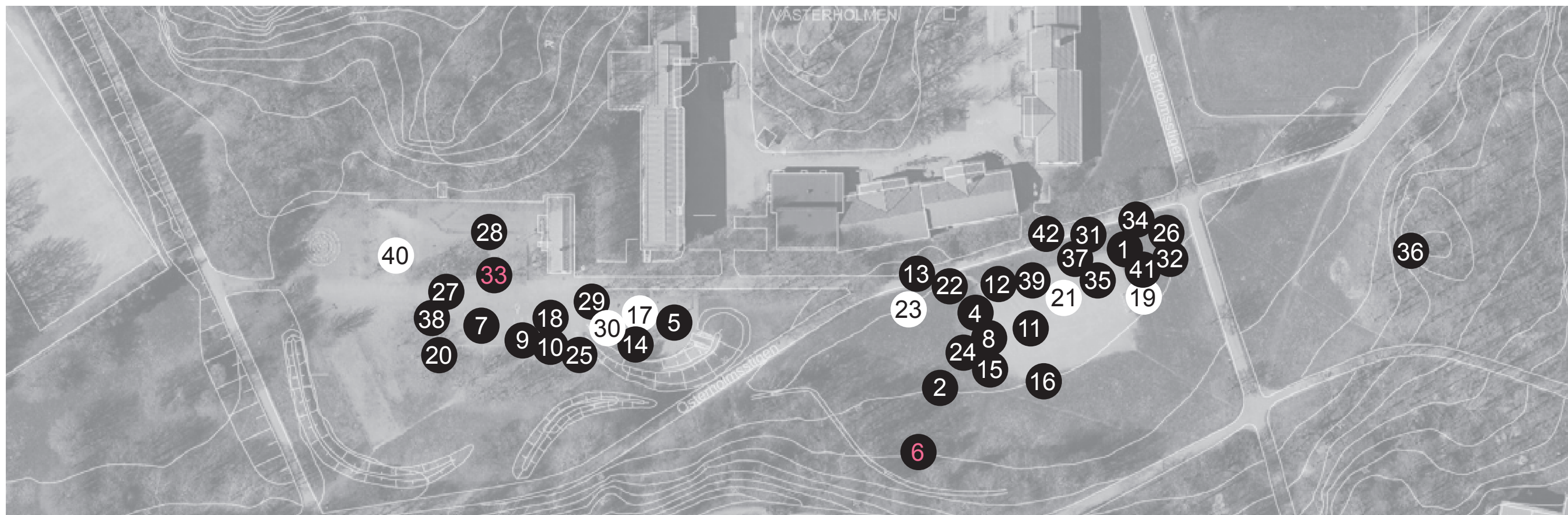
Tillgång till internet i mobilen	Antal
NEJ	11
JÄ	54

Hur ofta surfar du på internet med din mobil	Antal
FLERA GÅNGER OM DAGEN	47
NÅGON GÅNG OM DAGEN	9
NÅGON GÅNG I VECKAN	3
ALDRIG	6

1. **2013-04-02 16:33:30 (Tjej, 1993)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Sola, kiosk med korv och glass. Massa sittplatser!
2. **2013-04-01 19:26:01 (Kille, 1994)**
Här önskar jag att jag kunde... Träna parkour, klättra och hoppa mellan väggar, basketplan
3. **2013-04-01 17:03:21 (Kille, 1992)**
Här önskar jag att jag kunde... Hej. jag vill att ni ska bygga en konstig fotbollsplan, löpning, stafett, biljard, tennis, brandboll.
4. **2013-04-01 16:29:44 (Tjej, 1999)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Spela basket! Ungdomsgård, med säkra lokaler som man kan boka för att typ dansa.
5. **2013-04-01 15:12:32 (Kille, 2003)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Någonting med vatten som flamingoparken!!
6. **2013-04-01 15:08:07 (Kille, 2001)**
*Jag gillar den här platsen för att...*Alla träd!!! Måste vara kvar
7. **2013-04-01 15:05:29 (Kille, 2004) (tillsammans med föräldrar)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Många grillplatser, sittplatser, papperskorgar sittplatser med grill nära ip så att vi kan ha våra avslutningar där
8. **2013-04-01 14:52:08 (Kille, 2003)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Inomhushall, rutschande. Klättervägg köpmans
9. **2013-04-01 14:45:39 (Tjej, 2000) (tillsammans med föräldrar)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Multisportplan. Fotboll. Bmx. Odlingsslotter.
10. **2013-04-01 14:41:21 (Kille, 1999) (tillsammans med föräldrar)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Utegyms!!! Löpbana
11. **2013-04-01 14:31:08 (Kille, 2000)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Simhall eller en gräs plan med 2 två mål
12. **2013-03-29 10:36:04 (Tjej, 2000) (thumbnail n/a)**
*Jag gillar den här platsen för att...*Jag vill ha en dans sal där för att jag gillar att dansa
13. **2013-03-28 22:18:41 (Kille, 1999) (thumbnail n/a)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Cello!
14. **2013-03-28 19:54:53 (Kille, 1999) (thumbnail n/a)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Träna parkour, fotboll kanske basket. Parkour behöver väggar som man kan springa och klättra mellan. Och studsmattor.
15. **2013-03-28 18:48:56 (Tjej, 2000) (thumbnail n/a)**
*Jag gillar den här platsen för att...*Jag vill ha en dans sal där
16. **2013-03-28 17:57:03 (Kille, 1997) (thumbnail n/a)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Bygga en ungdomsgård för ungdomar mellan 15-18 år . Ungdomsvården ska ha en hall där man kan spela inomhusfotboll ,bandy ,basket , dans m.m. Och utanför kan det finnas ett gatukök.
17. **2013-03-26 17:56:54 (Kille, 1998) (thumbnail n/a)**
*Jag ogillar den här platsen för att...*Gungan inte finns kvar och det är en ful lekplats
18. **2013-03-28 17:56:37 (Tjej, 1997) (thumbnail n/a)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Ha en pool som i fruängen utebad när det ändå finns fotbollsplan så att man kan spendera tiden på sommaren här ! 2:å alternativ är Ungdomsplats pga att vi i möjligheten i framtiden kan träffa varandra i ett Ungdomsplats för vi har ej möjlighet senare efter att vi gått ut årskurs 9... Då har man möjlighet att minska brottsligheten och våld då är man inomhus träffar kompisar gamla vänner. Man skulle kunna ha aktiviteter redan efter årskurs 9 t.ex. Gå ut visa samhället för vem man är och vart man kommer ifrån så att man visar andra samhällen att där vi bor finns det säkerhet för invånarna. Man kan ha styrelse i ungdomsplatsen och t.ex. Besöka barnhem för handikappade och ha aktiviteter med dom. Det är en önskan som skulle kunna väcka samhället. Tack på förhand!
19. **2013-03-28 17:56:16 (Kille, 1998) (thumbnail n/a)**
*Jag ogillar den här platsen för att...*Målen är trasiga och det är tråkigt att spela fotboll så
20. **2013-03-28 17:55:05 (Kille, 2000) (thumbnail n/a)**
*Här önskar jag att jag kunde...*Här skulle jag vilja ha en basketplan och en fotbollsplan

21. 2013-03-28 17:51:28 (Kille, 1997) (thumbnail n/a)

Jag ogillar den här platsen för att...Planen är riven och man skulle kunna bygga en ny eller kanske göra en liten 5-manna fotbollsplan.

22. 2013-03-28 17:47:36 (Tjej, 1996) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Jag vill ha en ungdomsgård där åldern är mellan 15-18 och det ska finnas något för båda tjejer och killar som tex danshall och en inomhusplan (fotboll) och så ska de finnas något man kan göra utanför på sommaren..

23. 2013-03-28 17:46:35 (Kille, 1997) (thumbnail n/a)

Jag ogillar den här platsen för att...Jag gillar inte den här platsen för att den står tom. Man skulle kunna bygga en ungdomsgård där man har en hall där man kan spela fotboll, dansa m.m

24. 2013-03-28 17:43:25 (Kille, 1997) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...En ungdomsgård för 16+ med dans hall å en gympa hall

25. 2013-03-28 17:41:11 (Kille, 1997) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Spela fotboll på en street plan med små mål

26. 2013-03-26 18:57:49 (Kille, 1998) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Graffiti och bada

27. 2013-03-26 18:56:28 (Kille, 1998) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Köpa nötter och glass från en kiosk med utomhus servering, bada

28. 2013-03-26 18:53:51 (Kille, 1998) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Åka i en bmx bana

29. 2013-03-26 18:50:34 (Tjej, 1996) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Samma i en simbassäng

30. 2013-03-26 18:48:11 (Tjej, 1996) (thumbnail n/a)

Jag ogillar den här platsen för att...Lekplatsen är tråkig och trasig

31. 2013-03-26 18:43:23 (Tjej, 1996) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Sitta på en läktare och äta popcorn medan jag tittar på alla som ramplar runt på puckelbollplanen.

32. 2013-03-26 18:35:47 (Kille, 1993) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...En läktare så att man kan titta på flera matcher samtidigt

33. 2013-03-26 18:23:09 (Kille, 1998)

Jag gillar den här platsen för att...Man kan sitta och vila och sola här, familjen kan också vara med

34. 2013-03-26 12:58:37 (Tjej, 1997) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Studsmattor och stora gungor

35. 2013-03-26 12:56:43 (Tjej, 1997) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Grilla, massa grillplatser. volleyboll och konstgräsplan

36. 2013-03-26 12:50:05 (Kille, 1997) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Klättra i träden

37. 2013-03-26 12:49:09 (Tjej, 1998) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Spela paintball

38. 2013-03-26 12:47:13 (Tjej, 1999) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Lära mig måla graffiti med lärare

39. 2013-03-26 12:46:05 (Tjej, 1998) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Rida, studsa studsmatta, jättestor gunga

40. 2013-03-26 12:45:21 (Tjej, 1997) (thumbnail n/a)

Jag ogillar den här platsen för att...Den är tråkig

41. 2013-03-26 12:43:22 (Tjej, 1999) (thumbnail n/a)

Här önskar jag att jag kunde...Fotbollsplan, konstgräs, studsmatta, paintballplan, gungor, sitta

42. 2013-03-26 12:18:34 (Kille, 1998) (thumbnail n/a)

Jag ogillar den här platsen för att...Jag ogillar den här platsen för att det finns inte bekväma sitt platser

Anmärkning: Flera av kommentarerna laddades upp i grupp.